

Адміністративне ПРАВО і ПРОЦЕС

ISSN 2227-796X

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 1 (40)/2023

Журнал «Адміністративне право і процес» містить результати сучасних наукових досліджень у галузі адміністративного та адміністративного процесуального права України й зарубіжних країн. Дописувачами журналу є провідні українські та європейські вчені, молоді науковці, юристи-практики. Запропонована структура журналу відтворює систему адміністративного права, адміністративного процесуального права, яка відповідає сучасному європейському вченню про сутність і внутрішню побудову цих галузей права.

Для науковців, представників органів державної влади та місцевого самоврядування, юристів-практиків, а також студентів юридичних факультетів та вищих навчальних закладів юридичного спрямування.

**Видається чотири рази на рік
Засновано 2012 року**

Включено до переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») з юридичних дисциплін (081 – Право) (Наказ Міністерства освіти і науки України від 28 грудня 2019 року № 1643)

Статті у виданні перевірені на наявність плагиату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

**Журнал внесений
до Index Copernicus International**

Адреса редакційної колегії:
вул. Володимирська, 60,
м. Київ, 01601, Україна
Телефон: +38 (099) 608 73 25
E-mail: aprlaw@uni.kiev.ua
Зареєстровано:
Державною реєстраційною
службою України.
Свідоцтво про державну
реєстрацію –
КВ № 18863–7663 Р
від 28.04.12
Засновник:
Київський національний
університет
імені Тараса Шевченка.

Видавничий дім
«Гельветика»
2024

Редакційна рада

**Мельник
Роман
Сергійович**

**Гревцова
Радміла
Юрївна**

**Кормич
Борис
Анатолійович**

**Кузнichenko
Сергій
Олександрович**

**Лукач
Ірина
Володимирівна**

**Посидинок
Валерія Вікторівна**

**Доктор
Еггле
Білевичюте**

**Доктор
Тома
Бірмонтієн**

**Наталія
Чабан**

**Лана
Офак**

**Костас
Параскева**

**Совгіря
Ольга
Володимирівна**

**Джанфранко
Тамбуреллі**

**Доктор
Агне
Тваронавічіс**

**Естаніслао
Арана Гарсія**

доктор юридичних наук, професор, професор
Вищої школи права Університету КАЗГЮУ
імені М. С. Нарікбасва, головний редактор журналу;

кандидат юридичних наук, доцент, директор Центру
медичного права юридичного факультету Київського
національного університету імені Тараса Шевченка;

доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри
морського та митного права Національного університету
«Одеська юридична академія»;

доктор юридичних наук, професор;

доктор юридичних наук, професор;

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри
господарського права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка;
професор Університету Миколаса Ромеріса, член Комісії
з розгляду адміністративних спорів Литви (Литва);

професор Лабораторії правосуддя, Лабораторії прав людини
юридичного факультету Інституту публічного права
Університету Миколаса Ромеріса (Литва);

професор, завідувач кафедри Жана Моне
Кентерберійського університету (Нова Зеландія);

доцент юридичного факультету Загребського
університету (Хорватія);

кандидат юридичних наук, доцент кафедри
адміністративного права юридичного факультету
Кіпрського Університету (Кіпр);

народний депутат України, доктор юридичних наук,
професор;

науковий працівник в галузі міжнародного права Інституту
міжнародних правових досліджень (ISGI) Національної
дослідницької ради (CNR) (Рим, Італія);

Лабораторія соціальних технологій, Лабораторія
посередництва та сталого розв'язання конфліктів
юридичного факультету Інституту публічного права
Університету Миколаса Ромеріса (Литва);

доктор юридичних наук, професор, Університет Гранади
(Іспанія).

Administrative LAW and PROCESS

SCIENTIFIC AND PRACTICAL JOURNAL

№ 1 (40)/2023

"Administrative law and process" publishes the findings of research on administrative law and administrative procedural law of Ukraine and foreign countries. Authors of the journal are leading Ukrainian and European scholars, young researchers, legal practitioners. The journal's structure renders the system of administrative law, administrative procedural law which is in line with modern European doctrine of the essence and internal composition of the above law branches.

Target readers are representatives of public and local authorities, legal practitioners as well as students of law faculties and law schools.

Frequency: four times a year
Established in 2012

The journal is entered into the list of Ukrainian scientific professional editions (category "B") in juridical disciplines (081 – Law) (The Order of the Ministry of Science and Education of Ukraine dated December 28, 2019 No 1643)

The articles were checked for plagiarism using the software StrikePlagiarism.com developed by the Polish company Plagiat.pl.

The journal is included in Index Copernicus International

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Address of the editorial office

60 Volodymyrska str.,
Kyiv, 01601, Ukraine

Contact number:

+38 (099) 608 73 25

E-mail: aplaw@uni.kiev.ua

Registered by the Ministry

of Justice of Ukraine

Certificate of state registration

KB № 18863 – 7663 P

dated 28.04.12

Founder:

Taras Shevchenko National

University of Kyiv.

Publishing house
"Helvetica"
2024

Editorial Board

**Melnik
Roman
Serhiiovych**

Doctor of Juridical Sciences, Professor,
Professor at the Law School, M. Narikbayev
KAZGUU University,
Editor-in-chief of the journal;

**Hrevtsova
Radmila
Yuriievna**

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor, Director
of the Center for Medical Law of the Faculty of Law of Kyiv
National Taras Shevchenko University;

**Kormych
Borys
Anatoliiovych**

Doctor of Law, Professor, Head of the Department of Maritime
and Customs Law of the National University "Odessa Law
Academy";

**Kuznichenko
Serhii
Oleksandrovych**

Doctor of Juridical Sciences, Professor;

**Lukach
Iryna
Volodymyrivna**

Doctor of Juridical Sciences, Professor;

**Poiedynok
Valeriia
Viktorivna**

Doctor of Juridical Sciences, Professor, Professor
at the Department of Commercial Law of the Taras
Shevchenko National University of Kyiv;

**Prof. Dr. Eglė
Bilevičiūtė**

Professor at Mykolas Romeris University; Member
at Lithuania Administrative Disputes Commission
(the Republic of Lithuania);

**Dr. Toma
Birmontien**

Professor at Justice Laboratory, Human Rights Laboratory
of Faculty of Law of Institute of Public Law, Mykolas Romeris
University (the Republic of Lithuania);

**Natalia
Chaban**

Professor, Head of Jean Monnet Chair, University
of Cantenbury (New Zealand);

Lana Ofak

Associate Professor at the Faculty of Law, University
of Zagreb (Croatia);

**Costas
Paraskeva**

PhD (law), associate professor at Administrative law
department, Faculty of Law, University of Cyprus (Cyprus);

Olga V. Sovgyria

People's Deputy of Ukraine, Doctor, Professor;

**Gianfranco
Tamburelli**

Researcher of International Law at the Institute of International
Legal Studies (ISGI) of the National Research Council (CNR),
(Rome, Italy);

**Dr. Agne
Tvaronaviciene**

Social Technologies Laboratory, Mediation
and Sustainable Conflict Resolution Laboratory of Faculty
of Law, Institute of Public Law of Mykolas Romeris
University (the Republic of Lithuania);

**Estanislao Arana
Garcia**

Prof. Dr., Universidad de Granada (Spanien).

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНЕ АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

Брановицький Віктор

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ
РАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ
ЯК СУБ'ЄКТА ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ.....5

ОСОБЛИВЕ АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

Кузьмічов Олексій

ЗАКОН ПРО ПРОДОВОЛЬЧУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ
ЯК ЮРИДИЧНА ОСНОВА ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ
У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ21

АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПРОЦЕС (АДМІНІСТРАТИВНЕ СУДОЧИНСТВО)

Vitalii Budkevych

THE LEGAL ESSENCE OF THE ELECTRONIC EVIDENCE
IN THE ADMINISTRATIVE PROCEDURE:
A BRIEF COMPARATIVE HISTORICAL AND LEGAL ANALYSIS31

Паскар Ауріка

ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ48

Руденко Олена

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ІНСТАНЦІЙНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ
АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ62

CONTENTS

GENERAL ADMINISTRATIVE LAW

Wiktor Branowicki

PECULIARITIES OF DETERMINING THE LEGAL STATUS OF THE NATIONAL SECURITY AND DEFENSE COUNCIL OF UKRAINE AS A SUBJECT OF PUBLIC ADMINISTRATION.....	5
--	---

SPECIAL ADMINISTRATIVE LAW

Oleksiy Kuzmichov

THE LAW ON FOOD SECURITY OF UKRAINE AS A LEGAL BASIS OF PUBLIC ADMINISTRATION IN THE FIELD OF ENSURING FOOD SECURITY	21
--	----

ADMINISTRATIVE PROCESS (ADMINISTRATIVE LEGAL PROCEEDINGS)

Vitalii Budkevych

THE LEGAL ESSENCE OF THE ELECTRONIC EVIDENCE IN THE ADMINISTRATIVE PROCEDURE: A BRIEF COMPARATIVE HISTORICAL AND LEGAL ANALYSIS.....	31
--	----

Aurika Paskar

REGULATORY FRAMEWORK FOR THE FUNCTIONING OF ADMINISTRATIVE COURTS UNDER MARITAL LAW	48
--	----

Olena Rudenko

SOME ISSUES OF INSTANCE JURISDICTION OF ADMINISTRATIVE COURTS.....	62
---	----

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ РАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТА ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

Мета. Метою статті є визначення особливостей правового статусу Ради як суб'єкта публічної адміністрації та формулювання шляхів оптимізації, узгодження та приведення у відповідність із правовими реаліями нормативно-правового забезпечення її функціонування.

Методи. У статті використано загально- і спеціально-наукову методологію проведення правових досліджень, включаючи системний, системно-структурний, порівняльно-правовий, аналізу й синтезу, дедукції та індукції та інші методи наукового пізнання.

Результати. У першому розділі статті наведено основні особливості правового статусу Ради національної безпеки і оборони України, які відрізняють її від інших суб'єктів публічної адміністрації, які здійснюють публічне адміністрування галузі природокористування.

У другому розділі статті наведено дискусійні питання компетенції Ради національної безпеки і оборони України, зокрема наголошено на неузгодженості прийнятих нею рішень та наданих на їх прийняття повноважень чинному законодавству та сутності поняття «національна безпека», яке є визначальним при встановленні її предметної юрисдикції.

У третьому розділі приділено увагу визначенню доцільності наділення Ради національної безпеки і оборони України контрольними повноваженнями, проведено аналіз законодавчих положень про координаційні органи, створені при органах публічної влади, та підсумовано, що належні їй повноваження суперечать сутності, цілям, інструментам діяльності тощо координаційних (консультативних, дорадчих) органів.

Висновки. У висновках, які становлять собою п'ятий розділ статті, підсумовано, що Рада національної безпеки і оборони України є специфічним суб'єктом публічної адміністрації, на якого покладено низку повноважень, які різняться за своєю сутністю і призначенням та сприяють удосконаленню і забезпеченню належного публічного адміністрування зокрема галузі природокористування. Наголошено на тому, що чинне законодавство, яке формує собою правові засади її діяльності, містить чимало недоліків, через які правомірність її рішень викликає обґрунтовані сумніви. Запропоновано здійснення низки заходів, спрямованих на виправлення допущених проблем і недоліків правового регулювання діяльності Ради національної безпеки і оборони України та практики її діяльності, включаючи необхідність чіткого визначення та уточнення її правового статусу, узгодження положень нормативно-правових актів між собою, проведення інформаційно-роз'яснювальних робіт і підвищення кваліфікації співробітників Ради національної безпеки і оборони України тощо стосовно розуміння і застосування правових норм на практиці в частині тлумачення категорії «національна безпека» і її компетенції. Викладене обумовлює також необхідність продовження наукових розробок за напрямком вивчення сучасного стану інституційного забезпечення публічного адміністрування галузі природокористування, включаючи питання правових засад і статусу суб'єктів публічної адміністрації, які функціонують у вказаній сфері.

Ключові слова: Рада національної безпеки і оборони України, координаційна рада, координаційно-дорадчі органи, публічна адміністрація, правовий статус, компетенція, повноваження, законодавство, природокористування.

Брановицький Віктор,

кандидат економічних наук, адвокат, старший партнер АО «КБ

Партнерс»,

докторант Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
orcid.org/0000-0002-4339-2214

vb@kbpayers.com.ua

1. Вступ

Сучасна система суб'єктів публічної адміністрації в Україні, зокрема у галузі природокористування є доволі широкою і не обмежується органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування. Проте, через її звичне і все ще не повністю адаптоване до правової дійсності розуміння насамперед представниками різних шкіл адміністративного права, сьогодні все ще залишається найбільш дослідженим правове регулювання діяльності зазначених вище органів публічної влади, тоді як питання правового статусу, особливостей і напрямків функціонування решти суб'єктів, одними з яких є координаційні органи, залишаються недостатньо науково розробленими. Це має своїм наслідком неналежний і дещо суперечливий нормативно-правовий базис, невідповідне законодавству правозастосування та багато інших помилок і проблем на практиці. Викладене обумовлює актуальність правових досліджень за напрямком розуміння й удосконалення правових та інституційних засад публічного адміністрування у галузі природокористування, доцільність яких прямо впливає з положень чинної Стратегії державної екологічної політики України (ЗУ «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», 2019).

У вказаному ракурсі, доречно звернути увагу на питання правового статусу Ради національної безпеки і оборони України (далі – Рада), яка має специфічну компетенцію та виконує важливі завдання, безпосереднім чином пов'язані із публічним адмініструванням галузі природокористування та забезпеченням реалізації екологічних прав і свобод громадян, поміж яких одним із засадничих, на нашу думку, є право користування природними об'єктами права власності народу України. Проте у контексті зазначеного вище підкреслимо, що низка її повноважень і рішень мають дискусійний характер та не узгоджуються із сутністю та метою діяльності координаційних органів, а також положеннями чинного законодавства. До того ж, наукових напрацювань з цього приводу наразі недостатньо, а належність правового регулювання в окресленій сфері викликає сумніви.

У зв'язку з цим, *метою нашої статті* є визначення особливостей правового статусу Ради як суб'єкта публічної адміністрації та формулювання шляхів оптимізації, узгодження та приведення у відповідність із правовими реаліями нормативно-правового забезпечення її функціонування. Для її досягнення було поставлено наступні *завдання*: розглянути загальні положення про правовий статус Ради, включаючи властиві йому особливості; розкрити дискусійні питання компетенції Ради, закріпленої на нормативному рівні; проаналізувати суперечливі аспекти визначення контрольних повноважень Ради; сформулювати конкретні висновки, пропозиції та рекомендації, спрямовані на удосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності Ради.

Сформульовані мета і завдання зумовили необхідність використання загально- і спеціально-наукової *методології дослідження*, включаючи наступні методи наукового пізнання: системний, системно-структурний, порівняльно-правовий, аналізу й синтезу, дедукції та індукції, а також інші, які дозволили послідовно й системно підійти до вивчення наукового і нормативно-правового матеріалу, сформувати й аргументувати авторську позицію з приводу наявних недоліків нормативно-правового регулювання, практики діяльності Ради та шляхів їх вирішення, сформулювати й обґрунтувати відповідні висновки, рекомендації та пропозиції, отримані за наслідком виконання поставлених науково-дослідницьких завдань.

2. Загальні положення про правовий статус Ради

Приступаючи до викладу основного матеріалу статті, коротко насамперед зауважимо, що правовий статус Ради характеризується низкою загальних та специфічних властивостей, які дозволяють виокремити її поміж інших суб'єктів публічної адміністрації. Так, до загальних, які характерні також для деяких інших суб'єктів (насамперед, для Президента України), можна віднести наступні: по-перше, Рада, як і Президент України, не належить до жодної гілки влади та має широко-профільну компетенцію, адже її діяльність не обмежується жодною галуззю публічного адміністрування; по-друге, вона є координаційним органом (належність координаційних органів до суб'єктів публічної адміністрації обґрунтована у сучасних наукових дослідженнях (Белей, 2018, с. 119–122)) при Президентові України, а її рішення вводяться у дію указами Президента України (ЗУ «Про Раду національної безпеки і оборони України», 1998), що підкреслює їх правовий зв'язок. Водночас, хоча й вони набувають чинності за допомогою нормативно-правових актів Президента України, однак, при цьому, мають самостійний характер, оскільки є обов'язковими до виконання органами виконавчої влади (ЗУ «Про Раду національної безпеки і оборони України», 1998); і, по-третє, своїми рішеннями вона вирішує питання, пов'язані з удосконаленням публічного адміністрування галузі природокористування іншими суб'єктами (викладене властиве також і для окремої категорії указів Президента України). У якості прикладу можна навести Рішення Ради від 19 березня 2021 р. (Рішення Ради національної

безпеки і оборони України «Щодо стану справ у сфері надрокористування», 2021), у якому було рекомендовано низку таких заходів: забезпечити проведення позапланових перевірок суб'єктів господарювання у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр (іншими словами контролю); здійснювати опрацювання інформації про правопорушення у цій сфері та звітування про результати проведених перевірок; провести необхідне анулювання спеціальних дозволів (один з проявів дозвільної діяльності); вжити заходів щодо виявлення та розслідування порушень законодавства у галузі надрокористування тощо (Рішення Ради національної безпеки і оборони України «Щодо стану справ у сфері надрокористування», 2021).

Водночас, правовий статус Ради має власні відмінності, які можемо віднести до його специфічних властивостей. По-перше, порівняно із вищезгаданим суб'єктом, засади її діяльності урегульовані окремим нормативно-правовим актом – Законом України «Про Раду національної безпеки і оборони України» (ЗУ «Про Раду національної безпеки і оборони України», 1998) (далі – Закон «Про Раду ...»). По-друге, на неї покладено наступні повноваження: здійснення координації і контролю за діяльністю органів виконавчої влади (в екологічній сфері включно) і, у встановлених випадках, органів місцевого самоврядування; подання відповідних висновків Президентові України; ініціація розробки нормативних актів та документів, узагальнення практики їх застосування та результатів перевірок їх виконання та ін. З чого випливає, що роль Ради в окресленій сфері полягає, з одного боку, у тому, що вона є допоміжною у діяльності Президента України та, з іншого, – самостійною у взаємодії з органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування з приводу визначення необхідних заходів, які останні мають здійснити з метою удосконалення публічного адміністрування природокористування та оптимізації власної діяльності.

3. Дискусійні питання компетенції Ради

Разом з тим, вивчення низки рішень (зокрема, названого вище) Ради дало змогу встановити, що нормативно-правовий базис її функціонування містить суперечливі положення, які викликають у нас певні зауваження стосовно коректного розуміння та застосування її компетенції на практиці. А саме, згідно із Законом «Про Раду ...», сфера її діяльності обмежена питаннями національної безпеки і оборони (ЗУ «Про Раду національної безпеки і оборони України», 1998). У такому разі виникають обґрунтовані сумніви з приводу того, чи уповноважена Рада приймати розглянуті рішення у сфері природокористування, адже на перший погляд публічне адміністрування цієї галузі, як і викладені у рішеннях пропозиції, завдання та доручення, не має нічого спільного з національною безпекою та обороною.

З метою з'ясування цих обставин та вирішення сформульованого питання щодо правомірності рішень Ради звернімось насамперед до вивчення положень Закону України «Про національну безпеку України» (ЗУ «Про національну

безпеку України», 2018), відповідно до п. 9 ч. 1 ст. 1 якого під національною безпекою України розуміється захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України (якими відповідно до п. 10 ч. 1 ст. 1 є лише життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави) від реальних та потенційних загроз. Зі свого боку, згідно з ч. 1 ст. 3 цього Закону державна політика у сфері національної безпеки і оборони в частині навколишнього природного середовища спрямована на його захист від надзвичайних ситуацій (ЗУ «Про національну безпеку України», 2018). Інакше кажучи, з наведених норм випливає, що категорія «національна безпека» пов'язана із найбільш значущими та важливими питаннями захисту життєдіяльності суспільства і функціонування держави, включаючи захист довкілля на найбільш високому рівні, тобто від найбільш серйозних загроз, зумовлених надзвичайними обставинами. Викладене підтверджується положеннями Закону України ст. 1 «Про правовий режим надзвичайного стану» (ЗУ «Про правовий режим надзвичайного стану», 2000) і п. 24 ч. 1 ст. 2 Кодексу цивільного захисту України (Кодекс цивільного захисту України, 2013), згідно з якими надзвичайні ситуації пов'язуються із катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що можуть призвести до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, великої кількості загиблих і постраждалих, завдання значних матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на відповідній території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності (Кодекс цивільного захисту України, 2013; ЗУ «Про правовий режим надзвичайного стану», 2000). Тобто, виходячи з розглянутого, загальні питання природокористування, видачі дозволів і ліцензій, встановлення квот і лімітів на спеціальне природокористування, здійснення контролю за дотриманням законодавства у цій сфері тощо не мають входити до компетенції Ради.

Крім того, варто подивитись на окреслене і з позицій визначення відношення повноважень Ради, закріплених Законом «Про Раду ...», до такого напрямку публічного адміністрування як адміністративно-правове забезпечення реалізації права громадян користування природними об'єктами права власності народу України, оскільки реалізація і забезпечення прав і свобод людини є одним із головних завдань публічного адміністрування в усіх його галузях. У цьому ракурсі, доцільним вважаємо розглянути можливість визначення інтересів громадян у реалізації названого права життєво важливими, зважаючи на перераховані вище особливості розуміння національної безпеки і національних інтересів України.

Наприклад, на нашу думку, можливість збирати рослинні ресурси, займатись мисливством та рибальством (особливо, коли мова йде про спортивне), користуватись водними об'єктами з науковими, оздоровчими цілями, з метою відпочинку та дозвілля тощо не є життєво важливими. Інакше кажучи, на нашу

думку, можливість реалізації права на користування природними об'єктами права власності народу України є, безперечно, важливим правом громадян, однак від нього безпосередньо не залежить їх життя і здоров'я, а тому до життєво важливих інтересів його відносити недоцільно. З іншого боку, для окремих осіб, враховуючи складні життєві обставини, збиральництво, рибальство, полювання тощо можуть бути одним з основних або єдиних джерел харчування, що у такому разі робить їх правомочності із реалізації даного права, зокрема, у порядку загального природокористування важливими для забезпечення їх природного існування. Це свідчить про ймовірність розподілу правомочностей у цій сфері на ті, які забезпечують існування людини, а отже охоплюються поняттям національних інтересів, і ті, які виходять за його межі (наприклад, спеціальне природокористування, яким займаються юридичні особи з метою отримання прибутку, а оскільки заробіток можливий різноманітними способами, особливо якщо йде мова про вибір виду господарської діяльності, то до життєво важливих інтересів реалізацію даної правомочності ми не вважаємо за доречне відносити).

Водночас, зважаючи на те, що публічна політика у сфері національної безпеки в частині природокористування пов'язана саме із захистом довкілля від надзвичайних ситуацій, то, не дивлячись на полеміку стосовно можливості віднесення тих або інших складових права громадян на користування природними об'єктами права власності народу України до національних інтересів, вони все ж, на нашу думку, не мають стосунку до національної безпеки.

З іншого боку, на це питання можна поглянути і під іншим кутом зору, а саме, якщо розглядати природокористування з позиції його раціональності, впливу на довкілля тощо, тоді це вже становитиме національний інтерес, оскільки стан довкілля прямо впливає на умови життєдіяльності суспільства та його безпеку, а також має безпосередній правовий зв'язок із правом громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля та завданнями держави із його забезпечення. Наприклад, п. 7 Стратегія національної безпеки України (Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»», 2020) визначає у якості поточних і прогнозованих загроз національній безпеці зміни клімату, зростання техногенного навантаження на довкілля, збільшення кількості і масштабів надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру, виснаження екосфери, зростання споживання невідновлювальних природних ресурсів, руйнування екосистеми і біоценози, нераціональне використання природних ресурсів, деградацію лісів, водних басейнів, сільськогосподарських угідь (Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»», 2020). Зі свого боку, серед напрямків забезпечення державою її національних інтересів

і безпеки, з метою вирішення перерахованих загроз включно, даною стратегією у п. 56 передбачено, зокрема: посилення охорони довкілля, забезпечення ефективного використання природних ресурсів, захист лісів і водойм, розвиток заповідного фонду, запобігання та усунення негативних наслідків надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру (Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»», 2020). Інакше кажучи, даним рішенням Ради розширено розуміння національної безпеки порівняно із вказаним вище Законом, внаслідок чого, на нашу думку, розмивається межа між юрисдикцією різних публічно-владних інституцій.

Зокрема, з викладеного випливає, що, з одного боку, в Україні функціонує система галузевих (вузько-профільних) суб'єктів публічної адміністрації, чия діяльність пов'язана із формуванням та реалізацією публічної політики у сфері охорони довкілля, включаючи охорону, використання та відтворення природних ресурсів, і суб'єктів публічної адміністрації загальної компетенції, які також виконують публічні функції і завдання у цій сфері. У контексті нашого дослідження мова йде зокрема про систему суб'єктів адміністративно-правового забезпечення реалізації права громадян на користування природними об'єктами права власності народу України; а з іншого – суб'єкти, які входять до складу сектору безпеки і оборони (що закріплено у ч. 2 ст. 12 Закону України «Про національну безпеку України» (ЗУ «Про національну безпеку України», 2018)), до яких не належать жоден із зазначених вище суб'єктів адміністративно-правового забезпечення реалізації названого права громадян. Згідно з абз. 2 ч. 2 ст. 12 цього ж Закону, інші органи можуть виконувати свої функції із забезпечення національної безпеки лише у порядку взаємодії з суб'єктами із сектору безпеки і оборони (ЗУ «Про національну безпеку України», 2018). Відтак, якщо опиратись на розуміння національної безпеки, покладене в основу Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»», 2020), то виходить, що, по-перше, обидві групи суб'єктів не лише функціонують в одній галузі публічного адміністрування, а й наділені однаковими функціями, по-друге, суб'єкти адміністративно-правового забезпечення реалізації права громадян, закріпленого ст. 13 Конституції України (Конституція України, 1996), можуть виконувати свої повноваження лише у взаємодії із названими суб'єктами, адже уся галузь охорони довкілля, природокористування входить тоді до поняття національної безпеки.

Однак, по-перше, окреслена ситуація не сприяє, на нашу думку, правильній організації публічної влади у державі, адже якщо одним і тим же питанням правомочні одночасно професійно займатись зовсім різні суб'єкти, то це призведе до суперечностей між їх рішеннями, нераціонального використання бюджетних коштів, інтелектуальних та часових ресурсів тощо. До того ж,

коли мова йде про захист довкілля від виснаження природних ресурсів, нераціонального природокористування тощо, то це так само входить до повноважень, передусім, вузько-профільних суб'єктів публічної адміністрації, діяльність яких зосереджена саме на питаннях охорони довкілля, природних ресурсів, їх користування і відтворення.

По-друге, підхід, застосований у Стратегії національної безпеки, який простежується й у решті рішень Ради, не відповідає істині та правовій дійсності, адже, якщо звернутись до порядків діяльності зазначених вузько-профільних суб'єктів публічного адміністрування (а також широко-профільних суб'єктів адміністративно-правового забезпечення реалізації названого для прикладу конституційного права громадян) (Брановицький, 2022), то можна побачити, що жодне з них не потребує погодження або участі суб'єктів сектору безпеки і оборони. Тобто відносини, пов'язані із реалізацією права на користування природними об'єктами права власності народу України і його забезпечення не становлять собою різновиди правовідносин у сфері національної безпеки, окрім випадків, коли мають місце надзвичайні ситуації.

У зв'язку з цим, зробимо кілька наступних проміжних висновків:

1) при визначенні категорії національної безпеки варто опиратись на положення Закону України «Про національну безпеку України» і враховувати її при розробці нормативно-правових актів, присвячених певним напрямкам публічної політики. Зокрема, варто розмежовувати випадки, коли права громадян у сфері природокористування, відносини, які при цьому виникають, можуть бути предметом національних інтересів, які мають захищатись суб'єктами сектору безпеки і оборони, становити об'єкт їх діяльності та прийняття рішень щодо яких може входити до складу їх компетенції, і випадки, які, навпаки, не охоплюються поняттям національної безпеки і на вирішення яких зазначені суб'єкти не уповноважені. Відтак, захист довкілля від надзвичайних ситуацій – це питання національної безпеки, а решта питань, пов'язаних із реалізацією прав на користування природними об'єктами, у тому числі права власності народу України, не входять до неї. Таким саме чином має розмежовуватись компетенція суб'єктів публічної адміністрації у цій сфері;

2) зважаючи на викладене, до компетенції Ради не має входити прийняття рішень, надання доручень, контроль і координація діяльності органів виконавчої влади і місцевого самоврядування у сфері природокористування, якщо це не стосується питань національної безпеки. У цьому ракурсі підкреслимо, що Закон України «Про Раду національної безпеки і оборони України» не закріплює за нею перерахованих повноважень. Відтак, беручи до увагу аналіз рішень Ради, зокрема згаданих в межах даної статті, виникають питання щодо підстави і наявності повноважень на їх прийняття, адже вони не стосуються національної безпеки у розумінні Закону України «Про національну безпеку України» і виходять за межі компетенції, передбаченої Законом України «Про Раду національної безпеки і оборони України». Відтак, на нашу думку, доцільно

провести перевірку рішень і планів роботи Ради, надати роз'яснення та провести освітньо-кваліфікаційні заходи, спрямовані на виправлення недоліків її роботи та узгодження її діяльності із чинним законодавством. Необхідність здійснення таких кроків зумовлена тим, що саме в Апараті Ради відсутнє повноцінне розуміння її повноважень та сутності національної безпеки, адже як розглянуті нами рішення вище, так і зазначена Стратегія підготовлені саме нею і в них усіх простежується ігнорування відмінностей між компетенцією суб'єктів сектору безпеки і оборони та інших суб'єктів публічної адміністрації у галузі природокористування;

3) у такому разі питання, які стосуються природокористування поза питаннями захисту довкілля, населення тощо від надзвичайних ситуацій не повинні відображатись у документах, насамперед затверджуваних указами Президента України (як то рішення Ради, включаючи підготовлену нею Стратегію національної безпеки). Натомість, рекомендації, пов'язані з оптимізацією публічного адміністрування у галузі природокористування, можуть надавати дорадчі органи, створені при відповідних суб'єктах публічної адміністрації, включаючи уповноважених на адміністративно-правове забезпечення реалізації права громадян на користування природними об'єктами права власності народу України.

4. Суперечливі аспекти визначення контрольних повноважень Ради

Окремо вважаємо за доречне також розглянути питання контрольних повноважень Ради. З цього приводу нагадаємо, що вона є координаційним органом при Президенті України (ч. 1 ст. 107 Конституції України (Конституція України, 1996), ст. 1 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» (ЗУ «Про Раду національної безпеки і оборони України», 1998)). Поняття координаційного органу у формі ради окремо не визначено у чинному законодавстві, однак в його актах закріплено низку положень, на підставі яких ми зможемо зробити певні висновки щодо сутності цієї категорії. Так, згідно з низкою Положень про координаційні ради, наприклад, з питань формування національної екологічної мережі (Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Координаційної ради з питань формування національної екологічної мережі», 2001), з питань водних ресурсів (Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Міжвідомчої координаційної ради з питань водних ресурсів України», 2021), створених при Кабінеті Міністрів України, ці органи визначаються як дорадчі (або консультативно-дорадчі), основними завданнями яких є сприяння взаємодії і координації діяльності органів виконавчої влади, юридичних осіб різної форми власності і підпорядкування, визначення шляхів і механізмів вирішення проблемних питань під час реалізації публічної політики, підвищення ефективності діяльності органів виконавчої влади та удосконалення нормативно-правової бази, які вони виконують шляхом розробки пропозицій і рекомендацій (Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Координаційної ради з питань формування національної

екологічної мережі», 2001; Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Міжвідомчої координаційної ради з питань водних ресурсів України», 2021).

Зі свого боку, закріплена у названих вище нормативно-правових актах характеристика (їх належність до дорадчих органів, покладені на них завдання, правова природа рішень, форма діяльності тощо) свідчить про те, що на ці координаційні ради поширюються положення постанови Кабінету Міністрів України від 17 червня 2009 р. № 599 (Постанова Кабінету Міністрів України «Питання консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, утворених Кабінетом Міністрів України», 2009). Цим нормативно-правовим актом, так само визначено, що на своїх засіданнях (які є основною формою їх роботи) вони розробляють пропозиції та рекомендації з питань, що належать до їх компетенції, які можуть бути реалізовані шляхом прийняття рішення органом, при якому вони утворені (у даному випадку – Кабінетом Міністрів України). Завдання на консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи, згідно з цією постановою, покладені такі саме, як і на розглянуті координаційні ради, для виконання яких ці органи можуть проводити аналіз стану справ та причин виникнення проблем у процесі реалізації публічної політики у відповідній сфері, вивчення результатів діяльності органів виконавчої влади, моніторинг стану виконання покладених на них завдань, приймати участь у розробці проєктів нормативно-правових актів та подавати пропозиції і рекомендації, розроблені за результатами своєї роботи (Постанова Кабінету Міністрів України «Питання консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, утворених Кабінетом Міністрів України», 2009). При цьому, ради визначаються цією постановою як допоміжний орган, утворений для вивчення проблемних питань, пов'язаних з реалізацією публічної політики у відповідній сфері. Інші ж завдання, як то участь і підготовці проєктів нормативно-правових актів, забезпечення узгодження дій органів виконавчої влади тощо, покладено цією постановою на консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи, утворені в інших організаційно-правових формах, наприклад, робочої групи, комісії (у порядку названих завдань, відповідно) та ін. (Постанова Кабінету Міністрів України «Питання консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, утворених Кабінетом Міністрів України», 2009).

У вказаному вбачаємо певну колізію: якщо узгодження дій суб'єктів покладається тільки на комісії, згідно з цією постановою, а на раду – тільки вивчення проблемних питань, то як у такому разі можуть створюватись координаційні ради, які уповноважені виконувати обидва завдання, а з їх назви вже випливає, що їх діяльність пов'язана зокрема із координацією діяльності насамперед органів виконавчої влади?! На нашу думку, дана постанова потребує узгодження з іншими нормативно-правовими актами, а також приведення у відповідність із правовою дійсністю, оскільки нею не передбачена така змішана організаційно-правова форма дорадчого органу, як

координаційна рада, а розмежування повноважень здійснене без врахування діючих та потенційних дорадчих органів і їх організаційно-правових форм. До того ж вважаємо нераціональним створення великої кількості дорадчих органів різної організаційно-правової форми, на кожен з яких буде покладено виконання лише одного завдання. Нині застосовані організаційно-правові форми координаційних рад є більш оптимальними, оскільки за них компетенція цих дорадчих органів охоплює собою виконання усіх перерахованих завдань, які покладаються на таку групу суб'єктів публічної адміністрації.

Рухаючись далі у напрямку вивчення положень нормативно-правових актів у цій сфері, зазначимо, що розпорядження виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) від 11 лютого 2016 р. № 70 (Розпорядження виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) «Про питання створення та діяльності консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації)», 2016) наводить визначення координаційної ради як допоміжного органу (консультативного, дорадчого), який утворюється для координації дій місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій у здійсненні ними окремих своїх функцій з виконання завдань, покладених на виконавчий орган Київської міської ради (Київську міську державну адміністрацію), а ради – як такого, що утворюється для вивчення проблемних питань, що виникають під час реалізації повноважень виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) (Київської міської державної адміністрації) «Про питання створення та діяльності консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації)», 2016). Тобто, як бачимо, в межах даного розпорядження так само застосовано недоцільний, на нашу думку, до застосування підхід, який передбачає створення низки суб'єктів, на яких покладається лише одне завдання. Тим не менш, вивчення положень цього розпорядження підтверджує головну ідею створення таких суб'єктів публічної адміністрації – консультативна підтримка діяльності суб'єктів, при яких вони створені, шляхом надання пропозицій і рекомендацій, підготовлених за наслідками їх роботи, зокрема за напрямками вивчення проблем, які виникають під час виконання повноважень органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, оптимізація і підвищення ефективності їх діяльності, визначення шляхів удосконалення нормативно-правових актів тощо.

Зі свого боку, ч. 4 ст. 4 Закону України «Про розвідку» (ЗУ «Про розвідку», 2020) закріплює, що координаційний орган (у даному законі – з питань розвідки) може утворюватись Президентом України як постійно діючий допоміжний або інший консультативний, дорадчий орган для сприяння реалізації його повноважень, забезпечення взаємодії, розвитку та координації

спільної діяльності суб'єктів (у законі – розвідувального співтовариства) (ЗУ «Про розвідку», 2020). Тобто, з аналізу цієї норми випливає, що координаційний орган належить до дорадчих (консультативних, допоміжних) органів і на нього покладено, по суті, ті ж повноваження, як і на координаційні ради. Крім того, подальший аналіз положень цього Закону свідчить про те, що основним інструментом діяльності координаційного органу є підготовлені ним пропозиції (ЗУ «Про розвідку», 2020). Інакше кажучи, порівнюючи положення розглянутих нормативно-правових актів, якими визначаються засади діяльності дорадчих органів, можемо зробити висновок, що координаційні органи, утворені в організаційно-правовій формі рад, та координаційні ради – належать до одного типу суб'єктів публічної адміністрації, а отже їм властиві однакові ознаки, зумовлені їх сутністю, зокрема, вони утворюються з однаковим призначенням і виконують однакові функції. Відтак, досліджувана нами Рада як координаційний орган належить до категорії дорадчих суб'єктів публічної адміністрації, які виконують свої повноваження шляхом підготовки пропозицій і рекомендацій. А тому, її діяльність має обмежуватись наданням пропозицій і рекомендацій суб'єкту, при якому вона створена, тобто Президенту України. Сформульований нами висновок підтверджується й поглядами вчених, висвітленими на сторінках наукової фахової літератури, відповідно до яких координаційні органи і координаційні ради розглядаються як одні й ті самі за своїми правовим статусом, функціями й сутністю суб'єкти, до переліку яких науковці включають і розглянуту нами Раду (Безпалова, 2020).

З викладеного випливає, що покладення ч. 2 ст. 107 Конституції України і ч. 1 ст. 4 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» на Раду повноважень зі здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади (Конституція України, 1996; ЗУ «Про Раду національної безпеки і оборони України», 1998) суперечить її сутності як дорадчого органу. Тому, для виправлення окресленої ситуації, на нашу думку, необхідно піти двома альтернативними шляхами: або уточнити на нормативно-правовому рівні шляхом внесення відповідних змін до Конституції та Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони» правовий статус Ради, встановивши, що вона є органом державної влади, створеним з метою координації і контролю за діяльністю органів виконавчої влади та для сприяння реалізації повноважень Президента України у сфері забезпечення національної безпеки і оборони шляхом надання йому пропозицій і рекомендацій; або ж узгодити законодавство про неї з її статусом координаційного органу, який за своєю правовою природою є дорадчим суб'єктом публічної адміністрації, та внести зміни до ч. 2 ст. 107 Конституції України і ч. 1 ст. 4 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України», відповідно до яких її компетенція буде відповідати звичайній компетенції дорадчих органів, а отже видалити положення, якими її наділено контрольними повноваженнями. Іншими словами, сьогодні необхідним є чітке визначення правової сутності й призначення

Ради – або вона є дорадчим органом, діяльність якого обмежена підготовкою пропозицій і рекомендацій суб'єкту, при якому вона утворена з метою сприяння реалізації його повноважень, або ж вона є органом публічної влади, наділеним власними повноваженнями з виконання функцій публічного адміністрування, включаючи контроль.

5. Висновки

Таким чином, підсумовуючи викладене у статті, зазначимо, що Рада є специфічним суб'єктом публічної адміністрації, на якого покладено низку повноважень, які різняться за своєю сутністю і призначенням та сприяють удосконаленню і забезпеченню належного публічного адміністрування зокрема галузі природокористування. Проте, чинне законодавство, яке формує собою правові засади її діяльності, містить чимало неузгодженостей і суперечностей, викликаних недостатнім розумінням сутності категорії «національна безпека» та меж предметної юрисдикції Ради. Викладене має своїм виразом низку рішень Ради, правомірність прийняття яких викликає сумніви, оскільки вони суперечать правовому статусу Ради як координаційно-дорадчого органу, створеного при Президенті України. Тому, з метою упорядкування та оптимізації інституційного та нормативно-правового забезпечення публічного адміністрування у названій сфері, необхідним є здійснення низки заходів, спрямованих на виправлення допущених проблем і недоліків правового регулювання діяльності Ради та практики її діяльності. Вони включають, насамперед, необхідність чіткого визначення та уточнення правового статусу Ради, внесення змін і доповнень до чинного законодавства, зокрема за напрямком узгодження положень нормативно-правових актів між собою, проведення інформаційно-роз'яснювальних робіт, підвищення кваліфікації співробітників Ради тощо стосовно розуміння і застосування правових норм на практиці в частині тлумачення категорії «національна безпека» і компетенції Ради. Викладене обумовлює також необхідність продовження наукових розробок за напрямком вивчення сучасного стану інституційного забезпечення публічного адміністрування галузі природокористування, включаючи питання правових засад і статусу суб'єктів публічної адміністрації, які функціонують у вказаній сфері.

Список використаних джерел:

1. Безпалова О. Сутність та значення координаційних органів як суб'єктів реалізації державної політики. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 6. С. 105-109. DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.6.19>
2. Белей Є. Н. Адміністративно-правове забезпечення діяльності публічної адміністрації у сфері охорони громадського здоров'я : дис. ... канд. юрид. наук. Спец. 12.00.07. Київ, 2018. 253 с.
3. Брановицький В. В. Система нормативно-правових актів, які регулюють адміністративно-правові відносини реалізації права на користування природними об'єктами права власності народу України. *Журнал східноєвропейського права*. 2022.

№ 101. С. 25–39. URL: http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2022/08/branovytskyi_101.pdf (дата звернення: 12.05.2023)

4. Кодекс цивільного захисту України : Закон України від 2 жовтня 2012 р. № 5403-VI. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2013. № 34-35. Ст.458. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> (дата звернення: 12.05.2023)

5. Конституція України : від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141.

6. Питання консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, утворених Кабінетом Міністрів України : Постанова Кабінету Міністрів України від 17 червня 2009 р. № 599. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/599-2009-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.05.2023)

7. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2018. № 31. Ст.241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 12.05.2023)

8. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28 лютого 2019 р. № 2697-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2019. № 16. Ст.70. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (дата звернення: 12.05.2023)

9. Про питання створення та діяльності консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) : Розпорядження виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) від 11 лютого 2016 р. № 70. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MA160070> (дата звернення: 12.05.2023)

10. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16 березня 2000 р. № 1550-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2000. № 23. Ст.176. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text> (дата звернення: 12.05.2023)

11. Про Раду національної безпеки і оборони України : Закон України від 5 березня 1998 р. № 183/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1998. № 35. Ст.237.

12. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n12> (дата звернення: 12.05.2023)

13. Про розвідку : Закон України від 17 вересня 2020 р. № 912-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#Text> (дата звернення: 12.05.2023)

14. Про утворення Координаційної ради з питань формування національної екологічної мережі : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2001 р. № 1603. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1603-2001-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.05.2023)

15. Про утворення Міжвідомчої координаційної ради з питань водних ресурсів України : Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2021 р. № 1211. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1211-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.05.2023)

16. Щодо стану справ у сфері надзорно-виконавчого : Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 19 березня 2021 р. № n0023525-21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0023525-21#n2> (дата звернення: 12.05.2023)

References:

1. Bezpalova, O. (2020). The essence and importance of coordinating bodies as subjects of state policy implementation. *Entrepreneurship, Economy and Law*, No. 6, pp. 105-109. DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.6.19> [In Ukrainian].

2. Belei, Ye. N. (2018). Administrative and Legal Provision of Public Administration Activities in the Sphere of Public Health Care. (Candidate's thesis). Kyiv. [In Ukrainian].
3. Branovytskyi, V. V. (2022). The System of Normative Legal Acts that Regulate the Administrative Legal Relations of the Implementation of the Right to Use Natural Objects of the Right of Ownership of the People of Ukraine. *The Journal of Eastern European Law*, No. 101, pp. 25–39. Retrieved 12. May 2023 from: http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2022/08/branovytskyi_101.pdf [In Ukrainian].
4. Code of Civil Protection of Ukraine from 2. October 2012, No. 5403-VI. (2013). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*, No. 34-35, Art. 458. Retrieved 12. May 2023 from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> [In Ukrainian].
5. Constitution of Ukraine from 28. June 1996, 254-к/96-VR. (1996). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*, No. 30, Art. 141 [in Ukrainian].
6. Resolution of the Cabinet of ministers of Ukraine on issues of advisory, consultative and other auxiliary bodies established by the Cabinet of Ministers of Ukraine from 17. June 2009, No. 599. (2009). Retrieved 12. May 2023 from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/599-2009-%D0%BF#Text> [In Ukrainian].
7. Law of Ukraine on the national security of Ukraine from 21. June 2018, No. 2469-VIII. (2018). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*, No. 31, Art. 241. Retrieved 12. May 2023 from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> [In Ukrainian].
8. Law of Ukraine on the Basic Principles (Strategy) of the State Environmental Policy of Ukraine for the period up to 2030 from 28. February 2019, No. 2697-VIII. (2019). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*, No. 16, Art. 70. Retrieved 12. May 2023 from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> [In Ukrainian].
9. Order of the executive body of the Kyiv City Council (Kyiv City State Administration) on the establishment and operation of advisory, consultative and other subsidiary bodies of the executive body of the Kyiv City Council (Kyiv City State Administration) from 11. February 2016, No. 70. (2016). Retrieved 12. May 2023 from: <https://ips.ligazakon.net/document/MA160070> [In Ukrainian].
10. Law of Ukraine on the Legal Status of the State of Emergency from 16. March 2000, No. 1550-III. (2000). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*, No. 23, Art. 176. Retrieved 12. May 2023 from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text> [In Ukrainian].
11. Law of Ukraine on the National Security and Defense Council of Ukraine from 5. March 1998, No. 183/98-VR. (1998). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*, No. 35, Art. 237. [In Ukrainian].
12. Decree of the President of Ukraine on the Decision of the National Security and Defence Council of Ukraine of 14 September 2020 "On the National Security Strategy of Ukraine" from 14. September 2020, No. 392/2020. (2020). Retrieved 12. May 2023 from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n12> [In Ukrainian].
13. Law of Ukraine on the Exploration from 17. September 2020, No. 912-IX. (2020). Retrieved 12. May 2023 from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#Text> [In Ukrainian].
14. Resolution of the Cabinet of ministers of Ukraine on the establishment of the Coordination Council for the formation of the national ecological network from 29. November 2001, No. 1603. (2001). Retrieved 12. May 2023 from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1603-2001-%D0%BF#Text> [In Ukrainian].
15. Resolution of the Cabinet of ministers of Ukraine on the establishment of the Interagency Coordination Council on Water Resources of Ukraine from 3. November 2021, No. 1211. (2021). Retrieved 12. May 2023 from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1211-2021-%D0%BF#Text> [In Ukrainian].
16. Decision of the National Security and Defence Council of Ukraine on the state of affairs in the field of subsoil use from 19. March 2021, No. n0023525-21. (2021). Retrieved 12. May 2023 from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0023525-21#n2> [In Ukrainian].

PECULIARITIES OF DETERMINING THE LEGAL STATUS OF THE NATIONAL SECURITY AND DEFENSE COUNCIL OF UKRAINE AS A SUBJECT OF PUBLIC ADMINISTRATION

Wiktor Branowicki,

Ph.D. in Economics, Attorney at Law, Senior Partner Law Firm "KB Partners",

Doctoral Student of the Yaroslav Mudryi National Law University

orcid.org/0000-0002-4339-2214

vb@kbpartners.com.ua

The Goal. *The goal of the article is to determine the features of the legal status of the Council as a subject of public administration and to formulate ways to optimize, harmonize and bring into line with the legal realities of the regulatory and legal support of its functioning.*

Methods. *The article uses general and special-scientific methodology of legal research, including systemic, systemic-structural, comparative-legal, analysis and synthesis, deduction and induction and other methods of scientific cognition.*

Results. *Section 1 of the article outlines the key features of the legal status of the National Security and Defense Council of Ukraine, which distinguish it from other subjects of public administration that carry out public administration of the field of nature management.*

Section 2 of the article outlines the debatable issues of the competence of the National Security and Defense Council of Ukraine, in particular, it highlights the inconsistency of the decisions taken by it and the powers granted to them by the current legislation and the essence of the concept of "national security", which is decisive in establishing its subject jurisdiction.

Section 3 pays attention to determining the appropriateness of vesting the National Security and Defense Council of Ukraine with control powers, an analysis of legislative provisions on coordination bodies established under public authorities was carried out, and it was concluded that the powers belonging to it contradict the essence, goals, instruments of activity, etc. of coordination (consulting, advisory) bodies.

Conclusions. *The conclusions, which constitute Section 5 of the article, summarize that the National Security and Defense Council of Ukraine is a specific subject of public administration, which is entrusted with a number of powers that differ in their essence and purpose and contribute to improving and ensuring proper public administration in particular in the field of nature management. It is noted that there are numerous flaws in the current legislation, which serves as the foundation for its operations, due to which the legality of its decisions raises reasonable doubts. It is suggested to implement a number of actions to address the issues and gaps in the legislative framework governing the operations of the National Security and Defense Council of Ukraine and the practice of its activities, including the need to clearly define and clarify its legal status, harmonize the provisions of normative legal acts among themselves, conduct outreach and training of employees of the National Security and Defense Council of Ukraine, etc. considering the practical comprehension and application of legal standards in terms of the definition of the national security term and its competence. The aforementioned calls for the continuation of scientific research on institutional support for public administration in the field of nature management, including questions of legal foundations and the status of public administration entities active in this field.*

Key words: National Security and Defense Council of Ukraine, Coordination Council, coordination and advisory bodies, public administration, legal status, competence, powers, legislation and nature management.

ЗАКОН ПРО ПРОДОВОЛЬЧУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ ЯК ЮРИДИЧНА ОСНОВА ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

Мета статті полягає в обґрунтуванні необхідності прийняття профільного закону про продовольчу безпеку України та визначенні його концепції.

Методологія. Методологію дослідження складають: компаративний, системно-структурний, формально-логічні методи. Їхнє використання дало змогу проаналізувати та визначити поточний стан нормативного регулювання публічного адміністрування у сфері забезпечення продовольчої безпеки в Україні; дослідити регулювання вказаних відносин в окремих країнах – членах ЄС (Німеччині, Австрії, Іспанії), сформулювати цілісне уявлення про концепцію майбутнього закону про продовольчу безпеку України.

Результати. У першому розділі статті визначено поточний стан нормативного регулювання суспільних відносин щодо публічного адміністрування у сфері забезпечення продовольчої безпеки України. Констатовано те, що таке нормативне регулювання не є ефективним, адже відсутній базовий закон України, який би міг бути покладеним в основу реалізації відповідної функції публічної адміністрації.

Другий розділ статті присвячений дослідженню нормативного регулювання суспільних відносин щодо публічного адміністрування у сфері забезпечення продовольчої безпеки в окремих країнах – членах Європейського Союзу, а зокрема у Німеччині, Австрії та Іспанії. З'ясовано те, що центральною метою забезпечення продовольчої безпеки у цих країнах та у Європейському Союзі в цілому є забезпечення безпеки продуктів харчування для споживачів. Крім того, виявлено те, що на рівні національного законодавства у різних країнах ЄС є базовий закон або сукупність законів, які регулюють публічне адміністрування у цій сфері.

Третій розділ статті присвячений формуванню концепції майбутнього закону про продовольчу безпеку України. Наголошено на тому, що цей закон має чітко визначити компетенцію та повноваження суб'єктів публічної адміністрації у цій сфері, закріпити механізм гарантування фізичної та економічної доступності продуктів харчування кожному, закласти юридичну основу взаємодії публічної адміністрації та інституцій громадянського суспільства у сфері забезпечення продовольчої безпеки України.

Висновки. У висновках до статті констатовано те, що новий закон про продовольчу безпеку України має чітко визначити систему сталих цілей та завдань публічної адміністрації у сфері забезпечення продовольчої безпеки України, розмежувати повноваження та компетенцію суб'єктів публічної адміністрації у межах цього функціонального напрямку їхньої діяльності, визначити механізм гарантування кожному фізичної та економічної доступності продуктів харчування та товарів першої необхідності, закласти юридичну основу для взаємодії публічної адміністрації та інституцій громадянського суспільства у цій сфері.

Ключові слова: продовольча безпека, публічне адміністрування, публічна адміністрація, закон, громадянське суспільство.

Кузьмічов Олексій,
адвокат, керуючий
партнер АО «КБ
Партнерс»,
аспірант Приватного
вищого навчального
закладу «Університет
сучасних знань»
orcid.org/0000-0002-4802-7435
kuzmichov@me.com

1. Вступ

Будь-яка функція публічної адміністрації не може бути ефективною без існування чіткого адміністративно-правового механізму, який має бути покладений в основу її реалізації. Це насамперед пов'язано із конституційною вимогою, яка закріплена у ч. 2 ст. 19 Основного Закону й яка вимагає того, аби органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи діяли лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (Конституція України, 1996). Таким чином, кожен суб'єкт публічної адміністрації діє в межах компетенції, повноважень та у спосіб, передбачений законодавством України. Ця вимога повною мірою стосується публічного адміністрування у сфері забезпечення продовольчої безпеки України. Отже, публічне адміністрування у цій сфері має спиратися на нормативно-правовий акт, який чітко визначить стратегічні цілі та завдання публічної адміністрації, окреслить компетенцію та коло повноважень кожного її суб'єкта, який залучений до публічного адміністрування у цій сфері, визначить порядок їхньої взаємодії з інституціями громадянського суспільства та приватними особами у цій сфері тощо.

Говорячи про сферу публічного адміністрування щодо забезпечення продовольчої безпеки України, ми маємо визначити те, що профільного закону про продовольчу безпеку України наразі немає. У системі законодавства можна знайти окремі норми, які регулюють деякі аспекти забезпечення продовольчої безпеки нашої держави (ЗУ «Про державну підтримку сільського господарства України», 2004; ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України...», 2022). Крім того, існує проект Закону «Про продовольчу безпеку України», який розроблений у 2011 році (проект Закону «Про продовольчу безпеку України», 2011). На наше переконання, прийняття спеціального закону про продовольчу безпеку України якісно посилить публічне адміністрування у цій сфері. Саме тому у межах цієї статті ми хотіли б проаналізувати, які принципові положення мають обов'язково знайти свого відображення у майбутньому законі «Про продовольчу безпеку України».

Під час проведення дослідження нами було використано літературу, яка присвячена:

по-перше, аналізу поточного стану нормативно-правового регулювання суспільних відносин у сфері забезпечення продовольчої безпеки України (Гребенюк, 2010; Лушпаєв, 2012);

по-друге, вітчизняну літературу адміністративно-правового спрямування, яка відображає сучасні погляди українських науковців на адміністративне право, публічне адміністрування та публічну адміністрацію (Мельник, 2018; Мельник, Мосьондз, 2018; Галуцько, Діхтієвський, Кузьменко, 2018).

Крім того, нами було проаналізовано українське, німецьке, австрійське та французьке законодавство, яке спрямоване на регулювання відносин з приводу забезпечення продовольчої безпеки.

Мета статті полягає в обґрунтуванні необхідності прийняття профільного закону про продовольчу безпеку України та визначенні його концепції.

2. Сучасний стан правового регулювання функції публічної адміністрації щодо забезпечення продовольчої безпеки України

Питанню про визначення системи нормативного регулювання відносин з приводу забезпечення продовольчої безпеки України присвячена низка вітчизняних наукових досліджень (Гребенюк, 2010; Лушпаєв, 2012). В них українські дослідники доводять необхідність впорядкування законодавчого регулювання відносин у цій сфері. Водночас поза увагою залишається той факт, що забезпечення продовольчої безпеки України є окремою функцією публічної адміністрації. На наше переконання, цей факт має принципове значення. Адже регулювання відносин з приводу забезпечення продовольчої безпеки нашої держави має на меті не просто упорядкування суспільних відносин, а, насамперед, визначення цілей, завдань публічного адміністрування у цій сфері, розмежування компетенції та повноважень окремих суб'єктів публічної адміністрації, які залучені до забезпечення продовольчої безпеки України. Саме тому ми не поділяємо наукову позицію тих українських вчених, які зупиняються у своїх дослідженнях на визначенні складових законодавства у сфері забезпечення продовольчої безпеки України (Лушпаєв, 2012). Очевидно те, що потрібно йти далі. Адже йдеться не лише про систему джерел права, які регулюють відносини щодо забезпечення продовольчої безпеки України. На наш погляд, йдеться про конкретні завдання публічної адміністрації у цій сфері публічного адміністрування, а насамперед, про конституційний обов'язок останньої щодо утвердження та забезпечення прав і свобод людини, у тому числі у межах виконання функції публічної адміністрації щодо забезпечення продовольчої безпеки нашої держави.

Безсумнівно, вести мову про продовольчу безпеку неможливо без розуміння того, що законодавство України розуміє під цією категорією. Наразі у законодавстві України існує єдине її нормативне визначення. Так, у п. 2.13 ст. 2 Закону України «Про державну підтримку сільського господарства

України» зазначено: «Продовольча безпека – захищеність життєвих інтересів людини, яка виражається у гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності» (ЗУ «Про державну підтримку сільського господарства України», 2004). Таким чином, законодавство України покладає на державу в особі публічної адміністрації обов’язок гарантування кожному безперешкодного економічного доступу до продуктів харчування. Очевидно те, що окремі аспекти цієї функції публічної адміністрації треба пояснити. Зазначене нормативне визначення категорії «продовольча безпека» оперує поняттям економічний доступ до продуктів харчування. Про що йде мова? У цьому контексті держава бере на себе зобов’язання щодо забезпечення не тільки фізичної, але й економічної доступності продуктів харчування для кожного. Інакше кажучи, держава має гарантувати кожному реальну змогу придбати необхідну кількість продуктів харчування та товарів першої необхідності. Саме тому функція публічної адміністрації щодо забезпечення продовольчої безпеки України пов’язана з такими завданнями публічної адміністрації, як регулювання ціноутворення, визначення прожиткового мінімуму, підтримка малозабезпечених верств населення (ЗУ «Про прожитковий мінімум», 1999; ЗУ «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім’ям», 2000; ЗУ «Про ціни і ціноутворення», 2012). Очевидно, що без належного виконання цих та інших завдань забезпечення продовольчої безпеки України є неможливим.

Водночас виникає логічне питання, чи відповідає такий підхід до розуміння продовольчої безпеки в Україні її меті, по-перше, стандартам, які існують у країнах – членах Європейського Союзу, а по-друге, чи узгоджується такий підхід із тими реальними потребами в забезпеченні продовольчої безпеки, які наразі існують в Україні? З’ясувати ці питання ми пропонуємо далі.

3. Стандарти забезпечення продовольчої безпеки в країнах – членах ЄС

Ведучи мову про стандарти забезпечення продовольчої безпеки в Європейському Союзі, ми маємо, у першу чергу, звернути увагу на те, що право ЄС по-іншому розуміє зміст та мету забезпечення продовольчої безпеки. До такого висновку можна прийти із аналізу Регламенту (ЄС) № 178/2002 Європейського Парламенту та Ради ЄС від 28 січня 2002 року. Вказаний регламент ЄС головною метою продовольчої безпеки визначає саме безпечність продуктів харчування для споживачів (Регламент (ЄС) № 178/2002). У ньому ж закладені базові принципи забезпечення продовольчої безпеки, якими є: принцип захисту здоров’я споживачів; принцип захисту споживача від фальсифікації та шахрайства у сфері безпеки продуктів харчування; принцип обережності; принцип відстеження продуктів харчування; принцип відповідальності підприємців, які займаються господарською діяльністю на ринку продуктів харчування (Регламент (ЄС) № 178/2002). Зазначена система принципів забезпечення продовольчої безпеки має на меті гарантування високої якості всіх продуктів, які споживають громадяни Європейського Союзу. Ці

принципи є спільними для всього Європейського Союзу та визначають зміст публічного адміністрування у сфері забезпечення продовольчої безпеки усіх країн – членів ЄС.

Крім того, у кожній країні ЄС існує власне національне законодавство, яке визначає особливості забезпечення продовольчої безпеки у межах відповідної країни. Окремо варто відзначити те, що національні закони не визначають іншу систему цілей та завдань забезпечення продовольчої безпеки ніж та, яка визначена на рівні права Європейського Союзу. Вони конкретизують зазначену вище мету та принципи публічного адміністрування у сфері забезпечення продовольчої безпеки з урахуванням особливостей правового регулювання у тій чи іншій країні ЄС. Так, наприклад, у ФРН існує розгалужене регулювання забезпечення продовольчої безпеки, яке включає: Кодекс харчових продуктів, споживчих товарів та кормів (LFGB, 2005); Закон про утилізацію побічних продуктів тваринного походження (TierNebG, 2004); Закон про вино (WeinG, 1994); Загальний адміністративний регламент щодо впровадження моніторингу харчових продуктів, косметики та споживчих товарів відповідно до § 52 Кодексу харчових продуктів і кормів (AVV Monitoring, 2020) тощо. У Австрії, наприклад, існує Закон про безпеку харчових продуктів і захист споживачів (LMSVG, 2020). В Іспанії діє Закон про безпечність харчових продуктів та харчування (Ley de seguridad alimentaria y nutrición, 2011). Роблячи проміжний висновок, ми можемо відзначити те, що у країнах-членах ЄС публічне адміністрування у сфері забезпечення продовольчої безпеки має відмінне від України спрямування. Очевидно, що це має враховувати Україна при визначенні мети, цілей та завдань публічного адміністрування у сфері продовольчої безпеки. Крім того, у країнах – членах ЄС є профільні закони або сукупність законів, які є юридичною основою публічного адміністрування у цій сфері. Зважаючи на це, пропонуємо розробити та ухвалити профільний закон про продовольчу безпеку України.

4. Концепція проекту закону про продовольчу безпеку в Україні

На завершення розгляду досліджуваної тематики хотілося б коротко зупинитися на концепції майбутнього закону про продовольчу безпеку України. Одразу ж маємо звернути увагу на те, що у 2011 році розроблений проект Закону про продовольчу безпеку України, який був винесений на розгляд Верховної Ради України (проект Закону «Про продовольчу безпеку України», 2011). Критичний аналіз цього проекту Закону дає змогу говорити як про його переваги, так і недоліки. Серед переваг очевидно варто звернути увагу на: комплексному визначенні категорії «продовольча безпека»; закладенні правового механізму формування продовольчої безпеки України; визначенні системи принципів забезпечення продовольчої безпеки України тощо.

Серед недоліків варто відзначити низьку узгодженість цього проекту Закону із тими принципами забезпечення продовольчої безпеки, які існують у законодавстві ЄС. Крім того, дуже мало уваги приділено взаємодії інституцій

громадянського суспільства та публічної адміністрації у процесі формування стратегії та тактики здійснення державної політики у сфері забезпечення продовольчої безпеки України.

Висловлюючи власну думку з цього приводу, маємо відзначити те, що закон про продовольчу безпеку України обов'язково має бути розробленим та прийнятим. На наше переконання, такий закон має: чітко визначити мету та завдання публічного адміністрування у цій сфері; компетенцію та повноваження суб'єктів публічної адміністрації, які залучені до адміністрування у цій сфері; систему європейсько-орієнтованих принципів, на яких має бути засноване публічне адміністрування щодо забезпечення продовольчої безпеки України; закласти юридичні основи співпраці України з країнами – членами ЄС та на міжнародному рівні щодо забезпечення європейської та міжнародної продовольчої безпеки. Окрема увага має бути присвячена гарантуванню доступності продуктів харчування та товарів першої необхідності кожному. У цій частині варто відзначити те, що йдеться не тільки про регулювання державою процесів ціноутворення, визначення прожиткового мінімуму та підтримки малозабезпечених верств населення. Йдеться про завдання держави щодо забезпечення належного функціонування продовольчої системи України, злагожене функціонування якої й повинно надати достатню кількість продуктів харчування, які має забезпечити всі базові потреби населення. Крім того, окрема увага має бути приділена взаємодії публічної адміністрації та інституції громадянського суспільства. На наше переконання, функцією останніх є донесення до влади тих потреб та проблем, які існують у частині забезпечення продовольчої безпеки в Україні. Саме діалог та консенсус мають стати основою взаємодії публічної адміністрації та інституцій громадянського суспільства у цій сфері публічного адміністрування. Очевидно те, що держава має звільнитися від ілюзії щодо того, що вона самостійно може визначати зміст та напрями публічного адміністрування у сфері забезпечення продовольчої безпеки України. Саме інституції громадянського суспільства можуть допомогти публічній адміністрації спрямувати функцію щодо забезпечення продовольчої безпеки держави на реалізацію публічних інтересів українців.

5. Висновки

У результаті проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Наразі законодавство України не містить комплексного правового регулювання публічного адміністрування у сфері забезпечення продовольчої безпеки України. Саме тому існує нагальна потреба у реформуванні нормативного забезпечення цієї функції публічної адміністрації. На наш погляд, таке реформування має, у першу чергу, здійснюватися через створення профільного закону про продовольчу безпеку України.

2. Новий закон про продовольчу безпеку України та підзаконні нормативно-правові акти, які мають бути розроблені на його основі, обов'язково мають враховувати ті принципи та стандарти публічного адміністрування у сфері

забезпечення продовольчої безпеки, які існують на рівні Європейського Союзу. У цій частині йдеться про принцип захисту здоров'я споживачів; принцип захисту споживача від фальсифікації та шахрайства у сфері безпеки продуктів харчування; принцип обережності; принцип відстеження продуктів харчування; принцип відповідальності підприємців, які займаються господарською діяльністю на ринку продуктів харчування.

3. Новий закон про продовольчу безпеку України має чітко визначити систему сталих цілей та завдань публічної адміністрації у сфері забезпечення продовольчої безпеки України, розмежувати повноваження та компетенцію суб'єктів публічної адміністрації у межах цього функціонального напрямку їхньої діяльності, визначити механізм гарантування кожному фізичної та економічної доступності продуктів харчування та товарів першої необхідності, закласти юридичну основу для взаємодії публічної адміністрації та інституцій громадянського суспільства у цій сфері.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР, станом на 1 січня 2020 р. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 26.06.2023).
2. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24.06.2004 № 1877-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15/ed20180815#n36> (дата звернення: 26.06.2023).
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану: Закон України від 24 березня 2022 року № 2145-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text> (дата звернення: 26.06.2023).
4. Проект закону «Про продовольчу безпеку України». URL: https://ips.ligazakon.net/document/JF6GI01G?an=3&fbclid=IwAR0oSI3sayjOg8rMFfLa_1_oNjYkUbDshJTQ6s5bybbQd1ZOM-NUb64gcas (дата звернення: 26.06.2023).
5. Гребенюк М. Система забезпечення продовольчої безпеки в законодавстві Європейського Союзу. Право України. 2010. № 9. С. 227-233.
6. Гребенюк М. Вдосконалення законодавства у сфері здійснення державних закупівель продовольства як складова системи забезпечення продовольчої безпеки. Юридична Україна. 2010. № 9. С. 9-14.
7. Лушпаєв С.О. Щодо законодавства України про продовольчу безпеку. Форум права. 2012-2. С. 419- 425.
8. Мельник Р. С., Бевзенко В. М. Загальне адміністративне право : навч. посіб. / за заг. ред. Р. С. Мельника. Київ : Ваїте, 2014. 376 с.
9. Мельник Р.С., Мосьондз С.О. Адміністративне право України (у схемах та коментарях): навч. посіб./ за ред. Р.С. Мельника 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер; Буква Закону, 2018. 344 с.
10. Мельник Р. С. Загальне адміністративне право в питаннях і відповідях : навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 308 с.
11. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В. Галунько, П. Діхтєвський, О. Кузьменко, С. Стеценко та ін. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.

12. Про прожитковий мінімум: Закон України від 15.07.1999 року №966-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-14#Text>(дата звернення: 26.06.2023).
13. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям: Закон України від 01.06.2000 року № 1768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-14#Text> (дата звернення: 26.06.2023).
14. Про ціни і ціноутворення: Закон України від 21.06.2012 року № 5007-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5007-17#Text>(дата звернення: 26.06.2023).
15. Регламент (ЄС) № 178/2002 Європейського Парламенту та Ради від 28 січня 2002 року, що встановлює загальні принципи та вимоги харчового законодавства, засновує Європейський орган з безпеки харчових продуктів і встановлює процедури щодо безпеки харчових продуктів. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32002R0178>(дата звернення: 26.06.2023).
16. Lebensmittel-, Bedarfsgegenstände- und Futtermittelgesetzbuch (LFGB). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/lfgb/>(дата звернення: 26.06.2023).
17. Tierische Nebenprodukte-Beseitigungsgesetz (TierNebG) . URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/tiernebg/TierNebG.pdf>(дата звернення: 26.06.2023).
18. Weingesetz (WeinG). URL: https://www.gesetze-im-internet.de/weing_1994/BJNR146710994.html(дата звернення: 26.06.2023).
19. Allgemeine Verwaltungsvorschrift zur Durchführung des Monitorings von Lebensmitteln, kosmetischen Mitteln und Bedarfsgegenständen nach § 52 des Lebensmittel- und Futtermittelgesetzbuches (AVV Monitoring). URL: http://www.verwaltungsvorschriften-im-internet.de/bsvvwbund_04022020_313221070014.htm (дата звернення: 26.06.2023).
20. Lebensmittelsicherheits- und Verbraucherschutzgesetz – LMSVG. URL: https://www.verbrauchergesundheit.gv.at/Lebensmittel/rechtsvorschriften/oesterreich/LMSVG_14_05_2020.pdf?8ksxs2(дата звернення: 26.06.2023).
21. Ley 17/2011, de 5 de julio, de seguridad alimentaria y nutrición. URL: <https://www.boe.es/eli/es/l/2011/07/05/17/con> (дата звернення: 26.06.2023).

References:

1. Constitution of Ukraine from June 28 1996, 254-к/96-BP (1996). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR). No 30. Art. 141. Retrieved June 26, 2023 from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
2. On state support of agriculture of Ukraine: Law of Ukraine dated June 24, 2004 No. 1877-IV (2004). Retrieved June 26, 2023 from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15/ed20180815#n36> [in Ukrainian].
3. On the introduction of amendments to some legislative acts of Ukraine regarding the creation of conditions for ensuring food security under martial law: Law of Ukraine dated March 24, 2022 No. 2145-IX (2022). Retrieved June 26, 2023 from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text>[in Ukrainian].
4. Draft law “On Food Security of Ukraine” (2011). Retrieved June 26, 2023 from https://ips.ligazakon.net/document/JF6GI01G?an=3&fbclid=IwAR0oSI3sayjOg8rMFfLa_1_oNjYkUbDshJTQ6s5bybbQd1ZOM-NUb64gcas [in Ukrainian].
5. Hrebenyuk M. (2010) Systema zabezpechennya prodovol'choyi bezpeky v zakonodavstvi Yevropeys'koho Soyuzu. [The system of ensuring food safety in the legislation of the European Union]. Pravo Ukrayiny. № 9. P. 227-233. [in Ukrainian].
6. Hrebenyuk M. (2010) Vdoskonalennya zakonodavstva u sferi zdiysnennya derzhavnykh zakupivel' prodovol'stva yak skladova systemy zabezpechennya

prodovol'choyi bezpeky. [Improvement of legislation in the field of state procurement of food as a component of the food security system]. Yurydychna Ukrayina. № 9. P. 9-14. [in Ukrainian].

7. Lushpayev S.O. (2012) Shchodo zakonodavstva Ukrayiny pro prodovol'chu bezpeku [Regarding the legislation of Ukraine on food safety]. Forum prava. 2012-2. P. 419-425 [in Ukrainian].

8. Mel'nyk, R. S., Bevzenko, V. M. (2014) Zahal'ne administratyvne pravo : navch. posib. [General administrative law: textbook] / za zah. red. R. S. Mel'nyka. Kyiv : Vaite, 376 [in Ukrainian].

9. Mel'nyk, R.S., Mos'ondz, S.O. (2018) Administratyvne pravo Ukrayiny (u skhemakh ta komentaryakh): navch. posib. [Administrative law of Ukraine (in schemes and comments): textbook. manual] / za red. R.S. Mel'nyka 2-he vyd., pererob. i dopov. Kyiv: Yurinkom Inter; Bukva Zakonu, 344 [in Ukrainian].

10. Mel'nyk, R. S. (2018) Zahal'ne administratyvne pravo v pytannyakh i vidpovidyakh : navch. posib. [General administrative law in questions and answers: textbook] Kyiv: Yurinkom Inter, 308 [in Ukrainian].

11. Administratyvne pravo Ukrayiny (2018). Povnyy kurs : pidruchnyk [Administrative law of Ukraine. Full course: textbook] V. Halun'ko, P. Dikhtyevs'kyi, O. Kuz'menko, S. Stetsenko ta in. Kherson : OLDI-PLYUS, 446 [in Ukrainian].

12. On the living wage: Law of Ukraine dated July 15, 1999 No. 966-XIV (1999). Retrieved June 26, 2023 from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-14#Text> [in Ukrainian].

13. On state social assistance to low-income families: Law of Ukraine dated June 1, 2000 No. 1768-III (2000). Retrieved June 26, 2023 from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-14#Text> [in Ukrainian].

14. On prices and pricing: Law of Ukraine dated June 21, 2012 No. 5007-VI (2012). Retrieved June 26, 2023 from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5007-17#Text> [in Ukrainian].

15. Regulation (EC) No. 178/2002 of the European Parliament and of the Council of 28 January 2002 establishing the general principles and requirements of food law, establishing the European Food Safety Authority and establishing procedures for food safety (2002). Retrieved June 26, 2023 from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32002R0178> [in English].

16. Lebensmittel-, Bedarfsgegenstände- und Futtermittelgesetzbuch (LFGB) (2005). Retrieved June 26, 2023 from <https://www.gesetze-im-internet.de/lfgb/> [in German].

17. Tierische Nebenprodukte-Beseitigungsgesetz (TierNebG) (2004). Retrieved June 26, 2023 from <https://www.gesetze-im-internet.de/tiernebg/TierNebG.pdf> [in German].

18. Weingesetz (WeinG). (1994). Retrieved June 26, 2023 from https://www.gesetze-im-internet.de/weing_1994/BJNR146710994.html [in German].

19. Allgemeine Verwaltungsvorschrift zur Durchführung des Monitorings von Lebensmitteln, kosmetischen Mitteln und Bedarfsgegenständen nach § 52 des Lebensmittel- und Futtermittelgesetzbuches (AVV Monitoring) (2020). Retrieved June 26, 2023 from http://www.verwaltungsvorschriften-im-internet.de/bsvwvbund_04022020_313221070014.htm [in German].

20. Lebensmittelsicherheits- und Verbraucherschutzgesetz – LMSVG (2020). Retrieved June 26, 2023 from https://www.verbrauchergesundheit.gv.at/Lebensmittel/rechtsvorschriften/oesterreich/LMSVG_14_05_2020.pdf?8ksxs2 [in German].

21. Ley 17/2011, de 5 de julio, de seguridad alimentaria y nutrición. Retrieved June 26, 2023 from <https://www.boe.es/eli/es/l/2011/07/05/17/con> [in Spanish].

THE LAW ON FOOD SECURITY OF UKRAINE AS A LEGAL BASIS OF PUBLIC ADMINISTRATION IN THE FIELD OF ENSURING FOOD SECURITY

Oleksiy Kuzmichov,

Attorney at Law, Management Partner Law Firm "KB Partners",
Postgraduate Student of the Private Higher Education Institution
"University of Modern Knowledge"

orcid.org/0000-0002-4802-7435

kuzmichov@me.com

Purpose. The purpose of the article is to justify the need to adopt a specialized law "On Food Security of Ukraine" and define its concept.

Methodology. The research methodology consists of: comparative, system-structural, formal-logical methods. Their use made it possible to: analyze and determine the current state of regulatory regulation of public administration in the field of ensuring food safety in Ukraine, to investigate the regulation of the specified relations in individual EU member countries (Germany, Austria, Spain), to form a holistic view of the concept of the future law on food safety of Ukraine.

Results. The first section of the article defines the current state of regulatory regulation of public relations regarding public administration in the field of food security of Ukraine. It has been established that such normative regulation is not effective, because there is no basic law of Ukraine, which could be the basis for the implementation of the corresponding function of public administration.

The second part of the article is devoted to the research of regulatory regulation of public relations in relation to public administration in the field of ensuring food security in certain member states of the European Union, and in particular in: Germany, Austria and Spain. It has been clarified that the central goal of ensuring food safety in these countries and in the European Union as a whole is to ensure the safety of food products for consumers. In addition, it was found that at the level of national legislation in various EU countries there is a basic law or a set of laws that regulate public administration in this area.

The third section of the article is devoted to the formation of the concept of the future law on food security of Ukraine. It was emphasized that this law should clearly define the competence and powers of public administration subjects in this area, establish a mechanism for guaranteeing the physical and economic availability of food products for everyone, and lay a legal basis for the interaction of public administration and civil society institutions in the field of ensuring food security of Ukraine.

Conclusions. In the conclusions to the article, it is stated that the new law on food security of Ukraine must clearly define the system of permanent goals and objectives of the public administration in the field of ensuring food security of Ukraine, delimit the powers and competence of the subjects of the public administration within this functional direction of their activity, define the mechanism guaranteeing everyone physical and economic availability of food and essential goods, laying the legal basis for the interaction of public administration and civil society institutions in this area.

Key words: food security, public administration, public administration, law, civil society.

THE LEGAL ESSENCE OF THE ELECTRONIC EVIDENCE IN THE ADMINISTRATIVE PROCEDURE: A BRIEF COMPARATIVE HISTORICAL AND LEGAL ANALYSIS

*The **purpose** of the scientific paper is to explore the foreign and national historical preconditions and the logic of the development of the sub-institute of electronic evidence, with a primary focus on the administrative proceeding in Ukraine, based on the documented factual data of different periods. Considering the theoretical nature of the present research, the main research **methods** used in the course of its preparation are as follows: combination of historical and logical, systematic method, methods of comparison, description, generalization, synthesis and induction, convergence from general to local. As a **result** of the research the main trends of the development of the sub-institute of electronic evidence in the administrative proceeding during different historical periods were studied, with a special emphasis on the foreign pre-history of the emergence and the development of the legal provisions related to electronic evidence. **Key findings (conclusions)** of the study are briefly summarized below. The legal provisions on electronic evidence have been subject to numerous amendments beginning from the 1970th, when they were firstly implemented in the procedural legislation in United States of America. Considering the fact that the matter of periodization is always an open question, in the author's view the historical development of the regulation regarding electronic evidence may be divided into four main periods: 1) From the 1970th to the early 1990th (this period is related to the emergence of the first national cases of specific legislation, forensic practices and scientific researches); 2) From the 1970th to the early 2000th (when the transformation of the approaches to the understanding of the electronic evidence's essence happened, and the issue on the autonomous role of electronic evidence within the system of evidence was raised); 3) From 2000 to 2010 (this period is associated with the active development of the legislation and the legal practice on the electronic evidence); 4) From 2010 till nowadays (this is the present stage of the legal provisions on the electronic evidence's development, when a special definition and procedural rules for electronic evidence were implemented into the national procedural codes, including the Code of the Administrative Procedure of Ukraine).*

Key words: evidence, electronic evidence, administrative proceeding, history, historical preconditions.

Vitalii Budkevych,

Postgraduate Student
at the Department
of Public Administration
and Governance
of the National Academy
of Internal Affairs
orcid.org/0000-0003-4692-4818
[v.budkevych.legal.science.ua@](mailto:v.budkevych.legal.science.ua@gmail.com)
gmail.com

1. Introduction

A lack of researches on the historical preconditions regarding the development of the legal provisions related to *electronic evidence* today gives rise to a number of theoretical and practical problems. For instance, in the Ukrainian judicial practice there are occurring certain difficulties with respect to the use of the evidence in *electronic* form, alongside of the existence of the well-established approaches, being applied to *written* and *physical* evidence. That regards especially the particularities of the procedures for collection, securing and evaluation of certain kinds of electronic evidence; the rules for distinguishing the copies and the originals thereof; the necessity of applying technical standards and rules when deciding specific legal issues with regard to electronic evidence.

In the Ukrainian juridical science today there are virtually no researches devoted to the historical development of the legal provisions appertaining to the electronic evidence in the administrative procedure. Meanwhile, for instance, J. Pavlova in her dissertation (published in 2019) explored the historical formation of the legal provisions, regulating the use of the electronic evidence in the *civil* procedure in Ukraine. Certain historical aspects of the implementation of the sub-institute of electronic evidence in the national legal system were studied by N. Blazhivska (administrative procedure), D. Tsekhan, A. Ratnova (criminal procedure), A. Yu. Kalamaiko (civil procedure) (Ukraine). The author of the present paper, in the course of its drafting, has also resorted to the academic and practical writings of such foreign legal scholars as S. Mason (UK), D. Sang (Singapore), Ph. Basin (France) (researches regarding the development of the rules on the use of electronic evidence in particular European countries); M. Pollit (UK), C.M. Whitcomb (USA), G. Mohay, A. Anderson (Australia), E. Casey (USA) (digital forensics), J. Cortada, P.J. Denning (USA) (the development of the computing field) as well as to the writings of the other scholars, whose works are cited in this article.

The present scientific paper is aimed at elaboration on the main historical trends and cause-hereditary chains in the events, connected to the formation of the legal provisions on electronic evidence (with the main emphasis on

the administrative procedure). The achievement of the stated target in the most efficient way, in the author's view, is possible provided the following tasks are completed: 1) general identification of the main historical trends regarding the formation of the sub-institute of electronic evidence; 2) chronological systematization of the specific factual data, revealing the particularities of the thematic legal norms' (as well as the scientific and practical researches') development in different periods: 2.1.) from the 1970th to the early 1990th (emergence of the first special studies and legislative reforms in the field of electronic evidence); 2.2.) from the 1990th to 2010 (systematic and focused research of electronic evidence on different scales; development of relevant national legal provisions; increasing international cooperation); 2.3.) from 2017 to the present (from the period when thematic legal norms were implemented into the procedural codes of Ukraine until today).

2. The emergence of the specific legislation, forensic practices and scientific researches (from the 1970th to the early 1990th)

The use of electronic information as evidence in judicial procedure is inextricably connected to the development of the information technologies and computing machines. M. Pollit emphasizes that from the 1960s until the early 1980s, computers were primarily an industrial appliance, owned and operated by corporations, universities, research centers and government agencies (Pollit, 2010). According to J. Cortada "...then a fundamental shift occurred in the history of computing technology involving the development of small devices that could sit on one's desk, that by the early 1980s were called personal computers, or just simply PCs... By the end of the 1980s, people were buying tens of millions of PCs all over the world..." (Cortada, 2020).

Due to the contemporaneous technical trends, the Civil Procedural Code of the Ukrainian Soviet Socialist Republic of 1963 did not contain special provisions on the use of electronic information as evidence in justice (Civil Procedural Code of the Ukrainian Soviet Socialist Republic, 1963). Neither were there any relevant provisions in Chapter 31-A of the mentioned code, entitled «Complaints against decisions, acts or omissions of government authorities, bodies of local self-government, officials and officers», which actually laid the foundation for the development of the modern administrative justice in the territory of Ukraine, and which was implemented into the code in 1988 (The Decree of the Verkhovna Rada of the Ukrainian Soviet Socialist Republic on the amendment and supplementation of the Civil Procedural Code of the Ukrainian Soviet Socialist Republic, 1988). In the meantime, it is worth noting, that in the Soviet Union in 1984 there was adopted a State standard 6.10.4-84 named "Granting legal force to the documents in the machine-readable form, created with the computing machinery. Basic provisions" (Pavlova, 2019).

According to G.I. Rasin and J.P. Moan in 1970, Rule 34 of the Federal Rules of Civil Procedure was amended to address changing technology and communication. Amended Rule 34 made electronically stored information subject to "subpoena

and discovery" for use in legal proceedings (Rasin, Moan, 2001). Evidence extracted from computer storage has been used in courtrooms since the 1970s, but in its earliest phase the computer was regarded as no more than a device for storing and reproducing paper records, which constituted the real evidence (Mohay, Anderson, Collie, de Vel, McKemmish, 2003). A. Jurkeviča notes (with reference to Lampe E.-J.) that since the 70-ies of the previous century, in Europe country scientific literature there have been legal discussions on "documents produced by machines" term determination, its legal status and the document mentioned proof force (Jurkeviča, 2018). According to the authors to the "Computer and Intrusion Forensics" treatise "...computer evidence presented a challenge even in these limited conditions, as in some jurisdictions the workings of the system that produced it had to be explained in detail to the court. For example, under the U.K. Police and Criminal Act (PACE), Section 69 of which governed admissibility and weight of computer evidence, introducing computer evidence in a court case was not straightforward. The computer had to be certified as "operating properly" in the same sense as a device like a lamp or radar speed detector..." (Mohay, Anderson, Collie, de Vel, McKemmish, 2003).

Similar was the situation on the former Soviet Union territory. In this regard J. Pavlova points out in her dissertation that "...in 1979 the State Arbitration of the USSR issued instructions with regard to the use of the computing machine-produced documents in judicial procedure. According to paragraph 9 of the State Arbitration's instructions the data, contained in the technical media (in particular, punch tape, punch card, magnetic tape, magnetic disk) might be used as evidence in judicial cases provided they were converted into the form that was appropriate for the ordinary reproduction and storage in the case file..." (Pavlova, 2019).

The period between the 70th and the 80th, as mentioned before, is associated with the beginning of the specific scientific researches and the establishment of the specialized forensic institutions (focused on the respective types of the forensic examination, including computer forensic examination). Donn Parker's 1976 book, *Crime by Computer*, is perhaps the first description of the use of digital information to investigate and prosecute crimes committed with the assistance of a computer (Pollit, 2010). As C.M. Whitcomb states, in USA, as early as 1984, the FBI Laboratory and other law enforcement agencies began developing programs to examine computer evidence. To properly address the growing demands of investigators and prosecutors in a structured and programmatic manner, the FBI established the Computer Analysis and Response Team (CART) (Whitcomb, 2002).

The development of the computer forensics on the former Soviet Union territory mainly fall on 1990th.

3. 1990 – 2000: transformation of the approach to the understanding of the electronic evidence's essence

The 1990th were characterized by: a) further spread of the Internet and computers all over the world, including the former Soviet Union territory; b) enhancement of the created in the 1980th electronic digital signature; c) establishment of the electronic

document management and electronic government foundations (Parziale, Britt, Davis, Forrester, Liu, Matthews, Rosselot, 2003; Grinchenko, 2009; Lupton, 1999; Adam Azad, 2007; Winston, Millett, Osterweil, 2007).

Conceptual changes with regard to the understanding of the essence and the specificity of the electronic evidence's probative value are inherent to the period in question, in particular:

1) The electronic form of information storage (expression) gradually becomes autonomous along with the written form.

It is illustrative, for instance, as J. Pavlova notes, that UNCITRAL Model Law on the Electronic Commerce of 1996 defined the term «data message» as information generated, sent, received or stored by electronic, optical or similar means including, but not limited to, electronic data interchange (EDI), electronic mail, telegram, telex or telecopy (Pavlova, 2019). Subsequently the said trend was displayed in paragraph 2 of the Article 8 of the Law of Ukraine «On the electronic documents and electronic document management»: «The admissibility of the electronic document as evidence shall not be rejected solely on the ground that it has an electronic form» (The Law of Ukraine “On the electronic documents and electronic document management”, 2003). Meanwhile, for example, under the provisions of the Code of Administrative Procedure of Ukraine until 2017 electronic documents were categorized as “written evidence”, what to some extent had been giving the impression of theirs “derived” nature;

2) There is developing special procedural legislation on the use of the electronic evidence in proof. For instance, the Singapore Evidence Act of 1896, as amended in 1996, contained special provisions, devoted to the electronic evidence (“computer output”) (Evidence (Amendment) Act of Republic of Singapore, 1996).

3) In the common law countries in the stated period there takes place a legislative transition from the obligation of proving in each particular case that the computer operated properly to the so-called “presumption that computers are reliable” (1996-1997) (Mason, 2017). Interestingly, in about 10-15 years (from the specified period) English legal scholars and lawyers will raise the issue of reforming of the said presumption due to the number of issues that made its application impractical (in particular, the imperfect character of the computer's functioning, the difficulty of the presumption's rebuttal) (Mason, 2014).

In the period 1990 and 2000 generally electronic evidence was not popular and widespread compared to other means of proof. According to V. Kroll, for instance, in 1996, only 5% of discoverable documents derived from electronic format (Kroll, 2007).

According to M. Pollit, at the same time, “...the formalization of digital forensics made great strides during this epoch. The IOCE, G-8 High Tech Crime Subcommittee and Scientific Working Group on Digital Evidence (SWGDE) all published digital forensic principles between 1999 and 2000. Going beyond mere principles, the American Society of Crime Laboratory Directors – Laboratory Accreditation Board (ASCLD-LAB), in cooperation with the SWGDE, recognized

digital evidence as a laboratory discipline. In 2004, the FBI's North Texas Regional Computer Forensic Laboratory became the first ASCLD-LAB accredited digital forensic laboratory..." (Pollit, 2010).

In the post-Soviet area computer forensic examination for a particular period did not have an official status, despite this kind of expertise had been carried out by the forensic laboratories and scientific institutions since 1994. In Ukraine one of the earliest methodologies of the computer forensic examination was the methodology of the examination of the information on the hard drives, designed in 2003 by the Kharkiv National Scientific Center «Hon. Prof. M. S. Bokarius Forensic Science Institute» and officially registered in 2009.

The other related type of forensic examination – judicial telecommunication examination – was singled out into a separate kind only at the end of 2006. Until 2006 in Ukraine the computer-technical forensic examination was applied for dealing with a wide range of issues regarding, in particular, computer hardware and software, telecommunication systems, electronic appliances. As the range of issues, submitted for the consideration of the forensic expert, was continually widening, the branch of knowledge expanded; and the logical consequence of the processes in question was the separation of the telecommunication forensic examination into the single kind of the group of judicial engineering-technical forensic examinations (Korshenko, 2017).

4. 2000 – 2010: active development of the legislation and the legal practice with regard to electronic evidence

From the end of the 1990th until the beginning of 2010-2011 there takes place a wide implementation of the information technologies into the social life: the development of the electronic document management in public and commercial spheres, development of electronic government, emergence and popularization of social networks – Facebook, Twitter, Youtube, Instagram; special legal provisions are evolving in various countries on the use of electronic evidence and the initial law enforcement practice. An important step towards the legal advancements in the mentioned area had become the adoption in 2003 the Laws of Ukraine «On Electronic Documents and Electronic document management» and «On Electronic Digital Signature» (the latter in 2017 ceased to be effective according to the Law of Ukraine «On Electronic Trust Services») (The Law of Ukraine “On Electronic Digital Signature”, 2003).

Notwithstanding the fact that in the mentioned period there are developing special legal provisions on the use of electronic information in proof, the context of both contemporaneous legislative norms and legal enforcement practice predominantly display the application of the traditional rules with regard to the definition, collection and evaluation of electronic evidence. Generally, electronic evidence were categorized as “written” evidence, namely – «documents» (except for audio- and video-recordings, which under the then legislation were classified as *physical* evidence). J. Pavlova in her dissertation research raises important issues in this

connection – “...such inferences were leaving a lot of questions: how to secure the submission and the direct examination of the original of electronic evidence? Does the electronic evidence cease to remain electronic after it is transformed into the written form? How to classify the documents, the information in which is presented by non-graphic symbols? The CAP of Ukraine, adopted on 06 July, 2005, though has explicitly «recognized» electronic evidence as means of proof, nevertheless added emphasis to the above-mentioned dilemma, categorizing electronic documents as written evidence... The classification of audio- and video recordings as electronic evidence was also disputable...” (Pavlova, 2019).

In this context coeval trends in foreign countries deserve special attention.

For instance, P. Bazin in his article of 2008 «An Outline of the French Law on Digital evidence» (commenting on legislative developments on the evidence and proof) carried out a general analysis of the Electronic signature Act no 2000-230 that was adapting, in particular, the rules of evidence to the information technology advancement. The lawyer draws attention to three main contemporaneous legislative improvements: 1) changes to the definition of the written evidence; 2) updated definition of the concept of signature; 3) implementation of the principle of the equal probative value of electronic and written documents. The author notes the dissociation of the written document from the medium and emphasizes (with references to the contemporaneous legal practice) that “...the written document is not only a paper carrier any more. It is a message, whatever the medium, whatever the means of transmission...” (Bazin, 2008).

In 2006 in the USA there were presented amendments the Federal Rules of Civil Procedure regarding the Electronically Stored Information. In theirs 2011 review article J.Frieden and L.Murray emphasized that though certain issues, such as authentication, may be more complicated in the context of electronic evidence, traditional evidentiary principles can be consistently adapted to address questions regarding the admissibility of electronic evidence (Frieden, Murray, 2011).

More “revolutionary” approaches for a long period of time had remained merely the subject-matter of scientific disputes. Actually, legal science is what brought a substantial progress to the development of the issue in question. Probably, primarily, that regards the fundamental scientific research «Electronic evidence» under the editorship of the British and Singaporean, respectively, legal scholars and practitioners S. Mason and D. Sang, revised editions of which were published in 2007, 2010, 2012 and 2017. Notwithstanding the fact, that the research is mostly focused on the approaches applied in common law countries, it highlights issues that are basic and universal with regard to electronic evidence in any legal system, including (but not limited to) the problem of distinguishing the original and the copy of electronic evidence, specific issues regarding the collection, evaluation, storage and the exchange of electronic evidence.

In the Ukrainian legal science the Odessa scholar D. Tsekhan may be considered as a pioneer in researching the use of digital evidence in criminal procedure.

In the mentioned period the scientific and practical support of the forensic examination continues to grow: in 2003 a research by M.M. Fedotov «Forensic – computer criminalistics» is published. In 2010 there was released a fundamental forensic treatise by O. Casey «Handbook of Digital Forensics and Investigation».

In 2012 the international standard “ISO/IEC 27037:2012 Information technology – Security techniques – Guidelines for identification, collection, acquisition and preservation of digital evidence” was adopted by the International Organization of Standardization. The specified standard was primarily focused on the criminal procedure. It was legally implemented in Ukraine in 2017.

It is worth noting that in the stated period there emerges a trend on the inclusion into the practice reviews, issued by the superior courts in Ukraine, special provisions related to the probative value of the electronic information, although mostly within the scope of civil and commercial litigation. For instance, it was stated in subparagraph 3 of Article 12 of the Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine of 27.02.2009 No.1 “On the judicial practice in cases regarding the protection of honor and dignity of an individual and the business reputation of an individual and a legal entity” that «...information on the owner of the web-site may be requested... from the administrator of the system of registry and recording of the domain names and the address of the Ukrainian segment of the Internet...” (Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine No.1 “On the judicial practice in cases regarding the protection of honor and dignity of an individual and the business reputation of an individual and a legal entity”, 2009). Analogous provisions were contained there in the Resolution on the Plenum of the Supreme Court of Ukraine of 04.06.2010 No.5 “On judicial practice on protection of the copyright and neighboring rights” (Resolution on the Plenum of the Supreme Court of Ukraine No.5 “On judicial practice on protection of the copyright and neighboring rights”, 2010).

5. From 2010 to date: the present stage of the legal provisions on the electronic evidence’s advancement

In 2014-2016 with the financial support of the European Union there was implemented the “Evidence” project (European Informatics Data Exchange Framework for Court and Evidence). As a result of the project implementation several standards, recommendations, drafts of the international documents, scientific reviews were prepared with regard to the probative value of electronic information and practical mechanisms/procedures of its use in proof in judicial procedure.

Also today, almost on a regular basis there are published scientific, practical and other kinds of reviews that are devoted to the issues of the cross-border exchange of electronic evidence (see, for example, “Handling and exchanging electronic evidence Across Europe” [edited by M. Biasiotti, J. Bonnici, J. Cannataci, F. Turchi]).

Meanwhile, obviously most of such researches are predominantly geared towards the needs of criminal, civil and commercial procedures due to the fact, that administrative procedure has a more “*intra-national*” nature and specificity.

Yet neither the sphere of administrative litigation remained unexplored on the international scale: in 2019 there were adopted Guidelines by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 30 January 2019 entitled “Electronic evidence in civil and administrative proceedings”.

In the meantime it becomes increasingly evident that each national legal system applies (bearing the respective sovereign right) a different approach towards the regulation of the use of electronic evidence in litigation. Such specificities relate to subsumption of electronic evidence under the existing means of proof, or its separation out of them; as well as to the particular aspects of the evaluation and use of electronic information in proof. The results of the research of 2016 carried out by S. Mason and U. Rasmussen are illustrative in this context. The research contained the results of the survey of the representatives of various European countries with regard to certain national particularities on how the use of electronic information in proof is regulated by the national procedural law (Mason, Rasmussen, 2016).

It should be mentioned also that in spite of the existing diversity of the approaches towards the regulation of electronic evidence and the multidimensional nature of the legal enforcement practice, the need to give a timely response to the technological challenges in the legal sphere, including the procedure for the resolution of legal disputes, remains common for all of the states.

The separation of the sub-institute of electronic evidence in the Administrative procedure in Ukraine is primarily connected to the amendment in 2017 of the respective provisions of the Code of Administrative procedure of Ukraine, Codes of civil and commercial procedures of Ukraine, regarding the regulation of the use of electronic information in proof. Since 2017 there were enshrined in the Code of Administrative procedure of Ukraine provisions on the definition and the types of electronic evidence as well as non-exhaustive enumeration of its sources; the procedure for the submission of the originals and the copies of the electronic evidence (electronic and paper copies); general provisions on the storage of electronic evidence in the case file (Articles 99-100 of the Code of Administrative procedure of Ukraine). Special provisions there were set out on the procedure for the inspection of electronic evidence in the Internet in the place of their location (Article 81 of the Code of Administrative procedure of Ukraine), as well as established the distinction between the electronic copy of the written evidence and the electronic evidence itself (Article 94 of the Code of Administrative procedure of Ukraine).

In general, it should be noted that during the last decade in Ukraine there took place an active development of the electronic (information) “ecosystem”. It regards, in particular:

- mature legislation in the sphere of the access to public information; the establishment of the explicit legal status and the conditions on the access to open data (since 2010 and up until today);
- digitalization of a significant number of the administrative procedures in various spheres of social life: starting with tax administration and ending with

the technical support of the provision of public utilities (since 2014 and up until today);

- further development of the electronic document management and gradual replacement of the paper documents with the electronic ones (even with the impossibility of requesting a paper item/copy/duplicate – for instance, that regards the electronic Certificate for film broadcasting, that is issued by the Ukrainian State Film Agency) (since 2017 and up until today);

- formation of the organizational and technical preconditions for the exchange of electronic evidence and their storage in compliance with the rules of the judicial procedure (this includes, in particular, a full and complete launch of the Unified court information-telecommunication system).

From the perspective of the development of the respective judicial practice, it is worth noting that controversial judicial practice was existing long before the implementation of the legal provisions on electronic evidence as well as even after the procedural Codes were amended.

For instance, with regard to the use of the paper printouts from “Viber” application it was indicated in the Judgement of the Second Appellate Administrative Court of 29 October, 2019, in case No. 440/1622/19 as follows: “...in relation to the plaintiff’s reference to the electronic evidence– message screenshots from the “Viber” app, the court considers that the message chain between the plaintiff and an unidentified person, that was provided by the plaintiff, shall not be treated as relevant and admissible evidence due to the existence of technical capabilities to change the information in question...” (Judgement of the Second Appellate Administrative Court of 29 October, 2019, in case No. 440/1622/19). At the same time the Supreme Court of Ukraine in the Decision of 27 November, 2019, in case No.1540/3778/18 reached an opposite conclusion: “...the fact of belonging to the PERSON_1 of the phone number from which the call was made to the PERSON_2’s mobile phone, is supported by the screenshot from the “Viber” social network, that contains the plaintiff’s photo, reaffirming that phone number belongs to him...” (Decision of the Supreme Court of Ukraine of 27 November, 2019, in case No.1540/3778/18).

Generally, in the author’s view, the judicial practice consistently becomes more flexible and sensitive with regard to the technological and juridical novations. An interesting legal position was laid out in the Decision of the Cassation Criminal Court of 10 September, 2020, in case No. 751/6069/19 in relation to the absence of tight link between the electronic document and a physical medium: “... physical carrier is merely the way to store information; it is significant only in cases when the electronic document is considered as physical evidence. The main feature of the electronic document is an absence of a tight link to a specific physical carrier. The same electronic document (video recording) may exist on different media. All identical in its substance electronic document samples shall be treated as originals and may vary one from the other merely by the date and the time of its creation...”

(Decision of the Cassation Criminal Court of 10 September, 2020, in case No. 751/6069/19).

It also should be noted that the Criminal Procedural Code of Ukraine back in 2012 contained particular progressive legal provisions regarding the use of electronic evidence. For instance, even under the primary edition of the Criminal Procedural Code of Ukraine (paragraph 3 of the Article 99) "...An original document shall mean the document itself whereas the original copy of an electronic document shall mean its representation, which is attributed the same importance as the document itself..." (without diving deep into the discussion on the necessity of the distinction of the original and the copy of the electronic document, it should be emphasized that, for instance, the state standard ISO/IEC 27037:2012, IDT distinguishes the original and the copy of the digital evidence. In the author's view the specificity of the electronic document lies in the electronic digital signature, that proves the authenticity of the document. At the same time far not every unit of the electronic information may be copied flawlessly and without any distortions; accordingly the elimination of the existing legal distinction between the copy and the original seems to be premature and not sufficiently substantiated) (Budkevych, 2020).

On the one hand, distinctions in legal regulation on electronic evidence in different procedural codes may cause collisions. On the other hand, when drafting legislative amendments, the specificity of each kind of proceeding should be considered, in particular, with regard to evidence and proof.

The scientific activity with regard to the research of electronic evidence in Ukraine has recently intensified. For instance, the following dissertation works have been published over the past few years:

- A. Kalamaiko, Electronic means of proof in the civil procedure, Kharkiv, 2016;
- J. Pavlova, Electronic document as a source of evidence in the civil procedure, Odessa, 2020;
- A. Ratnova, Criminal procedural and criminalistic foundations of the use of electronic evidence in proof, Lviv, 2021;
- O. Husiev, Electronic evidence in the civil procedure in Ukraine, Kyiv, 2021.

In the area of forensics currently continue to develop new methodologies of the forensic examination.

6. Conslusions

The Ukrainian administrative proceeding as a legal environment for the use of electronic evidence in its present has itself emerged at the beginning of the twenty first century, partly, as a consequence of the dissolution of the USSR and the democratization of the legal system. Along with that fact in worth noting that the legal provisions regarding electronic evidence started developing long before that time, namely, in the early 1970th. Primarily being set up in the leading (economically and technically) countries those provisions thereafter (especially in

the last two decades) were implemented in the legislation of the particular countries cumulatively representing almost each continent in the world.

The period from the 1970th to the early 1990th is associated with the emergence of the specific legislation, forensic practices and scientific researches with regard to the probative value of the electronic information. On the earliest stages computer was regarded as merely a device for storing and reproducing paper records, which actually constituted the evidence itself. Moreover, in some common law countries it had to be proven that the computer was operating properly.

In the decade after 1990 there had occurred a shift in basic approaches to the understanding of the practical essence of the evidence in electronic form. For instance, the *electronic* form of information storage (expression) gradually was becoming autonomous along with the *written* form; special procedural legislation on the use of the electronic evidence was continuing to evolve; in certain common law countries in the stated period there takes place a legislative transition from the obligation of proving in each particular case that the computer operated properly to the so-called “presumption that computers are reliable”.

In the period between 2000 and 2010 notwithstanding the fact that there were continually developing specific legal provisions on the use of electronic information in proof, predominantly electronic evidence was still being categorized as “written” evidence, namely – «documents» (except for audio- and video-recordings, which under the then legislation were classified as physical evidence). More “revolutionary” approaches for a long period of time had remained merely the subject-matter of scientific disputes.

The decade after 2010 is significant, especially for Ukraine (including the administrative proceeding), in terms of adoption of amendments supplementing the procedural codes with a new type of means (sources) of evidence – “electronic evidence”. Those changes were, in particular, influenced by the adoption on an international scale (in particular, by the Scientific Working Group on Digital Evidence, International Organization of Standardization, Council of Europe) of a range of standards and policies. A considerable shift is observed in the field of legal science – treatises, dissertations, scientific papers and researches regarding electronic evidence are being published and conducted on an increasing scale.

Bibliography:

1. Azad A. Implementing Electronic Document and Record Management Systems 1st Edition, Boca Raton, Fla 2007.
2. Цивільний кодекс Української РСР від 18.07.1963 № 1540-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-06#Text> (дата звернення: 26.10.2022).
3. Whitcomb C.M. An Historical Perspective of Digital Evidence: A Forensic Scientist's View, *International Journal of Digital Evidence*. 2002, Vol. 1, Issue. URL: <https://www.utica.edu/academic/institutes/ecii/publications/articles/9C4E695B-0B78-1059-3432402909E27BB4.pdf> (дата звернення: 26.10.2022).

4. Постанова Касаційного кримінального суду від 10.09.2022 у справі №751/6069/19. URL:<https://opendatabot.ua/court/91722819-93e76ea2f74e62f20f51670f8768c219> (дата звернення: 26.10.2022).
5. Постанова Касаційного адміністративного суду від 27.11.2019 у справі №1540/3778/18. URL:<https://opendatabot.ua/court/85934103-526871a023b1915523032df2dd8615e8> (дата звернення: 26.10.2022).
6. Evidence (Amendment) Act of 1996 of Republic of Singapore. *Government Gazette*. 1996, No. 10. URL: shorturl.at/dlHMZ (дата звернення: 26.10.2022).
7. Rasin G.I., Moan J.P. Fitting a Square Peg into a Round Hole: The Application of Traditional Rules of Law to Modern Technological Advancements in the Workplace. *Missouri Law Review*. 2001, Vol. 66. URL: <https://scholarship.law.missouri.edu/mlr/vol66/iss4/2> (дата звернення: 26.10.2022).
8. Mohay G., Anderson A., Collie B., O. de Vel, McKemmish R. *Computer and Intrusion Forensics*, Boston 2003. – 417 p.
9. Cortada J. *Living with Computers. The Digital World of Today and Tomorrow*. Cham, 2020. 133 p.
10. Frieden J.D., Murray L.M. The Admissibility of Electronic Evidence Under the Federal Rules Evidence. *Richmond Journal of Law and Technology*, 2011, vol. 17, issue 2.
11. Павлова Ю.С. Електронні документи як джерело доказів у цивільному процесі: дис. ... канд. юридичних наук: 12.00.03. Одеса, 2019. 257 с.
12. Постанова Другого апеляційного адміністративного суду від 29.10.2019 у справі №440/1622/19. URL: <https://opendatabot.ua/court/85384630-9c49e37e7c6f859312908ea7c60f6e6e> (Дата звернення: 26.10.2022).
13. Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22.05.2003 №852-IV. *Голос України*. 2003. №119.
14. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 №851-IV. 2003. №119.
15. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 №2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19> (дата звернення: 26.10.2022).
16. Parziale L., Britt D.T., Davis C., Forrester J., Liu W., Matthews C., Rosselot N. TCP/IP Tutorial and Technical Overview. 2006. URL: <https://www.redbooks.ibm.com/pubs/pdfs/redbooks/gg243376.pdf> (дата звернення: 26.10.2022).
17. Pollitt M. A History of Digital Forensics [in:] *Advances in Digital Forensics VI*, ed. K.Chow, S.Shenoi, Heidelberg, 2010. URL: <https://hal.inria.fr/hal-01060606/document> (дата звернення: 26.10.2022).
18. National Research Council, Division on Engineering and Physical Sciences, Computer Science and Telecommunications Board, Committee on the Social Security Administration's E-Government Strategy and Planning for the Future, ed. Winston J.D. , Millett L.I., Osterweil L.J. *Social Security Administration Electronic Service Provision: A Strategic Assessment*, Washington, 2007. URL: <https://nap.nationalacademies.org/catalog/11920/social-security-administration-electronic-service-provision-a-strategic-assessment> (дата звернення: 26.10.2022).
19. Bazin P. An Outline of the French Law on Digital Evidence. *Digital Evidence and Electronic Signature Law Review*. 2008. Vol. 5. P.179-182.
20. Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав: Постанова Пленуму Верховного суду України від 04.06.2010 №5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-10#Text> (Дата звернення: 26.10.2022).
21. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: Постанова Пленуму Верховного суду

України від 27.02.2009 №1. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09#Text (Дата звернення: 26.10.2022).

22. Mason S. A proposal to reform the presumption of reliability and hearsay (An Extract). *Computer law and Security Review*. 2014. Vol. 30.

23. Mason S. The Presumption that Computers are Reliable [in:] *Electronic evidence*, Fourth edition, ed. Mason S., Sang D. London, 2017.

24. Грінченко Т.А., Полумієнко Історія інтернету в СРСР і Україні: основні етапи розвитку. *Математичні машини і системи*. 2009. №3. С. 151-156. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/47229> (дата звернення: 26.10.2022).

25. Про внесення змін і доповнень до Цивільного процесуального кодексу Української РСР: Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 25.04.1988 №5803-XI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5803-11#Text> (дата звернення: 26.10.2022).

26. Jurkeviča T. Electronic evidence concept and essence in civil proceedings in Latvia [in:] *Support for entrepreneurship and innovation economy in the EU, Latvia and Ukraine law: I International Intersectoral Conference*. Riga, 2018. URL: [https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2018/Ryga_07_12_2018/Ryga18\(5\).pdf](https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2018/Ryga_07_12_2018/Ryga18(5).pdf) (дата звернення: 26.10.2022).

27. Budkevych V.A. Electronic evidence in the administrative procedure in Ukraine in the light of the informational approach. *Administrative law and process*. 2020, vol. 1(28). URL: <http://applaw.net/index.php/journal/article/view/690/609> (дата звернення: 26.10.2022).

28. Kroll, V.J. Default Production of Electronically Stored Information under the Federal Rules of Civil Procedure: The Requirements of Rule 34(b). *Hastings Law Journal*. 2007. Vol. 59. URL: https://repository.uchastings.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3673&context=hastings_law_journal (дата звернення: 26.10.2022).

29. Коршенко В. Судова телекомунікаційна експертиза як джерело доказів під час розслідування кіберзлочинів. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2017. URL: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/192_194_Sudova%20telekomun%20%D1%96kac%D1%96jna%20ekspertiza%20jak%20dzherelo%20dokaz%D1%96v%D1%96d%20chas.pdf (дата звернення: 26.10.2022).

30. Lupton W.E. The Digital Signature: Your Identity by the Numbers. *Richmond Journal of Law and Technology*. 1999, Vol. 6. URL: <http://scholarship.richmond.edu/jolt/vol6/iss2/7> (дата звернення: 26.10.2022).

References:

1. Azad, A. (2007). *Implementing Electronic Document and Record Management Systems* 1st Edition, Boca Raton, Fla. [in English]

2. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainskoi Radianskoi Sotsialistychnoi Respubliki [Civil Procedural Code of the Ukrainian Soviet Socialist Republic] (1963). The Verkhovna Rada of the Ukrainian Soviet Socialist Republic's news. No.30. art. 464. [in Ukrainian]

3. Whitcomb, C.M. (2002). An Historical Perspective of Digital Evidence: A Forensic Scientist's View. *International Journal of Digital Evidence*. 2002, Vol. 1, Issue 1. Retrieved from: <https://www.utica.edu/academic/institutes/ecii/publications/articles/9C4E695B-0B78-1059-3432402909E27BB4.pdf> [in English]

4. Decision of the Cassation Criminal Court of 10 September, 2020, in case No. 751/6069/19. (2020). Retrieved from: <https://opendatobot.ua/court/91722819-93e76ea2f74e62f20f51670f8768c219> . [in Ukrainian]

5. Decision of the Supreme Court of Ukraine of 27 November, 2019, in case No.1540/3778/18. (2019). Retrieved from: <https://opendatobot.ua/court/85934103-526871a023b1915523032df2dd8615e8> . [in Ukrainian]

6. Evidence (Amendment) Act of 1996 of Republic of Singapore. (1996). Government Gazette, No. 10. Retrieved from: shorturl.at/dlHMZ [in English]
7. Rasin, G.I., Moan, J.P. (2001). Fitting a Square Peg into a Round Hole: The Application of Traditional Rules of Law to Modern Technological Advancements in the Workplace. *Missouri Law Review*, Vol. 66. Retrieved from: <https://scholarship.law.missouri.edu/mlr/vol66/iss4/2> [in English]
8. Mohay, G., Anderson, A., Collie, B., O. de Vel, McKemmish, R. (2003). *Computer and Intrusion Forensics*. Boston. [in English]
9. Cortada, J. (2020). *Living with Computers. The Digital World of Today and Tomorrow*. Cham. [in English]
10. Frieden, J.D., Murray, L.M. (2011). The Admissibility of Electronic Evidence Under the Federal Rules Evidence. *Richmond Journal of Law and Technology*. Vol. 17, issue 2. [in English]
11. Pavlova, J. (2019). Elektronnyi dokument yak dzherelo dokaziv u tsyvilnomu protsesi [Electronic document as a source of evidence in the civil procedure]. Odessa. [in Ukrainian]
12. Judgement of the Second Appellate Administrative Court of 29 October, 2019, in case No. 440/1622/19 (2019). Retrieved from: <https://opendatabot.ua/court/85384630-9c49e37e7c6f859312908ea7c60f6e6e> [in Ukrainian]
13. Zakon Ukrainy "Pro elektronnyi tsyfrovyy pidpy" [Law of Ukraine "On Electronic Digital Signature"] (2003). *The Voice of Ukraine*, No.119. [in Ukrainian]
14. Zakon Ukrainy "Pro Elektronni Dokumenty Ta Elektronnyi Dokumentoobih" [Law of Ukraine "On the electronic documents and electronic document management"]. (2003). *The Voice of Ukraine*, №119. [in Ukrainian]
15. Zakon Ukrainy "Pro Elektronnii dovirchi posluhy" [Law of Ukraine "On Electronic Trust Services"]. (2017). *The Voice of Ukraine*, No.206. [in Ukrainian]
16. Parziale, L., Britt, D.T., Davis, C., Forrester, J., W. Liu, Matthews, C., Rosselot, N. TCP/IP Tutorial and Technical Overview (2006). Retrieved from: <https://www.redbooks.ibm.com/pubs/pdfs/redbooks/gg243376.pdf> [in English]
17. Pollitt, M. A History of Digital Forensics [in:] *Advances in Digital Forensics VI*, ed. K.Chow, S.Shenoi (2010). Heidelberg. [in English]
18. National Research Council, Division on Engineering and Physical Sciences, Computer Science and Telecommunications Board, Committee on the Social Security Administration's E-Government Strategy and Planning for the Future, ed. Winston J.D. , Millett L.I., Osterweil L.J. *Social Security Administration Electronic Service Provision: A Strategic Assessment* (2007). Washington. Retrieved from: <https://nap.nationalacademies.org/catalog/11920/social-security-administration-electronic-service-provision-a-strategic-assessment> [in Ukrainian]
19. Bazin, P. An Outline of the French Law on Digital Evidence (2008). *Digital Evidence and Electronic Signature Law Review*, vol. 5. [in English]
20. Pro zastosuvannya sudamy norm zakonodavstva u spravakh pro zakhyst avtorskoho prava i sumizhnykh prav: Postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 04.06.2010 №5 [Resolution on the Plenum of the Supreme Court of Ukraine of 04.06.2010 No.5 "On judicial practice on protection of the copyright and neighboring rights"]. (2010). *The Bulletin of the Supreme Court of Ukraine*, No.6, P. 4. [In Ukrainian]
21. Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine of 27.02.2009 No.1 "On the judicial practice in cases regarding the protection of honor and dignity of an individual and the business reputation of an individual and a legal entity" (2009). *The Bulletin of the Supreme Court of Ukraine*, No.3, P. 7. [in Ukrainian]
22. Mason, S. A proposal to reform the presumption of reliability and hearsay (An Extract) (2014). *Computer law and Security Review*, vol. 30. [in English]
23. Mason, S. The Presumption that Computers are Reliable [in:] *Electronic evidence, Fourth edition*, ed. S. Mason, D. Sang (2017). London. [in English]

24. T.A. Grinchenko, *The History of the Internet in the USSR and in Ukraine: the basic stages of the development*, Mathematical Machines and Systems 2009, vol. 3.
25. The Decree of the Verkhovna Rada of the Ukrainian Soviet Socialist Republic on the amendment and supplementation of the Civil Procedural Code of the Ukrainian Soviet Socialist Republic (The Verkhovna Rada of the Ukrainian Soviet Socialist Republic's news. – 1988.– No.19.– art. 480).
26. Jurkeviča, T. Electronic evidence concept and essence in civil proceedings in Latvia [in:] Support for entrepreneurship and innovation economy in the EU, Latvia and Ukraine law: I International Intersectoral Conference (2018). Riga. [in English]
27. Budkevych, V. Electronic evidence in the administrative procedure in Ukraine in the light of the informational approach (2020). Administrative law and process, vol. 1(28). [in English]
28. Kroll, V.J. Default Production of Electronically Stored Information under the Federal Rules of Civil Procedure: The Requirements of Rule 34(b) (2007). Hastings Law Journal, vol. 59. Retrieved from: https://repository.uchastings.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3673&context=hastings_law_journal [in English]
29. Korshenko, V. Sudova telekomunikatsiina ekspertyza yak dzherelo dokaziv pid chas rozsliduvannya kiberzlochyniv. [Judicial telecommunication examination as a source of evidence in the investigation of cybercrimes] [in Ukrainian], National Law Journal: Theory and Practice 2017(April), p. 198, <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2017/2/47.pdf>, 11.04.2022.
30. Lupton, W.E. The Digital Signature: Your Identity by the Numbers (1999). Richmond Journal of Law and Technology, vol. 6. Retrieved from: <http://scholarship.richmond.edu/jolt/vol6/iss2/7> [in English]

ПРАВОВА ПРИРОДА ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ: КОРОТКИЙ ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Будкевич Віталій,

аспірант кафедри публічного управління та адміністрування
Національної академії внутрішніх справ

orcid.org/0000-0003-4692-4818

v.budkevych.legal.science.ua@gmail.com

*Метою цієї статті є дослідження зарубіжних та національних історичних передумов і логіки розвитку субінституту електронних доказів, з основним акцентом на адміністративному судочинстві в Україні, опираючись на документальні фактичні дані різних періодів. З огляду на теоретичний характер дослідження, основними **методами**, використаними в ході його підготовки стали: поєднання історичного і логічного, системний метод, методи порівняння, опису, узагальнення, синтезу та індукції, сходження від загального до конкретного. У **результаті дослідження** досліджено основні тенденції розвитку підінституту електронних доказів в адміністративному судочинстві в різні історичні періоди, з особливим наголосом на зарубіжній передісторії виникнення та розвитку права положення щодо електронних доказів. Основні **висновки** дослідження коротко викладено нижче. Законодавчі положення щодо електронних доказів зазнали численних змін, починаючи з 1970-х років, коли вони були вперше імплементовані в процесуальне законодавство Сполучених Штатів Америки. Враховуючи той факт, що питання періодизації завжди залишається відкритим, на думку автора, історичний*

розвиток регулювання щодо електронних доказів можна розділити на чотири основні періоди: 1) з 1970-х до початку 1990-х років (цей період пов'язаний з поява перших національних випадків конкретного законодавства, судово-медичної практики та наукових досліджень); 2) з 1970-х до початку 2000-х років (коли відбулася трансформація підходів до розуміння сутності електронних доказів і порушувалося питання про автономну роль електронних доказів у системі доказів); 3) з 2000 по 2010 роки (цей період пов'язаний з активним розвитком законодавства та юридичної практики щодо електронних доказів); 4) З 2010 року по сьогоднішній день (це сучасний етап розвитку законодавчих положень щодо електронних доказів, коли спеціальне визначення та процесуальні норми для електронних доказів були імplementовані до національних процесуальних кодексів, у тому числі до Кодексу адміністративного судочинства України) .

Ключові слова: докази, електронні докази, адміністративний процес, історія, історичні передумови.

ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Мета дослідження. Наукова стаття присвячена аналізу особливостей законодавчого регулювання діяльності адміністративних судів під час воєнного стану. Основною метою дослідження є виявлення законодавчих змін внесених під час дії правового режиму воєнного стану в Україні у сфері функціонування судової влади та аналіз змісту вказаних нормативно-правових актів з ціллю окреслення специфіки законодавчого регулювання діяльності судів адміністративної юрисдикції у цей час. З огляду на це, у статті розглядаються особливості правового регулювання, аналізуються виявлені проблеми і недоліки та пропонуються перспективні напрямки розвитку адміністративного процесуального законодавства задля забезпечення ефективного захисту прав, свобод та інтересів осіб.

Методи дослідження. Проведене дослідження особливостей правового регулювання діяльності адміністративних судів під час воєнного стану містить такі логічні етапи як: формулювання проблеми та мети дослідження; пошук та аналіз літератури; вибір методів та дослідницьких підходів; проведення наукового дослідження; формулювання висновків та рекомендацій. Обрана методологія дослідження обумовлена метою і завданнями наукової статті і включає наступні методи та дослідницькі підходи: догматичний метод, який допоміг аналізувати та систематизувати правові поняття, терміни та концепції; метод системного аналізу використовувався при вивченні змісту нових законодавчих положень, виявленні їх взаємозв'язку та взаємодії; аналіз судової практики сприяв вивченню практики судів з даної проблеми та визначенню особливостей діяльності судів у надзвичайних ситуаціях тощо. Вищезазначені, а також інші дослідницькі методи та наукові підходи були використані окремо чи в комбінації, що сприяло отримати відповіді на поставлену проблему та досягнути мету дослідження.

Результати та висновки. В ході проведеного дослідження автором підсумовано, що в умовах воєнного стану порядок здійснення адміністративного судочинства регулюється чинним адміністративним процесуальним законодавством, оновленими нормами Закону України «Про судоустрій і статус суддів», рекомендаціями та роз'ясненнями Верховного Суду, Ради суддів України та Державної судової адміністрації. Враховуючи особливості ситуації у конкретному регіоні, суди визначають свій режим роботи з урахуванням потреби забезпечення доступу до правосуддя та безпеки суддів та інших учасників процесу. Результати аналізу особливостей законодавчого регулювання діяльності судів під час воєнного стану, які відображені в окреслених перспективних напрямках його розвитку можуть бути використані як основа для подальших наукових досліджень та при розробленні конкретних рекомендацій щодо реформування процесуального законодавства в цілому, і адміністративно процесуального, зокрема.

Ключові слова: адміністративне судочинство, доступність адміністративного судочинства, адміністративне процесуальне законодавство.

Паскар Ауріка,

кандидат юридичних
наук, доцент,
доцент кафедри
процесуального права
Чернівецького
національного
університету імені Юрія
Федьковича
orcid.org/0000-0002-0765-1143
a.pascar@chnu.edu.ua

1. Вступ

Оголошення військового стану на території України зумовило зміни у всіх сферах суспільного та політичного життя країни, включаючи діяльність судів, яка зазнала суттєвих викликів та перешкод. Залишаючись ключовим елементом забезпечення захисту порушених прав осіб в умовах воєнного стану, суди України продовжують, по мірі можливості, здійснювати свої повноваження у межах, встановлених Конституцією та законодавством України. Це цілком узгоджується з положеннями статті 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», відповідно до змісту якої, скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства в умовах воєнного стану забороняється.

В цілому, запровадження правового режиму воєнного стану не повинно впливати на процес здійснення судочинства. Водночас, ефективне та безперервне функціонування судів у цих надзвичайних умовах вимагає адекватних та ефективних управлінських рішень. У даних обставинах особливо актуальним є належне правове регулювання діяльності судів, включаючи і суди адміністративної юрисдикції. З огляду на це, постає необхідність адекватного, з урахуванням поточної ситуації, законодавчого регулювання роботи судів та оперативне прийняття необхідних законодавчих змін, які б реагували на поточні виклики і проблеми судової системи.

З огляду на вищезазначене, метою даного дослідження є аналіз особливостей правового регулювання діяльності судів адміністративної юрисдикції в умовах правового режиму воєнного стану, виявлення проблем, які постали перед судовою системою у цей період та розроблення перспектив розвитку законодавчого регулювання діяльності адміністративних судів з метою забезпечення доступу осіб до ефективного захисту прав, свобод та інтересів.

2. Правові основи запровадження воєнного стану

За пропозицією Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до п. 20 ч.1 ст. 106 Конституції України, 24 лютого 2022 року Президент України Володимир Зеленський видав указ «Про введення

воєнного стану в Україні». Даний указ був у той же день затверджений Верховною Радою України і як результат, на всій території України було введено воєнний стан.

Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності (ЗУ «Про правовий режим воєнного стану», 2015). Під час дії правового режиму воєнного стану органи державної влади, військове командування, військові адміністрації та органи місцевого самоврядування мають додаткові повноваження, щоб забезпечити національну безпеку, уникнути збройної агресії та забезпечити відвернення загрози державній незалежності та територіальній цілісності України. Водночас, введення воєнного стану пов'язано з тимчасовим обмеженням конституційних прав та свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб.

Згідно положенням статті 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» у період воєнного стану неприпустимі припинення повноважень органів державної влади, інших державних органів, включаючи суди. Зокрема відзначається, що «повноваження судів, органів та установ системи правосуддя, передбачені Конституцією України, в умовах правового режиму воєнного стану не можуть бути обмежені» (ЗУ «Про правовий режим воєнного стану», 2015). Більш того, в умовах воєнного стану забороняється скорочувати чи прискорювати будь-які форми судочинства та не допускається створення надзвичайних та особливих судів. Якщо на території, де оголошено воєнний стан, суди не можуть здійснювати правосуддя, допускається зміна територіальної підсудності судових справ, що розглядаються в цих судах, або зміна місцезнаходження судів в установленому законом порядку.

3. Законодавчі зміни у сфері судочинства під час воєнного стану

З метою дотримання даних законодавчих положень та забезпечення функціонування судів і здійснення правосуддя, було прийнято низку нормативно-правових актів, які спрямовані на регулювання діяльності судів в умовах воєнного стану.

У перший же день оголошення воєнного стану Радою суддів України було прийнято рішення «Щодо вжиття невідкладних заходів для забезпечення сталого функціонування судової влади в Україні в умовах припинення повноважень Вищої ради правосуддя та воєнного стану у зв'язку зі збройною агресією з боку Російської Федерації». У даному рішенні особлива увага звертається на те, що навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану конституційні права людини на судовий захист не можуть бути обмежені. З огляду на це, Рада суддів України запропонувала ряд заходів, спрямованих на забезпечення ефективної роботи судів та захист прав і свобод громадян у надзвичайних ситуаціях. Зокрема, рекомендовано вжиття невідкладних заходів для забезпечення безпеки суддів, працівників апарату судів, та інших працівників

системи правосуддя. Звертається увага на потребі розроблення чіткого плану дій у разі загострення ситуації з метою захисту судових справ, матеріальних і технічних цінностей та документів. Виходячи з цього, Рада суддів України рекомендувала зборам суддів, головам судів, суддям судів України у випадку загрози життю, здоров'ю та безпеці відвідувачів суду, працівників апарату суду, суддів оперативно приймати рішення про тимчасове зупинення здійснення судочинства певним судом до усунення обставин, які зумовили припинення розгляду справ. Враховуючи надзвичайні обставини в яких опинилась судова система України через військове вторгнення та введення воєнного стану а також того факту, що на час прийняття даного рішення Вища рада правосуддя є неповноважною у зв'язку з відсутністю достатньої кількості її членів, Рада суддів України звернулася до суб'єктів законодавчої ініціативи з пропозицією терміново внести законопроект та ухвалити закон, яким передбачити, що повноваження Вищої ради правосуддя, визначені цим та іншими законами, за виключенням повноважень, передбачених Конституцією України, тимчасово може здійснювати Рада суддів України (Рішення Ради Суддів України, 24.02.2022). Прийняття таких законодавчих змін сприятимуть забезпеченню сталого функціонування судової влади в Україні у наявній ситуації. Для реалізації даного рішення Радою суддів України було рекомендовано утворити оперативний штаб для координації дій з органами системи правосуддя України.

2 березня 2022 року Рада суддів України розробила та оприлюднила нові рекомендації щодо роботи судів в умовах воєнного стану. Судам рекомендовано визначати умови роботи керуючись поточною ситуацією та обставинами, що склалися у відповідному регіоні. З метою забезпечення безпеки суддів, працівників суду та учасників судових проваджень запропоновано вжиття наступних заходів: відкладення розгляду справ (за винятком невідкладних судових розглядів) або їх розгляд у режимі відео конференції; обмеження допуску в судові засідання осіб, які не є учасниками судових засідань; розгляд справ, які не є невідкладними, допускається лише за наявності письмової згоди на це усіх учасників судового провадження; продовження (по можливості) процесуальних строків; у разі, якщо провадження розглядається колегіально і колегія суддів не може зібратись в одному приміщенні, то допускається розгляд справ з різних приміщень судів, в тому числі з використанням власних технічних засобів, тощо (Рекомендації Ради Суддів України, 2022). Саме керуючись даними рекомендаціями та поточною ситуацією у регіоні, Дніпропетровський окружний адміністративний суд відмовив у задоволенні клопотань Міністерства юстиції України про розгляд справи в порядку загального позовного провадження та про розгляд справи в судовому засіданні з повідомленням (викликом) сторін в адміністративній справі за позовною заявою ОСОБА_1 до Міністерства юстиції України про визнання протиправним та скасування наказу. Таке рішення було вмотивовано нестабільністю ситуації в регіоні через вторгнення російських військ на територію України, часті масовані ракетні обстріли всієї

території України, в тому числі території м. Дніпра та Дніпропетровської області (Ухвала, 2023). Суд вирішив продовжити здійснювати розгляд справи за правилами спрощеного позовного провадження без виклику учасників справи, оскільки участь представників у судовому засіданні в приміщенні суду може бути небезпечна для їх життя та здоров'я.

3 березня 2022 року Верховною Радою України було внесено зміни до ч. 7 ст. 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» стосовно можливості та порядку зміни територіальної підсудності судових справ. Зокрема, передбачено, що у зв'язку зі стихійним лихом, військовими діями, заходами щодо боротьби з тероризмом або іншими надзвичайними обставинами, робота суду може бути припинена з одночасним визначенням іншого суду, який буде здійснювати правосуддя на території суду, що припинив діяльність та який найбільш територіально наближений до суду, роботу якого припинено, або до іншого визначеного суду, за рішенням Вищої ради правосуддя, що ухвалюється за поданням Голови Верховного Суду, а у разі неможливості здійснення Вищою радою правосуддя своїх повноважень – за розпорядженням Голови Верховного Суду (ЗУ «Про внесення зміни до ч. 7 ст. 147 [...], 2022). Запроваджені зміни мають на меті забезпечення належного функціонування судової влади у випадку виникнення надзвичайних обставин. Термінова необхідність внесення зазначених змін обумовлена тим, що на момент прийняття даного рішення Вища рада правосуддя була неповноважною і не могла ухвалювати рішення про припинення діяльності суду у порядку передбаченому чинним законодавством. Завдяки цим законодавчим змінам протягом 2022 року за розпорядженнями Голови Верховного Суду було змінено територіальну підсудність 135 місцевих та апеляційних судів (з них відновило свою роботу 50 судів) (ДСА України, 2022). Підставою прийняття цих рішень була неможливість здійснення правосуддя даними судами під час воєнного стану.

Нові організаційні заходи у роботі судів були запроваджені наказом Голови Верховного Суду від 04.03.2022 року. Зокрема, цим наказом передбачена можливість прийняття рішення про тимчасове зупинення діяльності суду у разі наявності загрози життю, здоров'ю та безпеці відвідувачів суду, працівників апарату суду та суддів. Тимчасове припинення здійснення судочинства з огляду на ситуацію є превентивним заходом і допоможе запобігти потенційним небезпекам (Наказ Голови Верховного Суду, 2022). Це гарантує, що всі сторони судового процесу мають можливість визначити, чи є необхідним продовжувати розгляд справи в даних надзвичайних умовах. Такий підхід забезпечує відповідність інтересів учасників судового процесу та можливості забезпечити їх безпеку. Також, з метою забезпечення безпеки учасників судових процесів і відвідувачів судів, особистий прийом громадян керівництвом суду припинено, а допуск до судових засідань обмежений лише учасниками процесу. Якщо суд не припинив здійснювати судочинство, учасники судових процесів мають можливість подати заяву про відкладення

розгляду справ у зв'язку з воєнними діями та/або про розгляд справ у режимі відеоконференції за допомогою будь-яких технічних засобів, зокрема власних. Запроваджені вищезазначеним наказом організаційні заходи орієнтовані сприяти гнучкості судових процедур та забезпечує можливість учасникам справи адаптуватися до складних умов, що виникли внаслідок воєнних дій та дозволяє брати участь у процесі з безпечних місць.

На виконання даного наказу в усіх судах було встановлено особливий режим роботи в умовах воєнного стану. Приміром, в Шостому апеляційному адміністративному з 07 березня 2022 року було тимчасово зупинено розгляд справ у відкритих судових засіданнях за участю учасників судовою процесу до усунення обставин, які зумовлюють загрозу життю, здоров'ю та безпеці суддів, відвідувачів і працівників апарату даного суду. Також запроваджена можливість дистанційної роботи суддів (Наказ Голови Шостого апеляційного адміністративного суду, 2022).

Іншим нормативно-правовим актом, спрямованим на врегулювання діяльності судів в умовах воєнного часу, було розпорядження Голови Верховного Суду від 13.03.2022, яким затверджено рекомендації судам першої та апеляційної інстанції на випадок захоплення населеного пункту та/або суду чи безпосередньої загрози його захоплення. Вони мають на меті забезпечення ефективної та швидкої реакції на подібні надзвичайні ситуації і прописують дії голів судів, суддів, керівників апарату судів у разі їх виникнення. Зокрема зазначається, що у разі «захоплення або загрози захоплення суду, кожен голова суду і суддя мають діяти відповідно до ситуації, що склалася та умов воєнного стану, приймати розумні та ефективні рішення, усвідомлюючи, що збереження життя і здоров'я людей є їх пріоритетним завданням» (Рекомендації, 2022). Також зазначається, що документи, які містять державну таємницю, підлягають знищенню. Для попередження захоплення окупаційною владою, так само рекомендовано знищувати печатки суду та прилади з електронними цифровими підписами суддів і працівників апарату суду у разі неможливості їх вивезення. При наявності можливості рекомендується транспортувати судові справи, зокрема ті, які перебувають на розгляді суддів, або, принаймні, найважливіші (резонансні) справи, такі як матеріали кримінальних проваджень, у яких особа перебуває під вартою, справи щодо неповнолітніх, провадження щодо особливо тяжких злочинів та інші справи, які мають значення для прав учасників процесу. Якщо це неможливо, то варто забезпечити зберігання цих справ у сейфах, розташованих у приміщенні суду (Рекомендації, 2022).

Рішенням Ради суддів України від 14.03.2022 було затверджено окремі рекомендації організації роботи судів та суддів в умовах воєнного стану. Даним рішенням врегульовані питання щодо особливостей участі суддів у національному спротиві (проходження служби у складі добровольчого формування Сил територіальної оборони Збройних Сил України, участь у добровільному формуванні територіальної громади), суддівської винагороди,

особливостей трудових відносин із суддями, які вимушено залишили свої місця проживання та перебувають в інших містах або за кордоном (Рішення Ради Суддів України, 14.03.2022).

27 липня 2022 року було внесені чергові зміни до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» в частині запровадження додаткових способів інформування про судові справи та проведення зборів суддів в умовах воєнного чи надзвичайного стану (ЗУ «Про внесення зміни до ЗУ «Про судоустрій [...]», 2022). Враховуючи обмежені можливості оператора поштового зв'язку здійснювати доставку кореспонденції, законодавець запровадив можливість додаткового повідомлення учасників судового процесу про розгляд справи з використанням Єдиного державного веб-порталу електронних послуг, в тому числі з використанням мобільного додатка Порталу Дія, та отримання через відповідний додаток в електронній формі судового рішення по справі, виконавчого документу, виданого у формі електронного документу, особою, що є стороною по справі. Також даними змінами запроваджується можливість проведення зборів суддів дистанційно у режимі відеоконференції під час дії воєнного чи надзвичайного стану. Дистанційне проведення зборів суддів по вирішенню поточних питань діяльності того чи іншого суду сприятиме дотриманню безпекових заходів, які є вкрай важливими в таких умовах.

На початку серпня 2022 року Рада суддів України своїм рішенням звернула увагу керівників органів та установ системи правосуддя, суддів на недопустимість ігнорування сигналів повітряної тривоги або інших сповіщень про небезпеку, які надходять від органів управління цивільного захисту. Судам усіх рівнів та юрисдикцій, усім органам та установам системи правосуддя рекомендовано розробити плани реагування на надзвичайні ситуації в особливий період (Рішення Ради суддів України, 05.08.2022). Це стосується в першу чергу питань переривання судових засідань, припинення роботи судів та вжиття необхідних заходів безпеки щодо всіх осіб, які перебувають на цей час у приміщенні суду. З самого початку повномасштабної військової агресії, населені пункти України систематично піддаються ракетним обстрілам, а в прифронтових містах і селах – бомбардуванням, артилерійським та мінометним обстрілам. З огляду на це, неухильне дотримання вимог і правил цивільного захисту в більшості випадків рятує життя та здоров'я осіб.

З метою оптимізації процесу інформування учасників судових процесів про час і місце розгляду справи наказом Державної судової адміністрації від 23.01.2023 року було затверджено «Порядок надсилання судових повісток, повідомлень і викликів учасникам судового процесу в електронній формі». Відповідно до його змісту, передбачається, що судові повістки, повідомлення та виклики відтепер надходитимуть і на електронні месенджери учасників судових процесів. Де під месенджером слід розуміти сервіс з власним програмним додатком для обміну текстовими повідомленнями між користувачами мобільних або стаціонарних пристроїв через мережу Інтернет (Наказ Державної судової

адміністрації України, 2023). У частині адміністративного судочинства даний порядок було розроблено з врахуванням положень ст. 129 Кодексу адміністративного судочинства України, яка врегульовує питання виклику (повідомлення) учасників процесу шляхом надсилання тексту повістки електронною поштою, факсимільним повідомленням, телефонограмою (Кодекс адміністративного судочинства України, 2005). Подібно до інформування через SMS-повідомлення, месенджер забезпечуватиме доставку текстових повідомлень на мобільні номери учасників судових справ. Позитивні очікування від використання даного способу інформування учасників судового процесу полягають не тільки в оптимізації даної процедури, але й в значній економії коштів судів.

Адміністративне процесуальне законодавство і воєнний стан

За часів дії воєнного стану було зареєстровано два законопроекти щодо внесення змін до адміністративного процесуального законодавства.

Законопроект «Про внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України, Цивільного процесуального кодексу України та Господарського процесуального кодексу України (щодо здійснення судочинства в умовах воєнного чи надзвичайного стану) було зареєстровано у Верховній Раді України 26 квітня 2022 року. Ним було передбачено низьку дієвих процесуальних інструментів і механізмів спрямованих на забезпечення здійснення судочинства в умовах правових режимів воєнного чи надзвичайного стану. Зокрема, було запропоновано: запровадити можливість виконання функцій секретаря судового засідання іншими працівниками апарату суду; дозволити секретарям судового засідання здійснювати свої повноваження дистанційно; додатково повідомляти учасників судових проваджень про розгляд справ будь-якими доступними засобами, таких як телефонограми, SMS повідомлення, електронна пошта, повідомлення у месенджерах та через розміщення такої інформації на офіційній Інтернет сторінці судової влади України; розширити сферу застосування письмового провадження при розгляді справ у судах всіх юрисдикцій; застосовувати особливості розгляду судових справ аналогічних тим, які використовувались під час карантину через COVID-19 (Проект ЗУ, 2022). Однак, даний законопроект був відхилений Верховною Радою України. За рекомендаціями експертів Європейської комісії з ефективності правосуддя (СЕРЕJ) даний варіант законопроекту був доопрацьований і на початку 2023 року було зареєстровано новий проект закону (№ 8358), який передбачає зміни до процесуальних кодексів та інших законодавчих актів щодо здійснення судочинства під час дії воєнного чи надзвичайного стану та врегулювання спорів за участі судді (Проект ЗУ, 2023).

Згідно з пояснювальною запискою, даний законопроект пропонує: забезпечити можливість делегування повноважень секретаря іншим співробітникам апарату суду та можливість виконання секретарем роботи на віддаленій основі; дозволити суду запрошувати або повідомляти учасників

судового процесу про дату, час і місце засідання у справі будь-якими доступними засобами спілкування (телефонограма, СМС-повідомлення, електронна пошта, повідомлення в месенджерах тощо), а також публікувати інформацію про судові засідання на офіційному веб-порталі судової влади України (вважатиметься, що повідомлення було доставлено учаснику судового процесу лише після отримання судом підтвердження про його отримання або після того, як він ознайомився з повідомленням; гарантувати проведення підготовчого провадження та/або судового розгляду в розумний строк, з урахуванням можливості учасників справи брати участь у розгляді справи; розширити застосування письмового провадження в судах всіх юрисдикцій; забезпечити можливість судді отримувати дистанційний доступ до автоматизованої системи документообігу суду з використанням власного кваліфікованого електронного підпису; вдосконалити процедуру врегулювання спору з участю судді (Пояснювальна записка, 2023).

Надаючи оцінку вказаному законопроекту Вища рада правосуддя врахувала думку Ради суддів України, яка підтримала його прийняття і відзначила, що введення ефективних механізмів судочинства в умовах воєнного та надзвичайного часу належним чином гарантуватиме право кожної особи на доступ до суду (у певних випадках – до альтернативних органів врегулювання спорів) для забезпечення юридичного захисту в разі порушення їх прав. Це особливо важливо в умовах складних обставин, в яких знаходиться Україна в даний час (Висновок Вищої ради правосуддя України, 2023). У той же час були окреслені кілька зауважень та застережень, які містять ризики зловживання сторонами своїми процесуальними правами та затягування розгляду справ і тому рекомендовано це врахувати при доопрацюванні законопроекту. На час підготовки цієї публікації цей законопроект ще не розглядався Верховною Радою України.

4. Висновки

Адміністративне судочинство в умовах воєнного стану здійснюється в порядку передбаченому діючим адміністративно процесуальним законодавством з врахуванням оновлених положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів», рекомендацій Ради суддів України, Державної судової адміністрації, Верховного Суду. Аналіз чинних нормативно-правових актів у сфері судочинства вказує на те, що режим та специфіка роботи кожного конкретного суду визначається окремо і залежить від поточної ситуації, яка склалась у регіоні, де знаходиться даний суд та з дотриманням раціонального балансу між потребою забезпечення безперервного судочинства та безпеки учасників процесу.

Законодавчі ініціативи запропоновані протягом цього періоду спрямовані на забезпечення ефективного захисту прав та свобод та інтересів осіб з дотриманням стандартів справедливого судового розгляду та одночасного врахування викликів та проблем, які постають перед судовою системою у надзвичайних ситуаціях.

Оновлення процесуального законодавства під час воєнного стану є складним завданням, оскільки потреби та умови такої ситуації вимагають специфічного підходу до забезпечення правосуддя та ефективного функціонування судової системи. При удосконаленні адміністративного процесуального законодавства з метою забезпечення доступності правосуддя в надзвичайних ситуаціях перспективними є врахування наступних моментів: 1) слід запроваджувати процедури, які дозволять ефективно та швидко розглядати справи, зберігаючи при цьому гарантії справедливого судочинства; 2) ретельний аналіз ситуації сприятиме з'ясуванню основних проблеми та визначенню пріоритетів оновлення процесуального законодавства; 3) залучення експертів, суддів, адвокатів та представників правозахисних організацій є додатковою гарантією якісного оновлення процесуального законодавства; 4) воєнний час може вимагати додаткових заходів безпеки для всіх учасників судового процесу; 5) доречним може бути адаптація судових процедур під поточну ситуацію (дистанційний розгляд, спрощені письмові провадження тощо); 6) слід розробити чіткий механізм дій та управління в кризових ситуаціях; 7) необхідно гарантувати доступ до правосуддя для всіх осіб, включаючи тих, хто перебуває в зоні воєнного конфлікту або під контролем окупаційних сил; 8) слід врахувати міжнародний досвід та вивчати кращі світові практики тощо.

Список використаних джерел:

1. Висновок Вищої ради правосуддя України, (2023). Про надання консультативного висновку щодо законопроекту № 8358. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS38011> (дата звернення 10.05.2023).
2. ДСА України, (2022). ДСА України підбила підсумки щодо стану здійснення правосуддя у 2022 році в умовах воєнного стану. URL: <https://pravo.ua/dsa-ukrainy-pidbyla-pidsumky-shchodo-stanu-zdiisnennia-pravosuddia-u-2022-rotsi-v-umovakh-voiennoho-stanu/> (дата звернення 10.05.2023).
3. ЗУ «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо додаткових способів інформування про судові справи та проведення зборів суддів в умовах воєнного чи надзвичайного стану, (2022). Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2461-20#Text> (дата звернення 15.04.2023).
4. ЗУ «Про внесення зміни до ч. 7 ст. 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо визначення територіальної підсудності судових справ, (2022). Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2112-20#Text> (дата звернення 11.04.2023).
5. ЗУ «Про правовий режим воєнного стану», (2015). Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення 12.04.2023).
6. Кодекс адміністративного судочинства України, (2005). Редакція від 18.05.2022. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення 01.05.2023).
7. Наказ Голови Верховного Суду, (2022). Робота судів України в умовах воєнного стану URL: https://jurliga.ligazakon.net/ru/news/209874_robota-sudv-ukrani-v-umovakh-voennogo-stanu (дата звернення 10.05.2023).
8. Наказ Голови Шостого апеляційного адміністративного суду, (2022) Про встановлення особливого режиму роботи Шостого апеляційного адміністративного суду в

умовах воєнного стану. URL: <https://6aas.gov.ua/ua/media-kaas/news/4939-pro-vstanovlennya-osoblivogo-rezhimu-roboti-shostogo-apelyatsijnogo-administrativnogo-sudu-v-umovakh-voennogo-stanu.html> (дата звернення 05.04.2023)

9. Наказ Державної судової адміністрації України, (2023). Про затвердження Порядку надсилання судових повісток, повідомлень і викликів учасникам судового процесу в електронній формі. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0028750-23#Text> (дата звернення 10.04.2023).

10. Пояснювальна записка, (2023) до проекту Закону України «Про внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України, Цивільного процесуального кодексу України, Господарського процесуального кодексу України та інших законодавчих актів щодо здійснення судочинства під час дії воєнного чи надзвичайного стану та врегулювання спорів за участі судді». Законодавство України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1608269> (дата звернення 10.05.2023).

11. Проект ЗУ, (2022). Про внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України, Цивільного процесуального кодексу України та Господарського процесуального кодексу України (щодо здійснення судочинства в умовах воєнного чи надзвичайного стану) № 7316. Законодавство України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1279852> (дата звернення 10.05.2023).

12. Проект ЗУ, (2023). Про внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України, Цивільного процесуального кодексу України, Господарського процесуального кодексу України та інших законодавчих актів щодо здійснення судочинства під час дії воєнного чи надзвичайного стану та врегулювання спорів за участі судді. Законодавство України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1279852> (дата звернення 10.05.2023).

13. Рекомендації Ради Суддів України, (2022). Щодо роботи судів в умовах воєнного стану. URL: <http://rsu.gov.ua/ua/news/usim-sudam-ukraini-rsu-opublikovalarekomendacii-sodo-rooti-sudiv-v-umovah-voennogo-stanu> (дата звернення 12.04.2023).

14. Рекомендації, (2022) судам першої та апеляційної інстанції на випадок захоплення населеного пункту та/або суду чи безпосередньої загрози його захоплення. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/vss00828?an=14> html (дата звернення 15.04.2023).

15. Рішення Ради суддів України, (05.08.2022). Щодо рекомендацій з організаційних питань роботи суддів в умовах воєнного стану. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0023414-22#Text> (дата звернення 12.04.2023).

16. Рішення Ради Суддів України, (14.03.2022) Про затвердження окремих рекомендацій з організаційних питань роботи суддів в умовах воєнного стану. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0010414-22#Text> (дата звернення 15.04.2023).

17. Рішення Ради Суддів України, (24.02.2022). Щодо вжиття невідкладних заходів для забезпечення сталого функціонування судової влади в Україні в умовах припинення повноважень Вищої ради правосуддя та воєнних дій з боку Російської Федерації. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS36788?an=1> (дата звернення 12.04.2023).

18. Ухвала, (2023) Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 06 березня 2023 року у справі №160/782/23 URL: <https://opendatabot.ua/court/109370447-e218bcca1d92fd50b31eae1c82a83/c6b> (дата звернення 11.04.2023).

References:

1. Vysnovok Vyshchoyi Rady pravosuddya Ukrayiny, (2023). Pro nadannya konsultatyvnoho vysnovku shchodo zakonoproektu № 8358 [On providing an advisory opinion on draft law No. 8358]. Retrieved from <https://ips.ligazakon.net/document/MUS38011> [in Ukrainian].

2. DSA Ukrayiny, (2022). DSA Ukrayiny pidbyla pidsumky shchodo stanu zdiysnennya pravosuddya u 2022 rotsi v umovakh voyennoho stanu [The State Judicial Administration of Ukraine summed up the state of the judiciary in 2022 under martial law]. Retrieved from <https://pravo.ua/dsa-ukrainy-pidbyla-pidsumky-shchodo-stanu-zdiisnennia-pravosuddia-u-2022-rotsi-v-umovakh-voiennoho-stanu/> [in Ukrainian].

3. ZU «Pro vnesennya zmin do Zakonu Ukrayiny «Pro sudoustriy i status suddiv» shchodo dodatkovykh sposobiv informuvannya pro sudovi spravy ta provedennya zboriv suddiv v umovakh voyennoho chi nadzvychainoho stanu», (2022). [Law of Ukraine «On Amendments to the Law of Ukraine «On Judiciary and Status of Judges» regarding additional methods of informing about court cases and holding meetings of judges in conditions of martial or extraordinary law»]. Zakonodavstvo Ukrayiny. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2461-20#Text> [in Ukrainian].

4. ZU «Pro vnesennya zminy do ch. 7 st. 147 Zakonu Ukrayiny «Pro sudoustriy i status suddiv» shchodo vyznachennya terytorialnoyi pidsudnosti sudovykh sprav», (2022) [Law of Ukraine «On Amending Part 7 of Article 147 of the Law of Ukraine «On Judiciary and Status of Judges» regarding the definition of territorial jurisdiction of court cases»]. Zakonodavstvo Ukrayiny. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2112-20#Text> [in Ukrainian].

5. ZU «Pro pravovyy rezhym voyennoho stanu», (2015) [Law of Ukraine «On the Legal Regime of Martial Law»]. Zakonodavstvo Ukrayiny. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> [in Ukrainian].

6. Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrayiny, (2005) [Code of Administrative Procedure of Ukraine]. Redaktsiya vid 18.05.2022. Zakonodavstvo Ukrayiny. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> [in Ukrainian].

7. Nakaz Holovy Verkhovnoho Sudu (2022). Robota sudiv Ukrainy v umovakh voyennoho stanu [Operation of the Courts of Ukraine under Martial Law]. Retrieved from https://jurliga.ligazakon.net/ru/news/209874_robota-sudiv-ukrani-v-umovakh-vonnogo-stanu [in Ukrainian].

8. Nakaz Holovy Shostoho apeliatsiinoho administratyvnoho sudu, (2022). Pro vstanovlennia osoblyvoho rezhymu roboty Shostoho apeliatsiinoho administratyvnoho sudu v umovakh voyennoho stanu [On the Establishment of Special Working Regime of the Sixth Appellate Administrative Court under Martial Law]. Retrieved from <https://6aas.gov.ua/ua/media-kaas/news/4939-pro-vstanovlennya-osoblivogo-rezhimu-roboti-shostogo-apelyatsijnogo-administrativnogo-sudu-v-umovakh-voennogo-stanu.html> [in Ukrainian].

9. Nakaz Derzhavnoi sudovoi administratsii Ukrainy, (2023). Pro zatverdzhennia Poriadku nadsylannia sudovykh povistok, povidomlen i vyklykiv uchasnykam sudovoho protsesu v elektronniy formi [On the Approval of the Procedure for Sending Court Summons, Notifications, and Summons to Participants of the Judicial Process in Electronic Form]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0028750-23#Text> [in Ukrainian].

10. Poyasniuvalna zapyska, (2023). Do projektu Zakonu Ukrainy «Pro vnesennia zmin do Kodeksu administratyvnoho sudochynstva Ukrainy, Tsyvilnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy, Hospodarskoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy ta inshykh zakonodavchykh aktiv shchodo zdiisnennia sudochynstva pid chas diyi voyennoho chy nadzvychainoho stanu ta vrehuliuvannya sporiv za uchasti suddiv» [On Amendments to the Code of Administrative Procedure of Ukraine, Civil Procedure Code of Ukraine, Economic Procedure Code of Ukraine, and Other Legislative Acts Regarding the Administration of Justice during Martial or Emergency Situations and Resolution of Disputes Involving Judges]. Zakonodavstvo Ukrainy. Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1608269> [in Ukrainian].

11. Proekt ZU [Draft Law]. (2022). Pro vnesennia zmin do Kodeksu administratyvnoho sudochynstva Ukrainy, Tsyvilnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy ta Hospodarskoho protsesualnoho kodeksu Ukraїni (shchodo zdiisnennia sudochynstva v umovakh voyennoho

chy nadzvychainoho stanu) № 7316 [On Amendments to the Code of Administrative Procedure of Ukraine, Civil Procedure Code of Ukraine, and Economic Procedure Code of Ukraine (Regarding the Administration of Justice in the Conditions of Martial or Emergency Situations)]. Zakonodavstvo Ukrainy. Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1279852> [in Ukrainian].

12. Proekt ZU [Draft Law]. (2023). Pro vnesennia zmin do Kodeksu administratyvnoho sudochynstva Ukrainy, Tsyvilnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy, Hospodarskoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy ta inshykh zakonodavchykh aktiv shchodo zdiisnennia sudochynstva pid chas diyi voyennoho chy nadzvychainoho stanu ta vrehuliuvannia sporiv za uchasti suddiv [On Amendments to the Code of Administrative Procedure of Ukraine, Civil Procedure Code of Ukraine, Economic Procedure Code of Ukraine, and Other Legislative Acts Regarding the Administration of Justice during Martial or Emergency Situations and Resolution of Disputes Involving Judges]. Zakonodavstvo Ukrainy. Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1279852> [in Ukrainian].

13. Rekomendatsii Rady Suddiv Ukrainy, (2022). Shchodo roboty sudiv v umovakh voyennoho stanu [Regarding the Operation of Courts under Martial Law]. Retrieved from <http://rsu.gov.ua/ua/news/usim-sudam-ukraini-rsu-opublikovalarekomendacii-sodo-rooti-sudiv-v-umovah-voennogo-stanu> [in Ukrainian].

14. Rekomendatsii, (2022). Sudam pershoi ta apeliatsiinoi instantsii na vypadok zakhoplennia naselenoho punktu ta/abo sudu chy bezposerednoi zahrozy yoho zakhoplennia [To the Courts of First and Appellate Instance in Case of Seizure of Populated Areas and/or Court or Direct Threat of Seizure]. Retrieved from <https://ips.ligazakon.net/document/view/vss00828?an=14> [in Ukrainian].

15. Rishennia Rady suddiv Ukrainy, (05.08.2022). Shchodo rekomendatsii z orhanizatsiinykh pytan roboty suddiv v umovakh voyennoho stanu [Regarding Recommendations on Organizational Matters of Judges' Work under Martial Law]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0023414-22#Text> [in Ukrainian].

16. Rishennia Rady Suddiv Ukrainy, (14.03.2022). Pro zatverdzhennia okremykh rekomendatsii z orhanizatsiinykh pytan roboty suddiv v umovakh voyennoho stanu [On the Approval of Certain Recommendations on Organizational Issues of Judges' Work under Martial Law]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0010414-22#Text> [in Ukrainian].

17. Rishennia Rady Suddiv Ukrainy, (24.02.2022). Shchodo vzhittia nevidkladnykh zakhodiv dlia zabezpechennia staloho funktsionuvannia sudovoi vlady v Ukraini v umovakh priypynennia povnovazhen Vyshchoi rady pravosuddia ta voyennykh dii z boku Rosiiskoi Federatsii [Regarding the Urgent Measures to Ensure the Stable Functioning of the Judicial Power in Ukraine in the Conditions of Suspension of Powers of the High Council of Justice and Military Actions by the Russian Federation]. Retrieved from <https://ips.ligazakon.net/document/MUS36788?an=1> [in Ukrainian].

18. Uhvala, (2023) Dnipropetrovskoho okruzhnoho administratyvnoho sudu vid 06 bereznia 2023 roku u spravi №160/782/23 [Decision of the Dnipropetrovsk District Administrative Court of March 6, 2023, in Case No. 160/782/23]. Retrieved from <https://opendatabot.ua/court/109370447-e218bcc1d92fd50b31eae1c82a83/c6b> [in Ukrainian].

REGULATORY FRAMEWORK FOR THE FUNCTIONING OF ADMINISTRATIVE COURTS UNDER MARITAL LAW

Aurika Paskar,

Ph.D. in Law, Associate Professor,

*Associate Professor at the Department of Procedural Law
of the Yuriy Fedkovich Chernivtsi National University*

orcid.org/0000-0002-0765-1143

a.pascar@chnu.edu.ua

Purpose. *The scientific article is dedicated to the analysis of the peculiarities of the legislative regulation of the activity of administrative courts under martial law. The main goal of the research is to identify legislative changes introduced during the legal regime of martial law in Ukraine in the sphere of functioning of the judiciary and to analyze the content of the relevant regulatory framework to outline the specifics of the legislative regulation of the activity of administrative jurisdiction courts at this time. Accordingly, the article examines the features of legal regulation, analyzes the identified problems and shortcomings, and proposes prospective directions for the development of administrative procedural legislation to ensure the effective protection of the rights, freedoms, and interests of individuals.*

Methods. *The conducted study of the peculiarities of legal regulation of the activity of administrative courts under martial law includes the following logical stages: formulation of the problem and the purpose of the study; literature search and analysis; selection of methods and research approaches; conducting scientific research; formulation of conclusions and recommendations. The chosen research methodology is determined by the purpose and tasks of the scientific article and includes the following methods and research approaches: the dogmatic method, which helped to analyze and systematize legal concepts, terms and principles; the method of system analysis, used to study the content of new legislative provisions, their interrelation and interaction; the analysis of judicial practice facilitated the examination of court practices on this issue and determination of the peculiarities of the court activities in emergencies, etc. The abovementioned, as well as other research methods and scientific approaches, were used separately or in combination, which contributed to obtaining answers to the research problem and achieving the research objective.*

Results and conclusions. *The author concluded that under martial law the procedure of administrative justice is regulated by the current administrative procedural legislation, the updated norms of the Law of Ukraine «On the Judiciary and the Status of Judges», recommendations and explanations of the Supreme Court, the Council of Judges of Ukraine and the State Judicial Administration. Considering the specifics of the situation in a particular region, the courts determine their mode of operation taking into account the need to ensure access to justice and the safety of judges and other participants in the process. The results of the analysis of the peculiarities of the legislative regulation of the activity of courts under martial law, as reflected in the outlined prospective directions of its development, can be used as a basis for further scientific research and in developing specific recommendations for the reform of procedural legislation in general, and administrative procedural legislation in particular.*

Key words: administrative justice, accessibility of administrative justice, administrative procedural legislation.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ІНСТАНЦІЙНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ

Мета. Метою статті є з'ясування правил інстанційної юрисдикції, юридичних наслідків їх порушення в адміністративному судочинстві та вироблення пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства України у цій сфері. **Методи.** Теоретико-методологічною основою дослідження є загальнонаукові та спеціальні методи. За допомогою універсального діалектичного методу досліджено проблеми визначення у процесуальному законі інстанційної юрисдикції в адміністративному судочинстві і наслідків її порушення у їх складності і суперечливості, а також визначено шляхи удосконалення правового регулювання у цій сфері. Використання спеціально-юридичного методу та методу системного аналізу, а також логіко-правового методу дозволило дослідити зміст окремих положень Кодексу адміністративного судочинства України, що стосуються теми роботи, у їх системному зв'язку.

Результати. Зазначено, під інстанційною юрисдикцією законодавець розуміє вид адміністративної юрисдикції, що визначає суд, уповноважений розглянути і вирішити адміністративну справу по суті, з-поміж судів різних рівнів, переглянути ухвалені в адміністративній справі судові рішення в апеляційному і касаційному порядках. Доведено, що за нині чинним адміністративним процесуальним законодавством України порушення правил інстанційної юрисдикції тягне за собою скасування рішення суду на стадіях апеляційного і касаційного провадження з направленням справи до суду першої інстанції за встановленою підсудністю на новий розгляд.

Зроблено висновок, що у ст. 22 КАС України йдеться не про юрисдикцію, а про підсудність. Аргументовано необхідність виключення ст.ст. 23-24 КАС України з параграфу 2 глави 2 розділу I КАС України. Вказано на недоцільність наділення Верховного Суду повноваженнями розглядати деякі категорії адміністративних справ по суті. Обґрунтовано, що адміністративні справи, передбачені у ч. 3 ст. 22 КАС України, повинні розглядатися окремими адміністративними судами як судами першої інстанції.

Висновки. Запропоновано змінити назву глави 2 розділу I на «Адміністративна юрисдикція і підсудність адміністративних справ», а назву параграфу 2 глави 2 розділу на – «Інстанційна підсудність», передбачити у КАС України такий наслідок порушення правил, визначених у ст. 22 КАС України, при розгляді справи в суді першої інстанції як передача справи іншому суду за належністю, встановити, що скасування в апеляційному порядку судових рішень, якими закінчено розгляд справи, не допускається, якщо учасник справи, який подав апеляційну скаргу, без поважних причин не заявляв про непідсудність справи у суді першої інстанції.

Ключові слова: адміністративне судочинство, передача адміністративної справи, підсудність, скасування рішення, інстанційна юрисдикція.

Руденко Олена,

кандидат юридичних
наук, викладач
юридичних дисциплін
Галицького фахового
коледжу імені В'ячеслава
Чорновола
orcid.org/0000-0002-3274-355X
qwerty7102@ukr.net

1. Вступ

Відповідно до ч. 2 ст. 55 Конституції України держава гарантує кожному право на судовий захист (Конституція України, 1996). Для забезпечення реалізації цього права у системі судоустрою України діють суди різних юрисдикцій та рівнів, кожен з яких виконує функцію органу судової влади однієї, двох або трьох інстанцій. Так, місцеві суди розглядають справи виключно по суті. Водночас апеляційні суди переглядають в апеляційному порядку рішення та ухвали судів першої інстанції і можуть вирішувати деякі справи по суті. Верховний Суд є судом касаційної інстанції, але при цьому наділений повноваженнями розглядати спори як по суті, так і переглядати судові рішення в апеляційному порядку. Слід сказати, що саме процесуальним законом визначаються категорії справ, у яких апеляційні суди здійснюють правосуддя як суди першої інстанції, а Верховний Суд – як суд першої чи апеляційної інстанції (ЗУ «Про судоустрій і статус суддів», 2016).

У Кодексі адміністративного судочинства України (далі – КАС України) цим питанням присвячено ст.ст. 22-24, що містяться у параграфі 2 глави 2 розділу I, який має назву «Інстанційна юрисдикція» (Кодекс адміністративного судочинства України, 2005). Таким чином, нині визначення ланкової приналежності адміністративного суду, уповноваженого розглядати адміністративну справу по суті, переглядати прийняті у ній судові рішення в апеляційному чи касаційному порядку, здійснюється за правилами інстанційної юрисдикції, що розуміється законодавцем як один із видів адміністративної юрисдикції.

Для правильного визначення суду, компетентного розглянути справу в порядку адміністративного судочинства, слід керуватися не тільки правилами інстанційної юрисдикції, але й правилами інших двох видів адміністративної юрисдикції – предметної і територіальної. Порушення будь-яких з цих правил призведе до того, що публічно-правовий спір вирішуватиме орган судової влади, неуповноважений на це законом. З огляду на це, законодавцем у процесуальному законі закріплено наслідки звернення

до суду та розгляду справи з недотриманням правил кожного із трьох видів адміністративної юрисдикції.

Утім, правове регулювання правил інстанційної юрисдикції та наслідків їх порушення в адміністративному судочинстві не є досконалим, що визначає необхідність у здійсненні наукового аналізу відповідних положень КАС України. У зв'язку з цим, метою статті є визначення сутності і змісту правил інстанційної юрисдикції, юридичних наслідків їх порушення в адміністративному судочинстві та вироблення пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства України у цій сфері.

2. Правила інстанційної юрисдикції в адміністративному судочинстві

За правилами інстанційної юрисдикції місцеві адміністративні суди розглядають і вирішують усі справи адміністративної юрисдикції, крім тих, що підсудні апеляційним адміністративним судам, Верховному Суду та Вищому антикорупційному суду як судам першої інстанції (ч. 1 ст. 22 КАС України).

Так, апеляційні адміністративні суди по суті розглядають і вирішують адміністративні справи, визначені у ч.ч. 2 і 3 ст. 22 КАС України, а саме: 1) про примусове відчуження з мотивів суспільної необхідності земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені; 2) спори за участю суб'єктів владних повноважень з приводу проведення аналізу ефективності здійснення державно-приватного партнерства та спори, що виникають у зв'язку з проведенням та/або визначенням результатів конкурсу з визначення приватного партнера та концесійного конкурсу; 3) щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності Центральної виборчої комісії, окрім визначених ч. 4 цієї статті, дій кандидатів на пост Президента України, їх довірених осіб та про заборону політичної партії, передбачені статтею 289-3 цього Кодексу.

Верховний Суд як суд першої інстанції здійснює правосуддя у справах щодо встановлення Центральною виборчою комісією результатів виборів або всеукраїнського референдуму, справи за позовом про дострокове припинення повноважень народного депутата України, а також справи щодо оскарження актів, дій чи бездіяльності Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, рішень, дій чи бездіяльності органів, які обирають (призначають), звільняють членів Вищої ради правосуддя, щодо питань обрання (призначення) на посади членів Вищої ради правосуддя, звільнення їх з таких посад, бездіяльності Кабінету Міністрів України щодо невнесення до Верховної Ради України законопроекту на виконання (реалізацію) рішення Українського народу про підтримку питання загальнодержавного значення на всеукраїнському референдумі за народною ініціативою, щодо рішень, дій чи бездіяльності органів, які оцінюють членів Вищої ради правосуддя відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо порядку обрання (призначення) на посади членів Вищої ради правосуддя та діяльності дисциплінарних

інспекторів Вищої ради правосуддя» (ч. 4 ст. 22, п. 3 розділу VII «Перехідні положення» КАС України).

Згідно з ч. 5 ст. 22 КАС України Вищий антикорупційний суд розглядає і вирішує адміністративні справи щодо застосування санкції, передбаченої п. 1-1 ч.1 ст. 4 Закону України «Про санкції», як суд першої інстанції.

У справах, що розглядаються місцевими адміністративними судами як судами першої інстанції, функції суду апеляційної інстанції виконує апеляційний адміністративний суд, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться суд першої інстанції, що ухвалив судові рішення, які оскаржуються (ч. 1 ст. 292 КАС України), а у справах, що підсудні апеляційним адміністративним судам як судам першої інстанції, – Верховний Суд (ч. 2 ст. 292 КАС України), Верховному Суду як суду першої інстанції – Велика Палата Верховного Суду (ч. 3 ст. 23 КАС України), Вищому антикорупційному суду – Апеляційна палата Вищого антикорупційного суду (ч. 4 ст. 23 КАС України).

У касаційному порядку Верховним Судом переглядаються лише судові рішення в адміністративних справах, що по суті вирішувалися місцевими адміністративними судами (ст. 24 КАС України).

Як видно, відповідно до правил інстанційної юрисдикції місцеві адміністративні суди діють як суди однієї інстанції, апеляційні адміністративні суди – як суди двох інстанцій, а Верховний Суд виконує функції суду трьох інстанцій, а тому різні категорії адміністративних справ проходять неоднакову кількість інстанцій.

За переконанням І.О. Богомазової та С.С. Гнатюка, необхідно дотримуватися принципу, згідно з яким одній ланці судової системи відповідає одна інстанція. За переконанням науковців, такий підхід є зрозумілим, оскільки будь-яка особа може легко визначити до якого суду подавати позов, апеляційну чи касаційну скаргу, та таким, що забезпечує рівність можливостей для оскарження судових рішень, оскільки для кожної адміністративної справи передбачено однакову кількість судових інстанцій (Богомазова, Гнатюк, 2015). Такої ж думки дотримується О.Ю. Осадчий, який зазначив, що цей принцип також «сприяє інстанційній спеціалізації суддів судів різних ланок, що підвищує якість перегляду адміністративних справ» (Осадчий, 2011).

Думається, такі погляди заслуговують на увагу, оскільки покладення на суд однієї ланки повноважень тільки однієї інстанції є гарантією права особи на судовий захист, що здійснюється шляхом забезпечення права на апеляційний перегляд та у визначених законом випадках на касаційне оскарження судових рішень. Утім, не у всіх категоріях адміністративних справ втілення цього принципу є доцільним. Наприклад, особливістю виборчого процесу і процесу референдуму є обмеженість у часі, а тому для забезпечення своєчасності розгляду адміністративних справ, пов'язаних з ними, законодавець правильно визначив їх підсудність апеляційним адміністративним судам як судам першої інстанції. Окрім цього, із врахуванням законодавчо визначених підстав для

заборони політичної партії та принципу розумності строків розгляду справи виправданим є покладення на апеляційні адміністративні суди повноважень з розгляду по суті справ про заборону політичної партії (ЗУ «Про політичні партії», 2001). Водночас, видається, відсутні обґрунтовані підстави, для покладення повноважень з розгляду інших адміністративних справ, передбачених у ч. 3 ст. 23 КАС України, на апеляційні адміністративні суди.

Із наділенням апеляційних адміністративних судів повноваженнями суду першої інстанції, а Верховного Суду – суду апеляційної інстанції, рішення якого є остаточним, у спорах про примусове відчуження з мотивів суспільної необхідності земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, не погодилися І.О. Богомазова та С.С. Гнатюк. Науковці зазначили, що така позиція нормотворця не узгоджується із завданнями адміністративного судочинства, позбавляє громадянина – відповідача у справі права на касаційне оскарження, чим обмежує умови, необхідні для захисту прав людини, та запропонували передати повноваження з розгляду цих справ окружним адміністративним судам як судам першої інстанції (Богомазова, Гнатюк, 2015). Видається, викладена думка заслуговує на увагу, оскільки позивачами у досліджуваній категорії адміністративних справ можуть бути виключно органи виконавчої влади і органи місцевого самоврядування, а тому держава зобов'язана забезпечити належні умови для реалізації прав фізичних і юридичних осіб на судових захист, в тому числі і шляхом надання їм можливості касаційного оскарження судового рішення.

Виходячи з необхідності забезпечення права на захист фізичних і юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень, невиправданим видається наділення апеляційних адміністративних судів повноваженнями розглядати спори за участю суб'єктів владних повноважень з приводу проведення аналізу ефективності здійснення державно-приватного партнерства та спори, що виникають у зв'язку з проведенням та/або визначенням результатів конкурсу з визначення приватного партнера та концесійного конкурсу. Водночас, враховуючи складність справ, передбачених у ч. 3 ст. 22 КАС України, слід на законодавчому рівні передбачити їх розгляд по суті колегією у складі трьох суддів в окружному адміністративному суді.

Думається, Верховний Суд взагалі не повинен діяти як суд першої інстанції з огляду на таке. По-перше, виконання Верховним Судом функцій суду першої інстанції суперечить його місцю та ролі у системі судоустрою, оскільки він є найвищим судом, що забезпечує сталість і єдність судової практики (ЗУ «Про судоустрій і статус суддів», 2016). По-друге, сумнівим виглядає покладення на Велику Палату Верховного Суду функцій здійснення апеляційного перегляду судових рішень Верховного Суду, ухвалених ним як судом першої інстанції. Велика Палата входить до складу Верховного Суду, а тому складається ситуація, за якої рішення суду першої інстанції в апеляційному порядку переглядаються тим же органом судової влади тільки іншим складом суддів. По-третє, такий

підхід до апеляційного перегляду рішень Верховного Суду, ухвалених ним як судом першої інстанції, суперечить конституційному принципу інстанційності побудови системи судоустрою України.

З огляду на це, підсудність передбачених у ч. 4 ст. 22 КАС України справ слід визначити апеляційним адміністративним судам, а функції суду апеляційної інстанції покласти на Верховний Суд. У даному контексті слід сказати, що зі змісту ч. 2 ст. 23 КАС України випливає, що Верховний Суд переглядає в апеляційному порядку рішення апеляційних адміністративних судів. Це законодавче положення потребує уточнення, оскільки функцію апеляційної інстанції Верховний Суд може виконувати лише щодо судових рішень апеляційних адміністративних судів, ухвалених ними як судами першої інстанції.

Окремо слід зупинитися на тому, що за правилами територіальної юрисдикції (підсудності) визначається компетенція судів однієї ланки з розгляду справ залежно від територіальних меж дії їх повноважень. З огляду на це, положення про те, що справи, визначені у ч. 2 ст. 22 КАС України, підсудні апеляційному адміністративному суду в апеляційному окрузі, що включає місто Київ, слід зазначити у ст. 27 КАС України, що має назву «Виключна підсудність», та міститься у параграфі 3 глави 2 розділу I КАС України.

Отже, зі змісту ст.ст. 22-25 КАС України випливає, що під інстанційною юрисдикцією законодавець розуміє вид адміністративної юрисдикції, що визначає суд, уповноважений розглянути і вирішити адміністративну справу по суті, з-поміж судів різних рівнів, переглянути ухвалені в адміністративній справі судові рішення в апеляційному і касаційному порядках. Утім, визначення інстанційної юрисдикції як виду адміністративної юрисдикції є спірним з огляду на таке.

3. Інстанційна юрисдикція як різновид адміністративної юрисдикції

Зі змісту глави 2 розділу I КАС України випливає, що інстанційна юрисдикція визначається законодавцем як один із видів адміністративної юрисдикції. Слід сказати, що таке законодавче положення викликало зауваження у науковій спільноті.

Так, за переконанням Н.Є. Керноза і К.Л. Стеченко, назва параграфу 2 глави 2 розділу I КАС України «Інстанційна юрисдикція» є помилковою, оскільки усі справи вирішуються виключно судами, що утворюють систему судоустрою України. На думку науковців, вказаний параграф слід назвати «Інстанційна підсудність», а главу 2 розділу I КАС України – «Адміністративна юрисдикція і підсудність адміністративних справ» (Керноз, Стеченко, 2021). Схожої думки дотримується О.В. Рой, який вважає, що назва параграфу 2 глави 2 чинного КАС України «інстанційна юрисдикція» позбавлена сенсу, оскільки юрисдикція (підвідомчість) місцевих і апеляційних адміністративних судів одна і та ж – адміністративна, а змінюється лише підсудність (Рой, 2019).

Слід сказати, що до набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного

процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 № 2147-VIII поняття «інстанційна юрисдикція» у КАС України не існувало. Питанням визначення адміністративного суду, уповноваженого розглядати справу в якості суду першої інстанції, було присвячено ст. 20 КАС України 2005 року, що мала назву «Інстанційна підсудність». Статтями 184, 210 КАС України було встановлено адміністративні суди якої ланки виконують повноваження суду апеляційної та касаційної інстанцій.

За нині чинним КАС України поняття «юрисдикція» і «підсудність» законодавцем ототожнюються. Такий висновок випливає зі змісту ч. 1 ст. 318 КАС України, у якій підставою для скасування рішення суду в апеляційному порядку і направлення справи на новий розгляд до суду першої інстанції за встановленою підсудністю є порушення правил юрисдикції (підсудності), визначених, зокрема у ст. 22 КАС України, що встановлює правила інстанційної юрисдикції. Окрім цього, ухвалення судового рішення з порушенням правил юрисдикції (підсудності), передбачених у ст. 22 КАС України, є підставою для його скасування у касаційному порядку за умови, якщо учасник справи, який подав касаційну скаргу, у суді першої інстанції заявляв або з поважних причин не заявив про непідсудність справи (п. 7, абз. 10 ч. 3 ст. 353 КАС України). Думається, ототожнювати поняття «юрисдикція» і «підсудність» не можна, незважаючи на те, що єдиного підходу до трактування цих понять у науці не вироблено.

Так, Т.І. Дузінкевич юрисдикцію визначив як «правозастосовну діяльність компетентних органів» (Дузінкевич, 2015). Із таким підходом правильно не погодилася Н.М. Бессараб, яка вказала, що юрисдикційна діяльність (динаміка) є формою здійснення юрисдикції (статика). Також науковець зазначила, що «відсутня потреба у понятті «юрисдикційна діяльність», якщо юрисдикцію визначати як діяльність» (Бессараб, 2015).

У літературі юрисдикція визначається також як «розмежування компетенції між юрисдикційними органами щодо розгляду юридичних справ» (Кілічава, 2007). Утім, таке розуміння не може вважатися вдалим, оскільки не відображає предмет відання і повноваження органу судової влади. У свою чергу К.В. Гусаров запропонував розуміти юрисдикцію як «елемент процесуальної правосуб'єктності суду» (Гусаров, 2000). Такий підхід не заслуговує на увагу, оскільки не відповідає усталеним у науці розумінням правосуб'єктності як здатності вступати у правовідносини.

В.В. Сердюк юрисдикцією визначає як «повноваження вирішувати правові спори та інші юридичні питання» (Сердюк, 2003). Уявляється, такий підхід є найбільш правильним, оскільки визначає її структурні елементи – повноваження і предмет відання.

Водночас О.Ю. Осадчий вважає, що підсудність адміністративних справ – правовий інститут, що містить адміністративно-процесуальні норми,

які розмежовують компетенцію щодо розгляду і вирішення адміністративних справ між окремими ланками судової системи і між адміністративними судами однієї ланки (Осадчий, 2011). Утім, дослідження інституту підсудності як сукупності правових норм не відображатиме сутність, структуру та функціональне призначення підсудності як правового явища. На думку С.В. Білуги, підсудність в адміністративному судочинстві слід розуміти як «розмежування компетенції між окремими ланками системи адміністративних судів і між адміністративними судами однієї ланки щодо розгляду справ адміністративної юрисдикції» (Білуга, 2011). Таке бачення видається спірним, оскільки не відображає сутності досліджуваного поняття, а лише вказує на призначення підсудності.

Видається, заслуговує на увагу тлумачення підсудності як кола справ, які уповноважений вирішувати кожен конкретний адміністративний суд (Александрова, 2009). Таке визначення відображає зміст підсудності як правового явища та розкриває його структурні елементи – справи і поновачення.

Як видно, існують різні погляди на розуміння як поняття «юрисдикція», так і поняття «підсудність». Утім, з проаналізованих підходів до їх тлумачення випливає, що юрисдикція визначає коло справ, що підлягають розгляду в судах в порядку адміністративного судочинства, але при цьому не називає уповноважений розглядати і вирішити справу орган судової влади, оскільки його визначення здійснюється за правилами підсудності.

Зі змісту ст. 22 КАС України випливає, що у ній йдеться не про юрисдикцію, а про підсудність, оскільки вказується на орган судової влади серед адміністративних судів різних рівнів (інстанцій), який уповноважений розглядати і вирішити ту чи іншу адміністративну справу по суті. Отже, параграф 2 глави 2 розділу I КАС України слід назвати «Інстанційна підсудність».

Окремо слід зупинитися на тому, що ст.ст. 23-24 КАС України слід виключити з параграфу 2 глави 2 розділу I КАС України з огляду на таке. По-перше, аналогічні положення містяться у ст.ст. 292 та 327 КАС України, а тому подібне дублювання є необґрунтованим. По-друге, зі змісту ст.ст. 23-24 КАС України випливає, що у них не йдеться ні про адміністративну юрисдикцію, ні про підсудність адміністративних справ, а тільки визначаються суди апеляційної та касаційної інстанцій. По-третє, у КАС України визначено тільки наслідки порушення правил підсудності, передбачених у ст. 22 КАС України.

4. Наслідки порушення правил інстанційної юрисдикції в адміністративному судочинстві

У літературі зауважено, що «наслідки порушення правил інстанційної та територіальної юрисдикції визначено ст. ст. 29, 318, 353 КАС України» (Осадчий, Закаленко, Біленець, 2023). Із цим твердженням повністю погодитися не можна, оскільки у п.п. 2-3 ч. 1 ст. 29 КАС України йдеться про те, що адміністративна справа підлягає передачі на розгляд до іншого суду у випадку порушення правил територіальної юрисдикції (підсудності), а не

інстанційної, а адміністративне процесуальне законодавство не встановлює процесуальних наслідків порушення правил інстанційної юрисдикції, виявленого як при відкритті провадження в адміністративній справі, так і під час розгляду справи в суді першої інстанції. Видається, таким наслідком має бути саме передача справи на розгляд належному суду, а не повернення позову чи відмова у відкритті або закритті провадження, що забезпечить доступність правосуддя та сприятиме ефективному захисту прав, свобод та інтересів особи від порушень у сфері публічно-правових відносин.

Виявлення порушення правил інстанційної юрисдикції на стадії апеляційного перегляду справи тягне наслідки, передбачені у ст. 318 КАС України, – скасування рішення суду з направленням справи на новий розгляд до належного суду. Зі змісту ст. 318 КАС України випливає, що з підстав порушення правил інстанційної юрисдикції в апеляційному порядку може бути скасоване тільки рішення суду, яким розглянуто спір по суті; ухвала суду, якою закінчено розгляд справи, скасуванню з цієї підстави не підлягає. Окрім цього, цілком ймовірно, що новий розгляд адміністративної справи може закінчитися прийняттям рішення, аналогічного за змістом рішення, що було скасовано на підставі ст. 318 КАС України, але при цьому завдання адміністративного судочинства в частині своєчасного вирішення спору не буде виконано, а принцип розумності строку розгляду справи не буде дотримано. З огляду на це, видається правильним передбачити на законодавчому рівні, що порушення правил інстанційної юрисдикції може бути підставою для скасування рішення суду та ухвали, якою закінчено розгляд справи, за умови, що учасник справи, який подав апеляційну скаргу, під час розгляду справи у суді першої інстанції заявляв про непідсудність справи або не заявляв про це з поважних причин. Думається, внесення таких змін до КАС України сприятиме неухильному дотриманню адміністративними судами правил інстанційної юрисдикції та виконанню завдання адміністративного судочинства.

Окремо слід зупинитися на тому, що порушення прави інстанційної юрисдикції є підставою для скасування рішень не тільки в апеляційному, а й в касаційному порядку. Так, відповідно до п. 7 ч. 3 ст. 353 КАС України ухвалення судового рішення з порушенням правил, визначених у ст. 22 КАС України, є обов'язковою підставою для скасування судового рішення, крім випадків, коли учасник справи, який подав касаційну скаргу, без поважних причин не заявляв про непідсудність справи при розгляді справи судом першої інстанції. Зі змісту викладеного законодавчого положення випливає, що з підстав порушення правил інстанційної юрисдикції може бути скасовано як ухвалу, так і рішення по суті спору, що є не зовсім правильним, оскільки, по-перше, згідно з нині чинним адміністративним процесуальним законодавством в апеляційному порядку з цих підстав може бути оскаржено тільки рішення суду, по-друге, скасування ухвали (крім ухвал, якими закінчено розгляд справи) не може мати наслідком передачу всієї справи на новий розгляд до належного

суду. З огляду на це, для ефективного захисту прав, свобод та інтересів особи у сфері публічно-правових відносин у п. 7 ч. 3 ст. 353 КАС України слід вказати, що скасовано з підстав порушення правил інстанційної юрисдикції може бути судове рішення, яким закінчено розгляд справи.

5. Висновки

Отже, правила, визначені у ст. 22 КАС України, є не інстанційною юрисдикцією – видом адміністративної юрисдикції, а інстанційною підсудністю, під якою слід розуміти визначення органу судової влади, уповноваженого розглянути і вирішити адміністративну справу по суті, серед судів різних рівнів. Нині чинним адміністративним процесуальним законодавством України передбачено один наслідок порушення правил інстанційної підсудності: скасування рішення з направленням справи до суду першої інстанції за встановленою підсудністю на новий розгляд в апеляційному і касаційному порядкух.

З метою удосконалення правового регулювання правил інстанційної підсудності та наслідків їх порушення в адміністративному судочинстві до КАС України слід внести такі зміни і доповнення:

1) частину 2 статті 22 викласти в такій редакції:

«Апеляційним адміністративним судам як судам першої інстанції підсудні адміністративні справи: 1) щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності Центральної виборчої комісії, дій кандидатів на пост Президента України, їх довірених осіб; 2) про заборону політичної партії, передбачені статтею 289-3 цього Кодексу.

Апеляційним адміністративним судам як судам першої інстанції підсудні справи щодо встановлення Центральною виборчою комісією результатів виборів або всеукраїнського референдуму, справи за позовом про дострокове припинення повноважень народного депутата України, а також справи щодо оскарження актів, дій чи бездіяльності Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, рішень, дій чи бездіяльності органів, які обирають (призначають), звільняють членів Вищої ради правосуддя, щодо питань обрання (призначення) на посади членів Вищої ради правосуддя, звільнення їх з таких посад, бездіяльності Кабінету Міністрів України щодо невнесення до Верховної Ради України законопроекту на виконання (реалізацію) рішення Українського народу про підтримку питання загальнодержавного значення на всеукраїнському референдумі за народною ініціативою.»;

2) частини 3 та 4 статті 22, статті 23, 24 виключити, частину 5 статті 22 вважати частиною 3;

3) доповнити статтю 22 частиною 4 такого змісту: «Суд передає адміністративну справу на розгляд іншого суду, якщо при відкритті провадження або після відкриття провадження у справі суд встановить, що справа належить до інстанційної підсудності іншого суду.»;

4) статтю 27 доповнити частиною 4 такого змісту: «Справи щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності Центральної виборчої комісії (крім визначених абзацом 2 частини другої статті 22 цього Кодексу), дій кандидатів на пост Президента України, їх довірених осіб; про заборону політичної партії, передбачені статтею 289-3 цього Кодексу, підсудні апеляційному адміністративному суду, юрисдикція якого поширюється на місто Київ.»;

5) частину 1 статті 318 доповнити абзацом 2 такого змісту: «Порушення правил, визначених у статті 22 цього Кодексу, є підставою для скасування судового рішення, яким закінчено розгляд справи, з направленням справи на новий розгляд за встановленою підсудністю, крім випадків, якщо учасник справи, який подав апеляційну скаргу, при розгляді справи судом першої інстанції без поважних причин не заявляв про непідсудність справи.»;

6) у пункті 7 частини 3 статті 353 слова «судове рішення» замінити словами «судове рішення, яким закінчено розгляд справи».

Видається, внесення зазначених змін і доповнень до КАС України забезпечить виконання завдань адміністративного судочинства.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96 ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141
2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 01.04.2023)
3. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35, / 35-36, 37. Ст. 446
4. Гнатюк С.С., Богомазова І.О. Принцип інстанційності та інстанційна підсудність в адміністративному судочинстві. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2015. Вип. 4. С. 130-139.
5. Про політичні партії: Закон України від 05.04.2001 № 2365-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text> (дата звернення: 01.04.2023)
6. Керноз Н.Є., Стеченко К.Л. Судова юрисдикція в Україні: нові підходи та проблемні питання розмежування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 8. С. 80-85. URL: http://www.lsej.org.ua/8_2021/19.pdf
7. Рой О.В. Правові акти суб'єктів владних повноважень як предмет публічно-правового спору: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2019. 269 с. URL: http://ippi.org.ua/sites/default/files/disertaciya_roy_o.v._print.pdf
8. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03.10.2017 № 2147-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 48. Ст. 436
9. Дузінкевич Т.І. Повноваження суду першої інстанції цивільної юрисдикції : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Т. І. Дузінкевич. Івано-Франківськ, 2015. 279 с.
10. Бессараб Н.М. Юрисдикція та підсудність цивільних справ: дис... канд. юрид. наук: 12.00.03. Національний університет «Одеська юридична академія», 2015. 208 с.
11. Кілічава Т. М. Цивільне процесуальне право : навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2007. 352 с.

12. Гусаров К.В. Проблеми цивільної процесуальної правосуб'єктності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Харків, 2000. 19 с.
13. Сердюк В. В. Юрисдикція судів України за спеціалізацією: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2003. 19 с.
14. Осадчий О.Ю. Підсудність адміністративних справ. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 49. С. 344-359. URL: <http://www.apdp.in.ua/v60/49.pdf>
15. Білуга С.В. Поняття і значення інституту підсудності в адміністративному судочинстві. *Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць*. 2011. Вип. 38. С. 253-258. URL: <http://www.apdp.in.ua/v58/38.pdf>
16. Основи адміністративного судочинства : навч. посіб. / за заг. ред. Н. В. Александрової, Р. О. Куйбіди. – К.: Конус-Ю, 2009. 256 с.
17. Адміністративний процес (загальна частина) : навч.-метод. посіб. для здобувачів вищої освіти денної форми навчання [Електронне видання] / А. Осадчий, О. Закаленко, Д. Біленець ; Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2023. 185 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/23910>

References:

1. Konstytutsiia Ukrainy (1996) [The Constitution of Ukraine]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*. no 30. st. 141 [in Ukrainian]
2. Zakon Ukrainy «Pro sudoustrii i status suddiv» (2010). [Law of Ukraine «On the judiciary and the status of judges»]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. no 41, / № 41-42; № 43; № 44-45. st. 529 [in Ukrainian]
3. Zakon Ukrainy «Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy» [The Code of Administrative Proceedings of Ukraine] (2005). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. no 35, / 35-36, 37. st. 446 [in Ukrainian]
4. Hnatyuk, S.S., Bohomazova, I.O. (2015). Pryntsyyp instantsiynosti ta instantsiyna pidsudnist' v administratyvnomu sudochynstvi [The principle of instance and instance jurisdiction in administrative proceedings]. *Naukovyy visnyk L'vivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. Seriya yurydychna*. no. 4, pp. 130-139. [in Ukrainian]
5. Zakon Ukrainy «Pro politychni partii» No. 2365-III. (2001). [Law of Ukraine «About political parties» № 2365-III.]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text> [in Ukrainian]
6. Kernoz, N.YE., Stechenko, K.L. (2021). Sudova yurysdyktsiya v Ukrayini: novi pidkhody ta problemni pytannya rozmezhuвання. *Yurydychnyy naukovyy elektronnyy zhurnal* [Judicial jurisdiction in Ukraine: new approaches and problematic issues of demarcation.]. no. 8, pp. 80-85. Retrieved from: http://www.lsej.org.ua/8_2021/19.pdf [in Ukrainian]
7. Roy, O.V. (2019). Pravovi akty sub"yektiv vladnykh povnovazhen' yak predmet publichno-pravovoho sporu [Legal acts of subjects of power as the subject of a public legal dispute]: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.07. K., 2019. 269 p. Retrieved from: http://ippi.org.ua/sites/default/files/disertaciya_roy_o.v._print.pdf [in Ukrainian]
8. Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do Hospodarskoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy, Tsyvilnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy, Kodeksu administratyvnoho sudochynstva Ukrainy ta inshykh zakonodavchykh aktiv» (2017) [Law of Ukraine «On amendments to the Commercial Procedural Code of Ukraine, the Civil Procedure Code of Ukraine, the Code of Administrative Procedure of Ukraine and other legislative acts»]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. no 48. st. 436 [in Ukrainian]

9. Duzinkevych, T.I. (2015). Povnovazhennia sudu pershoi instantsii tsyvilnoi yurysdyksii [Powers of the court of first instance of civil jurisdiction]: dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.03. Ivano-Frankivsk. [in Ukrainian]
10. Bessarab, N.M. (2015). Yurysdyktsiya ta pidsudnist' tsyvil'nykh sprav [Jurisdiction and jurisdiction of civil cases]: dys... kand. yuryd. nauk: 12.00.03. Natsional'nyy universytet «Odes'ka yurydychna akademiya», 208 p. [in Ukrainian]
11. Kilichava, T.M. (2007). Tsyvil'ne protsesual'ne pravo : navch. posib [Civil procedural law: teaching manual]. K.: Tsentru uchbovoyi literatury, 352 p. [in Ukrainian]
12. Husarov, K.V. (2000). Problemy tsyvil'noyi protsesual'noyi pravosub'yektnosti [Problems of civil procedural legal personality]: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.03. Natsional'na yurydychna akademiya Ukrayiny imeni Yaroslava Mudroho. Kharkiv, 19 p. [in Ukrainian]
13. Serdyuk, V.V. (2003). Yurysdyktsiya sudiv Ukrayiny za spetsializatsiyeyu [Jurisdiction of courts of Ukraine by specialization]: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.10. Kyiv. nats. un-t im. Tarasa Shevchenka. K., 19 p. [in Ukrainian]
14. Osadchyy O.YU. (2011). Pidsudnist' administratyvnykh sprav [jurisdiction of administrative cases]. Aktual'ni problemy derzhavy i prava. no. 49. pp. 344-359. Retrieved from: <http://www.apdp.in.ua/v60/49.pdf> [in Ukrainian]
15. Biluha, S.V. (2011). Ponyattya i znachennya instytutu pidsudnosti v administratyvnomu sudochynstvi [The concept and significance of the institution of jurisdiction in administrative proceedings]. Aktual'ni problemy derzhavy i prava: zbirnyk naukovykh prats'. no. 38. pp. 253-258. Retrieved from: <http://www.apdp.in.ua/v58/38.pdf> [in Ukrainian]
16. Aleksandrova, R., Kuybida, O. (2009). Osnovy administratyvnoho sudochynstva : navch. posib. [Basics of administrative proceedings: teaching. manual]. K.: Konus-YU, 256 p. [in Ukrainian]
17. Osadchyi, A., Zakalenko, O., Bilenets, D. (2023). Administratyvnyy protses (zahal'na chastyna) : navch.-metod. posib. dlya zdobuvachiv vyshchoyi osvity dennoyi formy navchannya [Elektronne vydannya] [Administrative process (general part): teaching method. manual for students of full-time higher education [Electronic edition]]. Nats. un-t «Odes'ka yurydychna akademiya». Odesa : Feniks, 185 p. Retrieved from: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/23910> [in Ukrainian]

SOME ISSUES OF INSTANCE JURISDICTION OF ADMINISTRATIVE COURTS

Olena Rudenko,

Ph.D. in Law, Lecturer of Legal Disciplines

of the Vyacheslav Chornovil Halytskyi Vocational College

orcid.org/0000-0002-3274-355X

qwerty7102@ukr.net

Purpose. The purpose of the article is to determine the rules of instance jurisdiction, the legal consequences of their violation in administrative proceedings, and to develop proposals for improving the current legislation of Ukraine in this area. **Methods.** The theoretical and methodological basis of the research is general scientific and special methods. With the help of the universal dialectic method, the problems of determining the instance jurisdiction in administrative proceedings in the procedural law and the consequences of its violation in their complexity and contradictions were investigated, as well as ways of improving legal regulation in this area were

determined. The use of the special-legal method and the method of systemic analysis, as well as the logical-legal method, made it possible to investigate the content of individual norms of administrative procedural legislation related to the topic of the work, in their systemic connection.

Results. *It is noted that the legislator understands the type of administrative jurisdiction under the instance jurisdiction, which determines the court authorized to consider and decide the administrative case on the merits, from among the courts of different levels, to review the court decisions adopted in the administrative case in the appellate and cassation procedures. It has been proven that under the current administrative procedural legislation of Ukraine, violation of the rules of instance jurisdiction entails a consequence in the form of annulment of the court's decision at the stages of appeal and cassation proceedings with referral of the case to the court of first instance under the established jurisdiction for a new trial.*

It was concluded that in art. 22 of the Code of administrative proceedings of Ukraine is not about jurisdiction, but about jurisdiction. The need to exclude art. art. 23-24 of the Code of administrative proceedings of Ukraine from paragraph 2 of chapter 2 of section I of the Code of administrative proceedings of Ukraine. The inexpediency of granting the Supreme Court the authority to consider some categories of administrative cases on the merits is indicated. It is substantiated that the administrative cases provided for in part 3 of art. 22 of the Code of administrative proceedings of Ukraine, must be considered by district administrative courts as courts of first instance.

Conclusions. *It is proposed to change the title of Chapter 2 of Section I to «Administrative Jurisdiction and Jurisdiction of Administrative Matters», and the title of Paragraph 2 of Chapter 2 of the Section to «Instance Jurisdiction», to provide for such a consequence of violation of the rules specified in art. 22 of Code of administrative proceedings, when considering a case in the court of first instance as a transfer of the case to another court by appropriateness, to establish that the annulment in the appellate procedure of the court decisions that ended the consideration of the case is not allowed, if the party to the case who filed the appeal, without valid reasons, does not declared that the case was not subject to jurisdiction in the court of first instance.*

Key words: administrative proceedings, transfer of an administrative case, jurisdiction, cancellation of a decision, instance jurisdiction.

ДО УВАГИ АВТОРІВ

До друку приймаються наукові статті провідних фахівців у галузі публічного права, представників юридичної практики, молодих науковців.

Технічні вимоги до оформлення статті:

Формат А 4; поля – 2 см (нижнє) x 2 см (верхнє), 3 см (ліве) x 1,5 см (праве); абзац – 1,25 см; міжрядковий інтервал – 1,5 см; шрифт – Times New Roman; кегль – 14.

Обсяг статті – від 10 до 20 сторінок.

У тексті слід використовувати символи за зразком: лапки «...», дефіс (-), тире (–), апостроф (').

Послідовність розміщення структурних елементів у науковій статті:

1. Вказується мовою статті (англійською або німецькою):

назва;

прізвище, ім'я, по батькові автора (-ів) статті (не більше двох осіб);

посада, місце роботи/навчання, науковий ступінь, вчене звання (за наявності), електронна адреса;

розширена анотація та ключові слова. В анотації повинна бути така структура: Мета, Методи, Результати та Висновки. Обсяг анотації: мінімум – 300 слів, максимум – 350 слів. До анотації обов'язково додають 5–10 ключових слів.

2. Текст статті:

Вступ (Introduction) є обов'язковою частиною роботи, в якій автор вказує новизну теми та актуальність наукових рішень. Мета дослідження повинна бути чітко вказана поряд з науково-дослідницькими завданнями. Необхідно вказати методологію дослідження, логіку уявлення дослідженого матеріалу.

Основний текст повинен бути поділеним на змістовні розділи з окремими заголовками (до 4-6 слів).

Стаття повинна містити висновки з проведеного дослідження (Conclusions), в яких представлені розгорнуті конкретні висновки за результатами дослідження і перспективи подальших досліджень у цьому напрямку.

3. Список використаних джерел. Бібліографічний опис списку оформлюється з урахуванням розробленого в 2015 році Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання». За умови неправильного оформлення списку використаних джерел стаття може бути відхилена рецензентами.

4. References. Оформлюється відповідно до стандарту APA (APA Style Reference Citations). Автор (трансліт), назва статті (трансліт), назва статті (в квадратних дужках переклад англійською мовою), назва джерела (трансліт), вихідні дані (місто з позначенням англійською мовою), видавництво (трансліт). Наприклад:

Dikhtiievskiy, P. V., Lahniuk, O. M. (2015). Kadrove zabezpechennia sudiv zahalnoi yurysdyksii: administrativno-pravovyi aspekt [Staff assistance of of courts of general jurisdiction: administrative and legal aspect]. Kherson: Helevetyka. [in Ukrainian]

Bondarenko, I. (2002). Sudova systema Ukrainy ta yii reformuvannia v suchasnykh umovakh [Judicial system of Ukraine and its reforming in the modern conditions]. Pravo Ukrainy, no. 8, pp. 37–39.

Транслітерація імен та прізвищ з української мови здійснюється відповідно до вимог Постанови Кабінету Міністрів України «Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею» від 27 січня 2010 р. № 55.

Транслітерація з російської мови здійснюється відповідно до ГОСТ 7.79-2000. Система стандартів по информации, библиотечному и издательскому делу. Правила транслитерации кирилловского письма латинским алфавитом.

5. Вказується українською і англійською (якщо статтю подано німецькою мовою):

назва;

прізвище, ім'я, по батькові автора (-ів) статті (не більше двох осіб);

посада, місце роботи/навчання, науковий ступінь, вчене звання (за наявністю), електронна адреса;

розширена анотація та ключові слова. В анотації повинна бути така структура: Мета, Методи, Результати та Висновки. Обсяг анотації: мінімум – 300 слів, максимум – 350 слів. До анотації обов'язково додають 5–10 ключових слів.

Посилання на літературу подаються у тексті тільки в круглих дужках:

При цьому кожен громадянин України, який відповідає встановленим вимогам до кандидата на посаду прокурора, має право звернутися до Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів із заявою про участь у доборі кандидатів на посаду прокурора (ЗУ «Про прокуратуру», 2015).

Усі статті, що надходять до редакції проходять закрите рецензування та перевіряються на плагіат.

Редколегія вправі рецензувати, редагувати, скорочувати та відхиляти статті. У разі недотримання зазначених вимог щодо оформлення рукописів редакція залишає за собою право не розглядати їх. Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій. Передрук статей можливий лише з дозволу редакції.

ВНИМАНИЮ АВТОРОВ

К печати принимаются научные статьи ведущих специалистов в области публичного права, представителей юридической практики, молодых ученых.

Технические требования к оформлению статьи:

Формат А 4; поля – 2 см (нижнее) x 2 см (верхнее), 3 см (левое) x 1,5 см (правое) абзац – 1,25 см; межстрочный интервал – 1,5 см; шрифт – Times New Roman; кегль – 14.

Объем статьи – от 10 до 20 страниц.

В тексте следует использовать символы по образцу: лапки «...», дефис (-), тире (–), апостроф (‘).

Последовательность размещения структурных элементов в научной статье:

1. Указывается на языке статьи (английский или немецкий язык):

название;

фамилия, имя, отчество автора (-ов) статьи (не более двух человек);

должность, место работы / учебы, ученая степень, ученое звание (при наличии), электронный адрес;

расширенная аннотация и ключевые слова. В аннотации должна быть такая структура: Цель, Методы, Результаты и Выводы. Объем аннотации: минимум – 300 слов, максимум – 350 слов. К аннотации обязательно добавляют 5–10 ключевых слов или словосочетаний.

2. Текст статьи:

Введение (Introduction) является обязательной частью работы, в которой автор указывает новизну темы и актуальность научных решений. Цель исследования должна быть четко указана рядом с научно-исследовательскими задачами. Необходимо указать методологию исследования, логику представления исследованного материала.

Основной текст должен быть разделен на содержательные разделы с отдельными заголовками (до 4-6 слов).

Статья должна содержать выводы из проведенного исследования (Conclusions), в которых представлены развернутые конкретные выводы по результатам исследования и перспективы дальнейших исследований в этом направлении.

3. Список использованных источников. Библиографическое описание списка оформляется с учетом разработанного в 2015 году Национального стандарта Украины ДСТУ 8302: 2015 «Информация и документация. Библиографическая ссылка. Общие положения и правила составления». При неправильном оформлении списка литературы статья может быть отклонена рецензентами.

4. References. Оформляется в соответствии со стандартом APA (APA Style Reference Citations). Автор (транслит), название статьи (транслит), название статьи (в квадратных скобках перевод на английский язык), название источника (транслит), выходные данные (город с обозначением на английском языке), издательство (транслит). К примеру:

Dikhtiievskiy, P. V., Lahniuk, O. M. (2015). Kadrove zabezpechennia sudiv zahalnoi yurysdyksii: administrativno-pravovyi aspekt [Staff assistance of of courts of general jurisdiction: administrative and legal aspect]. Kherson: Helevetyka. [In Ukrainian]

Bondarenko, I. (2002). Sudova systema Ukrainy ta yii reformuvannia v suchasnykh umovakh [Judicial system of Ukraine and its reforming in the modern conditions]. Pravo Ukrainy, no. 8, pp. 37–39.

Транслитерация имен и фамилий с украинского языка в соответствии с требованиями Постановления Кабинета Министров Украины «Об упорядочении транслитерации украинского алфавита латиницей» от 27 января 2010 № 55.

Транслитерация с русского языка осуществляется в соответствии с ГОСТ 7.79-2000. Система стандартов по информации, библиотечному и издательскому делу. Правила транслитерации кирилловского письма латинским алфавитом.

5. Указывается на украинском и английском языке (если статью подано на немецком языке):

название;

фамилия, имя, отчество автора (-ов) статьи (не более двух человек);

должность, место работы / учебы, ученая степень, ученое звание (при наличии), электронный адрес;

расширенная аннотация и ключевые слова. В аннотации должна быть такая структура: Цель, Методы, Результаты и Выводы. Объем аннотации: минимум – 300 слов, максимум – 350 слов. К аннотации обязательно добавляют 5–10 ключевых слов или словосочетаний.

Ссылки на литературу даются в тексте только в круглых скобках:

При этом каждый гражданин Украины, который соответствует установленным требованиям к кандидату на должность прокурора, вправе обратиться в квалификационно-дисциплинарной комиссии прокуроров с заявлением об участии в отборе кандидатов на должность прокурора (ЗУ «О прокуратуре», 2015).

Все статьи, поступающие в редакцию проходят закрытое рецензирование и проверяются на плагиат.

Редколлегия вправе рецензировать, редактировать, сокращать и отклонять статьи. В случае несоблюдения указанных требований по оформлению рукописей редакция оставляет за собой право не рассматривать их. Редакция не всегда разделяет позицию авторов публикаций. Перепечатка статей возможна только с разрешения редакции.

FOR AUTHORS

We accept articles of leading specialists in the sphere of public law, representatives of legal practice, young scientists.

Technical requirements for article composition:

Size A 4; fields – 2 cm (bottom) x 2 cm (top), 3 cm (left) x 1,5 cm (right); indentation – 1,25 cm; line spacing – 1,5 cm; font – Times New Roman; size – 14.

The article volume is from 10 to 20 pages.

It should be used symbols as follows: quotes “...”, hyphen (-), dash (–), apostrophe (’).

Sequence of placement of structural elements in a research article:

1. It is indicated in the language of the article (English or German):

title;

surname, name, patronymic of author (-s) of the article (no more than two persons);

job position, place of employment/study, academic degree, rank (if any), e-mail;

expanded summary and key words. The summary consists of the following obligatory structure: Purpose, Methods, Results and Conclusions. Summary volume: minimum – 300 words, maximum – 350 words. After the summary, it is necessary to add 5–10 key words or phrases.

2. Text of the article:

Introduction is an obligatory part of the research, where the author indicates topicality of the subject and actuality of scientific decisions. Goal of research should be clearly indicated along with the research tasks. It is necessary to specify the methodology of research, the logic of presentation of the investigated material.

The main text should be divided into content-rich sections with separate headings (up to 4-6 words).

The article should contain conclusions from the study, which present detailed findings from the study and the prospects for further research in this direction.

3. Bibliography. Bibliography description is carried out taking into account the National Standard of Ukraine DSTU 8302: 2015 “Information and documentation. Bibliographic reference. General principles and rules of composition”. Reviewers can reject an article in the case of improper execution of bibliography.

4. References. It is composed according to standards APA (APA Style Reference Citations). There is an author (transliteration), title of the article (in square brackets, English translation), source name (transliteration), source data (city with the English mark), publishing house (transliteration). For example:

Dikhtievskyi, P. V., Lahniuk, O. M. (2015). Kadrove zabezpechennia sudiv zahalnoi yurysdyksii: administratyvno-pravovyi aspekt [Staff assistance of of courts of general jurisdiction: administrative and legal aspect]. Kherson: Helevetyka. [in Ukrainian]

Bondarenko, I. (2002). Sudova systema Ukrainy ta yii reformuvannia v suchasnykh umovakh [Judicial system of Ukraine and its reforming in the modern conditions]. *Pravo Ukrainy*, no. 8, pp. 37–39.

Transliteration of names and surnames is carried out in accordance with the requirements of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On Normalization of Transliteration of the Ukrainian Alphabet by Means of the Latin Alphabet” dated January 27, 2010, No. 55.

Transliteration from Russian is carried out in accordance with GOST 7.79-2000. System of standards on information, librarianship and publishing. Rules of transliteration of Cyrillic script by Latin alphabet.

5. It is indicated in Ukrainian and English (if the article is submitted in German): title;

surname, name, patronymic of author (-s) of the article (no more than two persons);

job position, place of employment/study, academic degree, rank (if any), e-mail;

extended summary and key words. Summary has to contain: subject of research, methodology, goal and conclusions of research. The minimum volume of summary is 350 words.

References to the literature are given in the text only in parentheses:

At the same time, every citizen of Ukraine, who meets the established requirements for a candidate for a post of prosecutor, has the right to appeal to the Qualification Disciplinary Commission of Public Prosecutors with application of participation in the selection of candidates on the post of prosecutor (The Law of Ukraine “On Public Prosecution Service”, 2015).

All articles, which are sent to editorial office, pass a close review and are tested for plagiarism presence.

Editorial board has the right to review, edit, reduce and reject the article. In the case of neglect of mentioned requirements regarding manuscripts composition, editorial board reserves the right to skip them. Editorial staff not always shares a position of authors. Republication of articles is possible only with the consent of editorial board.

НОТАТКИ

Наукове видання

Адміністративне ПРАВО і ПРОЦЕС

науково-практичний журнал

№ 1 (40)/2023

Коректура • Н. Славогородська
Комп'ютерна верстка • Ю. Ковальчук

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір,
точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних,
власних імен та інших відомостей.

Формат 70/100/1/16. Ум.-друк. арк. 4,88. Наклад 300 прим. Замов. № 0723/471.
Гарнітура Times. Папір офсет. Цифровий друк.
Підписано до друку 28.04.2023.

Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1.
Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.

Scientific publication

Administrative **LAW and PROCESS**

scientific and practical journal

№ 1 (40)/2023

Proof reading N. Slavohorodska

Desktop publishing Yu. Kovalchuk

The authors are fully responsible for the collation, accuracy of facts, quotes,
economic-statistical data, proper names and other information.

Format 70/100/1/16. Printer's sheet 4,88. Circulation 300 copies. Order No 0723/471.

Typeface Times. Offset paper. Digital printing.

Authorized for printing as of 28.04.2023.

Publishing House "Helvetica"

65101, Ukraine, Odessa, 6/1 Inglizi St.

Telephone: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08

E-mail: mailbox@helvetica.ua

Certificate of a publishing entity ДК No 7623 dated 22.06.2022